

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Gintarė ŠIAUDKULYTĖ

LIETUVOS KOMERCINIŲ BANKŲ VIDAUS
AUDITORIAUS VEIKLOS EFEKTYVUMO
VERTINIMAS

Magistro darbas

Šiauliai, 2009

SANTRAUKA

Gintarė Šiaudkulytė

Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimas.

Magistro darbas

Magistro darbo tikslas – pagrįsti vidaus auditoriaus veiklos specifiškumą ir jos vertinimo aspektus ir ištirti vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą Lietuvos komercinių bankų sektoriuje. Išanalizavus literatūrą paaiškėjo, kad vidaus auditoriaus veikla laikui bėgant tapo specifiškesnė dėl išsiplėtusių funkcijų ir kompetencijų gausos, nepriklausomybės užtikrinimo ir veiklos vertinimo problematikos. Anketinis tyrimas atskleidė, kad Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veikla vertinama kur kas palankiau, nei kito sektoriaus. Vidaus auditoriaus veikla šiame sektoriuje yra efektyvi, tai ypatingai pasireiškia vidaus kontrolės sistemoje. Sukurta veiklos vertinimo metodika padės atskleisti vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą per funkcinę sritį ir aplinkos analizę. Efektyvi Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veikla turėtų paskatinti kitas įmones samdyti vidaus auditorius, kaip savo darbuotojus, ir jų pagalba siekti geresnių įmonės rezultatų. Tyrimo duomenys gali būti panaudojami tiriant kito sektoriaus vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą.

SUMMARY

Internal auditor's estimation of activity efficiency in Lithuanian commercial banks

Master's work

Master's point of work – to substantiate internal auditor's work's specification and its estimation of aspects and explore internal auditor's work's efficiency in Lithuanian commercial bank's sector. Literature analysis discovered that internal auditor's work in time became more specific because of the plenty of functions and competencies, independence security and the estimation of the work problem. The form shows that the work of internal auditor's is more appreciable than other sector's. Internal auditor's work is effective in this sector, where more shown in internal control system. Made-up estimated method of the work let to show the effectiveness of the internal auditor's work through the functional ways and analysis of surrounding. Effective internal auditor's work should stimulate other companies to employ internal auditors, as their workers, in order to reach better company's results. Research results can be used to analyze other sector's internal auditor's work effectiveness.

TURINYS

ĮVADAS	7
1. VIDAUS AUDITORIAUS VEIKLA IR JOS VERTINIMO PROBLEMATIŠKUMAS.....	11
1.1. Vidaus audito samprata	11
1.2. Vidaus auditoriaus vaidmuo šiuolaikinėje organizacijoje	12
1.3. Vidaus auditoriaus veiklos ypatumai.....	15
1.3.1. Vidaus auditoriaus tikslai ir uždaviniai	18
1.3.2. Vidaus auditoriaus kompetencija ir savybės	21
1.3.3. Vidaus auditorių veiklos problemos	24
1.3.4. Vidaus auditoriaus nepriklausomybė	25
1.4. Vidaus auditoriaus veiklos matavimo rodiklių aspektai	27
1.4.1. Vidaus auditoriaus veiklos vertinimo priemonės ir kriterijai	28
1.4.2. Vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimas	30
2. LIETUVOS KOMERCINIŲ BANKŲ VIDAUS AUDITORIAUS VEIKLOS EFEKTYVUMO VERTINIMO METODIKA.....	34
2.1. Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimo tyrimo tikslas ir metodika.....	34
2.2. Tyrimo instrumento sudarymas	36
2.3. Anketos klausimų pasirinkimo pagrindimas	40
2.4. Tyrimo eiga ir gautų rezultatų analizė.....	44
3. LIETUVOS KOMERCINIŲ BANKŲ VIDAUS AUDITORIAUS VEIKLOS EFEKTYVUMO TYRIMO REZULTATAI.....	47
3.1. Vidaus auditoriaus vaidmuo Lietuvos komercinių bankų sektoriuje	47
3.2. Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus savybių ir aplinkos vertinimas.....	49
3.3. Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veiklos efektyvumo vertinimas.....	53
3.4. Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos vertinimo metodikos sudarymas ir pritaikymas	57
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	61
LITERATŪRA	63
PRIEDAI	67
1 Priedas Vidaus audito sąvokos	68
2 Priedas Vidaus audito teigiamas ir neigiamas poveikis.....	69
3 priedas Metodikos, vidaus audito tarnybos darbui įvertinti	70
4 Priedas Kreipimasis laiške į Lietuvos komercinius bankus dėl anketos užpildymo	71

Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimas Gintarė Šiaudkulytė

5 Priedas Anketa bankų darbuotojams	72
6 Priedas Anketa vidaus auditoriams.....	74

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Vidaus auditoriaus vidinės sistemos vertinimo procesas.....	13
2 Pav. Vidaus auditorių vaidmuo organizacijoje.....	14
3 pav. Įmonės vadovybės, darbuotojų ir auditoriaus ryšiai.....	16
4 Pav. Vidaus auditoriaus veiklos pobūdis.....	18
5 Pav. Vidaus auditorių kompetencijos lygiai.....	21
6 Pav. Vidaus auditoriaus studijuojami dalykai.....	22
7 pav. Vidaus auditorių nepriklausomybės požymių grupės.....	25
8 Pav. Veiklos vertinimo koncepcijos raida	27
9 Pav. Vidaus audito vertinimo priemonių klasifikacija.....	29
10 Pav. Vidaus audito vertinimo skirstymas.....	31
11 Pav. Tyrimo etapai.....	34
12 Pav. Naudojami anketinės apklausos metodai.....	37
13 Pav. Užpildytų anketų respondentų pasiskirstymas, procentais.....	47
14 Pav. Pagrindinės Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus pareigybės įkūrimo priežastys, procentais.....	48
15 Pav. Svarbiausios vidaus auditoriaus savybės, procentais.....	49
16 Pav. Vidaus auditorių santykių ir galimybių užtikrinimas.....	50
17 Pav. Vidaus auditorių tobulinimo ir papildomo mokymo galimybės bankuose, procentais...	51
18 Pav. Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veiklos efektyvumo vertinimas, procentais.....	53
19 Pav. Vidaus auditoriaus veiklos svarba, procentais.....	54
20 Pav. Respondentų nuomonė, apie vidaus auditoriaus veiklą pridėtinės vertės naudai, procentais.....	54
21 Pav. Bankų sritys, kuriose labiausiai atsispindi vidaus auditoriaus veiklos efektyvumas, procentais.....	55
22 Pav. Populiariausi vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo didinimo būdai, procentais.....	56
23 Pav. Vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimo metodika.....	58

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Vidaus auditoriaus uždaviniai, teisės ir pareigos.....	20
2 lentelė Tyrimo instrumento struktūra.....	39
3 lentelė Anketinių klausimų pagrindimas.....	43

IVADAS

Įmonės veiklos efektyvumas priklauso nuo to, kaip ji panaudoja savo turimus išteklius darbo jėgą, gamybos priemones ir pan. Naudojant juos neefektyviai, kyla grėsmė veiklos efektyvumui ir be abejo pelningumui. Šito stengiasi išvengti kiekvienas įmonės vadovas, todėl vis dažniau vadovai atkreipia dėmesį į įmonės valdomus išteklius stengdamiesi juos kontroliuoti. Viena tokių priemonių, leidžiančių kontroliuoti įmonėje vykstančius procesus ir laiku pastebėti galimą neigiamų veiksnių riziką, yra vidaus auditas.

Vidaus auditas Lietuvoje atsirado palyginti neseniai. Tai galima paaiškinti tuo, kad Lietuva dar tik prieš 15 metų atkūrė nepriklausomybę, o transformacijos procesas iš komanditinės – kontrolinės sistemos į rinkos ekonomiką dar nėra pilnai baigtas. Lietuva dar neturi tokių gilių ir ilgalaikių vidaus audito organizavimo tradicijų, kaip kitos vakarų valstybės. Daugiausia vidaus audito srityje pažengta stambiose šiuolaikinėse įmonėse, kurių savininkai suprato vidaus audito būtinumą, ir tai, kad jis padeda įmonei užtikrinti efektyvią jos veiklą.

Pirmiausiai vidaus auditoriaus pareigybė Lietuvoje buvo įkurta komercinių bankų sektoriuje. Tai vienas iš svarbiausių valstybės finansinių sektorių, nuo kurio priklauso valstybės įvaizdis. Todėl finansiniam sektoriui yra skiriamas didesnis valdymo kontrolės dėmesys. Kadangi Lietuvos komerciniai bankai atskaitingi prieš kitas kreditines institucijas, kredito reitingo agentūras, centrinių banką ir pan., kas lemia šalies vertinimą, todėl valstybei aktualus savarankiškas Lietuvos komercinių bankų sektoriaus veiklos koordinavimas, siekiant efektyvesnės veiklos užtikrinimo.

Problema. Literatūroje pabrėžiamas susiformavęs neigiamas požiūris į vidaus auditorius. Šis požiūris yra susiformavęs dėl to, jog bet koks tikrinimas, kontrolė, patikra ir pan. yra sietinas su darbuotojų kompromitavimu. Darbuotojų nuomone, jie yra įtarinėjami nesąžiningumu, apgaule ir pan. Dėl šios priežasties yra susiformavęs priešiškas vidaus auditorių atžvilgiu, kuris apsunkina jų darbą.

Vidaus auditorių nepriklausomumas nuo vadovybės aptariamas daugelyje literatūros šaltinių. Nors teorija teigia, kad vidaus auditoriai turi būti nepriklausomi, tačiau akcentuojama vidaus auditorių priklausomybės nuo vadovų užtikrinimo problematika. Vidaus auditoriams labai sudėtinga dirbti, kadangi kai kuriais atvejais jie nėra visiškai tikri dėl savo darbo rezultatų ir daro išlygas dėl darbo kokybės. Tai sąlygoja visiška priklausomybė nuo vadovų, kurie moka jiems atlyginimą, suteikia tam tikras darbo sąlygas, kvalifikacijos kėlimo galimybes ir pan. Taigi auditorius įmonėje tampa vadovo tiesioginių užduočių vykdytoju, bijančiu sukompromituoti patį vadovą, nes yra priklausomas nuo jo. Auditoriaus karjera priklauso nuo vienokių ar kitokių jo veiksmų.

Nors yra numatyta nemažai priemonių ir kriterijų, kaip vertinti vidaus auditoriaus veiklą, tačiau šie veiksniai padeda tik kokybiniu metodu įvertinti šio specialisto veiklą, kadangi tikrina auditoriaus tikslų įgyvendinimą, audito planų laikymąsi, išvadų ir rekomendacijų kokybę ir t.t. Kiekybiškai įvertinti vidaus auditoriaus poveikį, kaip ir jo darbo efektyvumą yra labai sudėtinga, nes ne visos pareigybės įmonėje kuria konkrečiai apskaičiuojamą pridėtinę vertę. Šiuo atveju galima tik analitiškai identifikuoti ir aprašyti. Kiekybiškai įvertinti įmanoma tik audito išlaidas.

Laikui bėgant vidaus auditoriaus funkcijų skaičius didėja. Šiandien vidaus auditorius įmonėje yra ne tik kontrolierius, bet ir vertintojas, konsultantas ir patikimas vadovų bei kitų darbuotojų partneris, todėl sunku apibrėžti jo veiklos efektyvumą.

Kadangi literatūroje pateikiamos skirtingos veiklos sritys, atskleidžiančios vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą, Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos efektyvumui įvertinti išrinktos pačios svarbiausios, ir geriausiai nusakančios vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą per vidaus auditoriaus nepriklausomumo laipsnį, kompetenciją, ataskaitų ir rekomendacijų vertinimą, asmeninių savybių atskleidimą ir pridėtinės vertės kūrimą.

Vidaus auditorių vertinimo problematiškumas neleidžia vidaus auditoriams įrodyti savo naudos organizacijai, kadangi negalima veiklos įvertinti kiekybiškai, o kokybinis vertinimas neįtikina potencialių įmonių, neapsisprendžiančių dėl vidaus auditoriaus pareigybės įkūrimo. Tai sąlygoja ne itin didelį vidaus auditorių populiarumą vidutinėse įmonėse, kurios Lietuvoje dominuoja ir kurioms vidaus auditoriaus žvilgsnis ir patarimai atneštų nemažai naudos, siekiant tobulėti konkurencinėje kovoje.

Tyrimo aktualumas. Lietuvos įmonėse dirba begalė specialistų, kurie stengiasi būti kompetentingi, atsakingi ir atidūs. Tačiau ar jiems tai pavyksta? Darbuotojų veiklos vertinimas yra būtinas norint įvertinti darbuotojo veiklos efektyvumą ir teikiamą naudą įmonei. Tai padaryti padeda darbuotojo atliktos veiklos analizė. Tačiau ne kiekvieno darbuotojo veiklos efektyvumą lengva įvertinti, kadangi kai kurių darbuotojų užduotys nėra išreiškiamos skaičiais, t.y. aptarnauti tam tikrą skaičių klientų, padaryti tam tikrą apyvartą ir pan. Kai kuriais atvejais galime teigti, kad tam tikri vadovų sprendimai turėjo didelės įtakos pelno padidėjimui, tačiau tiksliai apskaičiuoti jo indėlį sudėtinga, kadangi jo sprendimus įvykdė darbuotojai, kurie taip pat prisidėjo prie pelno augimo.

Vidaus auditorius yra vienas iš tų specialistų, kurių veiklos efektyvumą išmatuoti sudėtingiau, tačiau kai kurių jo savybių ir kompetencijų dėka galima nustatyti jo indėlį į įmonės veiklos gerinimą ir tobulėjimą. Šio specialisto vaidmuo įmonėje yra labai svarbus, kadangi jis vertina, kaip yra kontroliuojama įmonė, t.y. jis renka informaciją, ją analizuoja, vertina, teikia rezultatus, vykdo poauditinį stebėjimą, konsultuoja dėl vidaus kontrolės tobulinimo ir t.t. Šis specialistas pažvelgia į įmonę iš kitos pusės, nešališkai ir pateikia atitinkamas išvadas, kurios

įmonei yra labai naudingos, nepriklausomai nuo to ar jos teigiamos, ar ne. Ši analizė leidžia įmonei veiklą koreguoti, daryti ją efektyvesne, bei uždirbti didesnę pelną. Taigi galime teigti, jog vidaus auditoriaus veikla įmonėje yra viena iš priemonių padedančių didinti įmonės pelną, todėl ji visada bus aktuali įmonės savininkams, akcininkams ir visiems tiems kas siekia didinti įmonės pridėtinę vertę.

Tyrimo objektas – vidaus auditoriaus veikla.

Tyrimo dalykas – Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veiklos efektyvumo vertinimas.

Tyrimo tikslas: Pagrįsti vidaus auditoriaus veiklos specifiškumą ir jos vertinimo aspektus ir ištirti vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą Lietuvos komercinių bankų sektoriuje.

Tyrimo uždaviniai:

- ✓ Atskleisti vidaus auditoriaus veiklos specifiškumą;
- ✓ Ištirti vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą Lietuvos komerciniuose bankuose.
- ✓ Sukurti vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimo metodiką;
- ✓ Pasiūlyti vidaus auditorių veiklos efektyvumo vertinimo problematikos sprendimo būdus.

Mokslinė hipotezė. Vidaus auditoriaus veiklos vertinimas skirtinguose veiklos sektoriuose skirtingas, kadangi įmonėse formuojamas vidaus auditoriaus kompetencijos lygis, nepriklausomumas, santykiai su audituojamaisiais ir informacijos prieinamumas yra skirtingi. Iš to išplaukia mokslinė prielaida teigianti, kad Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veikla darbuotojų yra vertinama, tačiau efektyvumas dar sunkiai apčiuopiamas, o pridėtinės vertės kūrimas neišskiriamas ir nepabrėžiamas.

Tyrimo bazė: metodologija, metodika, strategija. Išnagrinėtų autorių literatūra padėjo išsiaiškinti, koks vidaus auditoriaus vaidmuo organizacijai, kokia šio specialisto veikla, išryškėjusios problemos, veiklos vertinimo aspektai ir trukdžiai ir pan. Visa tai padėjo pagrindus vidaus auditorių veiklos efektyvumo vertinimui Lietuvos komercinių bankų sektoriuje, anketavimo metodo parinkimui, bei klausimų formulavimui.

Tyrimo metodai – tyrimo metu taikytas dokumentų analizės, loginės abstrakcijos, indukcijos ir dedukcijos bei sociologinis tyrimo metodai. Anketinė apklausa buvo atlikta siekiant ištirti Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą.

Anketinėje apklausoje buvo apklausti 8 Lietuvos komercinių bankų darbuotojai ir vidaus auditoriai, kuriems buvo paruoštos dvi skirtingos anketos. Anketų išskyrimas buvo atliekamas tam, kad būtų respondentų įvairovė, t.y. ne vien vidaus auditoriai arba bankų darbuotojai. Respondentai iš kiekvieno banko buvo atrenkami atsitiktine tvarka. Tyrime dalyvavo

kompetentingi respondentai, kadangi vidaus auditoriai ir vadovai sudarė didžiausią respondentų dalį.

Anketos buvo siunčiamos elektroniniu paštu ir įteikiamos tiesiogiai. Pastaruoju atveju buvo siekiama padidinti užpildytų anketų skaičių, taip pat taikyti kiti skatinimo būdai, tokie, kaip pakartotinis kreipimasis, skambinimas telefonu ir pakartotinas anketos siuntimas, kadangi vidaus dalis respondentų buvo nepasiekiami asmeniškai, t.y. dirbantys ne Šiaulių mieste.

Tyrimo rezultatai. Daugelyje pasaulio šalių vidaus auditorius jau seniai tapo geriausiu įmonės vadovo pagalbininku ir konsultantu. Lietuvoje vidaus audito sistema plėtojasi nedideliais žingsneliais, todėl įmonių vadovai vis dažniau įvertina šių specialistų teikiamą naudą, o ir vidaus audito specialistai įgunda dirbti efektyviau.

Anketinis tyrimas atskleidė, kad Lietuvos komercinių bankų sektoriaus vidaus auditorių veikla jau pripažįstama ir vertinama. Nepriklausomumo užtikrinimas, mokymosi ir tobulinimosi galimybių užtikrinimas, tarpusavio santykių subalansavimas ir informacijos prieinamumas suteikė vidaus auditoriams visas sąlygas dirbti efektyviai ir teikti naudą įmonei.

Nors vidaus auditorių veiklos vertinimą apibūdinti skaičiais sudėtingiau, nes jų indėlio ir sukurtos pridėtinės vertės apskaičiuoti negalime, nes ji tenka visiems darbuotojams, tačiau kokybiniu metodu veiklą iširti pavyko. Audituojamieji teigė, kad vidaus auditorių veikla Lietuvos komerciniuose bankuose efektyvi, tačiau apčiuopiamumo klausimas respondentus išskyrė. Vienų nuomone ją galimas apčiuopti, kitų – sunkiai.

Sudėtingos Lietuvos komercinių bankų vidaus kontrolės sistemos efektyvus valdymas užtikrina vidaus auditoriams veiklos vertinimą aukščiausiam lygyje, nes išsprendžiamos kylančios problemos, padidinamas kitų darbuotojų veiklos efektyvumas ir pagerinama kontrolė.

1. VIDAUS AUDITORIAUS VEIKLA IR JOS VERTINIMO PROBLEMATIŠKUMAS

1.1. Vidaus audito samprata

Daugeliui Lietuvos įmonių baigėsi tas spartaus augimo laikotarpis, kai verslas kasmet augo ir didžiausias dėmesys buvo skiriamas naujų rinkų paieškai ir pardavimų skatinimui. Norėdami toliau sėkmingai veikti ir išsilaikyti nuolat aštrėjančioje konkurencinėje aplinkoje, vadovai privalės pažvelgti ir į įmonės vidų bei rasti naujų rezervų, kurie padėtų dar efektyviau valdyti verslą. Viena iš priemonių padedančių tai padaryti – vidaus auditas.

Ši sąvoka dažniausiai visiems asocijuojasi su kontrole, patikrinimu, kuris priimamas gan priešiška. Anot Stačioko R. ir Rupšio R. (2005), nuolat besikeičiant vidaus audito apimčiai, funkcijoms bei vaidmenims yra gana sunku suformuluoti bendrą vidaus audito apibrėžimą ir nustatyti vidaus audito vietą organizacijoje. XX amžiuje vidaus auditas buvo akcentuojamas kaip vidaus kontrolės sistemos efektyvumo matavimo priemonė, o šiais laikais pabrėžiamas vidaus audito, kaip konsultacinės veiklos, sukuriančios pridėtinę vertę ir leidžiančios įvertinti ir tinkamai valdyti organizacijos rizikas, vaidmuo (Stačiokas R. ir Rupšys R. (2005/33)). Vidaus audito sąvokų įvairovė pateikiama 1 priede. Oficialiai Lietuvos Respublikos Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatyme (2002) *vidaus auditas* apibrėžiamas kaip viešojo juridinio asmens vidaus kontrolės sistemos dalis, kurios dėka, vidaus auditoriams vykdant nepriklausomą, objektyvią tyrimo, vertinimo ir konsultavimo veiklą, siekiama užtikrinti viešojo juridinio asmens veiklos gerinimą.

Vidaus audito atsiradimo (5-asis XX a. dešimtmetis) ir raidos stadijose vidaus auditoriams buvo pavestos daugiausia apskaitos bei finansinės informacijos tikrinimo funkcijos. Vidaus auditoriais naudoti kaip išorės auditorių pagalbininkai (Stačiokas R., Rupšys R. 2005/2). Tačiau laikui bėgant vidaus auditorius tapo glaudžiai susijęs su rizikos valdymu organizacijoje, bei žiūrintis į ateitį darbuotojas (Idzikowska (2003)).

Lietuvoje pirmasis savarankiškas struktūrinis vidaus audito padalinys buvo įsteigtas 1995 metais balandžio 1d., kai vidaus auditoriai pradėjo dirbti komerciniuose bankuose. 1996-1997 m. vidaus auditas atsirado privataus kapitalo įmonėse. 2001-2002 m. vidaus auditą imta steigti viešajame sektoriuje ir draudimo bendrovėse. 2007 m. pabaigoje Lietuvoje buvo 752 atestuoti vidaus auditoriai (Montvydienė O. 2007/41).

Anot Guptor M. (2006 /10), Makaros J., Palubinskienės S. (2005), Petravičiūtės E. (2003/8) ir Aleknavičienės E. (2006) būtinybę atlikti vidaus auditą įmonėje gali lemti tokie veiksniai, kaip:

- ✓ įmonės įėjimas į naujas rinkas;
- ✓ išorės kapitalo pritraukimas;

- ✓ sudėtinga valdymo sistema;
- ✓ neefektyvi vidaus kontrolė;
- ✓ sudėtingesnės dalykinės sąlygos;
- ✓ atliekamų operacijų skaičiaus ir apimties esminis padidėjimas;
- ✓ naujų veiklų pradėjimas;
- ✓ taip pat kitokia įmonės plėtra, kai jos vadovams atsiranda būtinybė kontroliuoti padalinių veiklą.

Pasak Petravičiūtės E. (2003/8) visus šiuos veiksnius diktuoja ne tik rizika, susijusi su bendrovės veikla, bet ir būtinybė nuraminti akcininkus ir investuotojus.

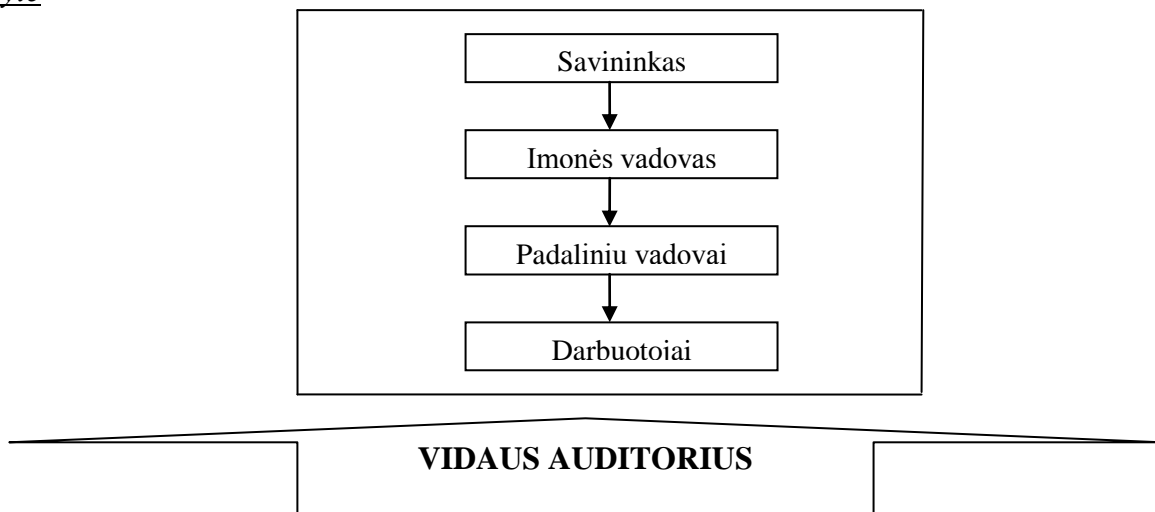
Stačiokas R. ir Rupšys R. (2005/2) mano, jog vidaus auditorius organizacijoje gali būti pasitelktas savanoriškai (įmonės iniciatyva, siekiant anksčiau nurodytų tikslų) ar išorinių veiksmų pagalba (pvz. vertybinių popierių biržos reikalavimai, įstatyminiai aktai).

Vidaus auditoriaus veikla įmonei yra labai naudinga ir reikalinga, kadangi atliekas ne tik įmonės stebėtojo ir analitiko vaidmuo, bet ir konsultanto. Įmonės rizikų įžvelgimas, bei jų šalinimo galimybių numatymas padeda organizacijai pasiekti užsibrėžtus tikslus, padidinant savo pelną ir žengiant plačius žingsnius konkurencinėje kovoje.

1.2. Vidaus auditoriaus vaidmuo šiuolaikinėje organizacijoje

Pastaruoju metu susiklosčiusi ekonominė situacija priverčia įmones racionaliau apmąstyti visus savo poelgius. Įmonės vidaus kontrolės sistemos nuolatinis stebėjimas, išteklių naudojimo racionalumo apžvalga, požiūrio kitomis akimis į įmonę atskleidimas leistų sunkiu ekonominiu laikotarpiu priimti įmonei naudingus sprendimus. Tai atlikti padės vidaus auditorius, kurio kompetencijoje yra visos minėtos sritys.

Vidaus auditą atliekantys specialistai tikrina ir vertina, kaip veikia įmonės vidaus kontrolės sistema (vidaus kontrolės sistema – tai veiksnių visuma, įgalinanti įmonę efektyviai pasiekti numatytus įmonės tikslus (Belickas L. (2004/16), Kulik J.) t.y. kaip laikomasi nustatytų vidaus taisyklių, vidaus kontrolės procedūrų, ar jos veiksmingos ir pakankamos, ar įmonės organizacinė struktūra yra optimali, ar padalinių ir jų darbuotojų funkcijos paskirstytos racionaliai (Guptor M. (2006 /10). Šioje sistemoje savininkas kontroliuoja, kaip dirba įmonės vadovas, pastarasis – padalinių vadovus, o šie darbuotojus. Vidaus auditorius nustato ar įmonėje veikianti sistema yra efektyvi, t.y. visapusiškai išnagrinėja jos būklę, pranašumus ir trūkumus (1 paveikslas) (Guptor M. (2006/12).

1 pav. Vidaus auditoriaus vidinės sistemos vertinimo procesas
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Guptor M. (2006/12)

Vidaus auditas įvertina visą įmonės vidaus kontrolės sistemą ir įvairių jos padalinių veiklos efektyvumą. Vidaus auditas leidžia sumažinti klaidų atsiradimo apskaitoje ir atskaitomybėje riziką. Jis reikalingas įmonės vadovams kaip vadybos priemonė (Guptor M. (2006/12), Stoner J.A.F. Freeman R.E. (2005)).

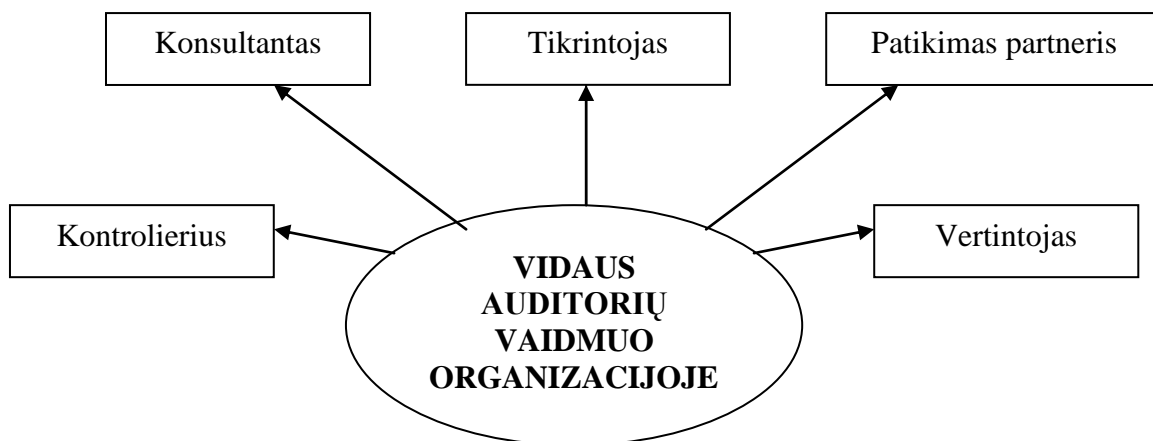
Klausimų, kuriuos galima išspręsti atliekant vidaus auditą, apimtis priklauso nuo įmonės dydžio, atliekamų operacijų pobūdžio ir masto ir nuo specifinių pačios įmonės poreikių, susijusių su vidaus audito tarnyba. Vidaus audito tyrimo objektai priklauso nuo poreikio. Pasak Guptor M. (2006 /10) ir Gray I., Manson S. (2001) tai gali būti:

- ✓ Žmogiškų finansinių, materialinių ir nematerialinių įmonės išteklių naudojimo racionalumas ir efektyvumas;
- ✓ Įmonės informacinių išteklių naudojimas ir apsauga;
- ✓ Įmonės vadybos (administravimo) veikla;
- ✓ Kiti įmonėje ir išorinėje aplinkoje vykstantys procesai.

Visockajos O. nuomone vidaus audito sistemos buvimas didina investuotojų ir kitų suinteresuotųjų šalių pasitikėjimą bendrove, leidžia jiems manyti, jog visi resursai naudojami racionaliai, sumažinama veiklos rizika ir t.t. (Petraivičiūtė E. 2003/8)

Vidaus audito tarnybą gali būti įsteigiamas vadovų ir savininkų iniciatyva. Nuo to priklauso kam bus teikiamos ataskaitos ir rekomendacijos (Guptor M. (2006/2)).

Vidaus audito vaidmuo organizacijos valdymo struktūroje nuolat keičiasi. Laikui bėgant keičiasi vidaus audito atlikimo kokybei keliami reikalavimai, auditorių kvalifikacijai ir jų organizaciniam statusui (Laurinavičius V. 2003/39). Vidaus auditorių vaidmenys pateikti 2 paveiksle.

2 Pav. Vidaus auditorių vaidmuo organizacijoje

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis Makara J., Palubinskienė S. 2005, Rupšys R. 2006/9, Belicko L. 2004/16.

Vidaus auditorių teikiamų paslaugų amplitudė bei vaidmuo organizacijoje gali labai skirtis. Lygiai taip pat gali skirtis ir vadovybės lūkesčiai vidaus audito atžvilgiu. Pažymėtina, kad šiuos vadovybės lūkesčius ir poreikius, kuriuos turi tenkinti vidaus auditoriai, dažnai lemia organizacijos pobūdis. Todėl vienose organizacijose iš vidaus auditorių tikimasi aktyvių konsultantų vaidmens, o kitose – bus labiau pasigendama tikrinimo paslaugų (Rupšys R. 2006/5). Kitų autorių nuomone, pagrindinis auditoriaus vaidmuo yra ne prižiūrėti, o kontroliuoti, gerinti įmonės veiklą (Makara J., Palubinskienė S. 2005).

Visgi vidaus auditorių vaidmuo šiuo metu vis labiau siejamas su konsultavimo funkcija, nei su revizija. 2002 m. įsigaliojusiose Vidaus audito standartuose buvo išdėstytas šiuolaikiškas požiūris į vidaus auditą, jo funkcijas bei vietą organizacijoje (Rupšys R. 2006/9).

Pasak Belicko L. (2004/16) vidaus auditui tenka objektyvaus vertintojo bei patikimo partnerio vaidmuo, siekiant bendro tikslo – kad bendrovė būtų tinkamai valdoma. Tai nereiškia, kad vidaus audito dėmesys būtų sutelktas tik į tai, kaip valdyba atlieka savo pareigas. Vidaus audito akirtyje yra visa bendrovė, visų lygių vadovai. Pagal riziką vidaus audito dėmesys koncentruojasi į konkrečias bendrovės veiklos grandis. Taigi vidaus auditas ne kontroliuoja, o vertina, kaip bendrovės vadovai kontroliuoja bendrovę.

Vidaus auditas naudingas įmonės vyriausiajam buhalteriiui, nes vidaus auditorius padeda kontroliuoti ir gerinti buhalterijos darbo efektyvumą, užtikrina, kad būtų tinkamai tvarkoma pirminė apskaita, visos operacijos atliekamos pagal nustatytas procedūras (Guptor M. (2006 /10). Taip pat sumažina turto grobstymo galimybę, atskleidžia neveiksmingą išteklių naudojimą, kartu padeda pasiruošti ir išoriniam finansinės atskaitomybės auditui (Guptor M. (2006/7-8).

Tačiau dažnai vidaus auditoriai organizacijose neatlieka to vaidmens, kurį galėtų ir turėtų atlikti. Viena pagrindinių priežasčių dėl ko taip yra – nepagrįsti organizacijos vadovybės ir audituojamų padalinių vadovų lūkesčiai. Iš auditorių tikimasi, kad jie labai gerai išmanys

specifines audituojamo verslo sritis, sieks nustatyti asmenis, atsakingus už nustatytos tvarkos nesilaikymą, arba patys įdiegs tam tikras kontrolės procedūras. Vidaus auditorių galimybes dar labiau sumažina tai, kad nėra nuolatinio bendravimo su aukščiausiąja vadovybe ir pan. (Laurinavičius V. 2003/39).

Nors vidaus auditas yra efektyvi priemonė įmonės veiklai gerinti, tačiau jis negali išspręsti visų įmonės problemų, pavyzdžiui, atliekant vidaus auditą, negalima nustatyti ar pašalinti visų žmogaus padarytų klaidų ir piktnaudžiavimo, tačiau galima sumažinti jų atsiradimo galimybes. Be to vidaus auditas yra gera priemonė, padedanti įmonės vadovui, tam tikrais atvejais ir vyr. buhalterii, gauti kvalifikuotą informaciją juos dominančiais klausimais ir efektyviau kontroliuoti visos įmonės veiklą.

1.3. Vidaus auditoriaus veiklos ypatumai

Rinkos sąlygomis kiekviena įmonė siekia aprėpti ir išsilaikyti geriausioje rinkos dalyje, tačiau konkurencijai stiprėjant, sparčiai plėtojantis ir keičiantis technologijoms, vis gausėjant verslo įvairovių, valdyti ir kontroliuoti įmonę tampa vis sudėtingiau. Todėl reikia turėti pagalbininką, kuris padėtų visa tai atlikti. Vidaus auditoriaus veikla apima daug veiklos sričių padedančių įmonei tobulėti, todėl šias veiklas ir aptarsime.

Vidaus auditas dar gan naujas reiškinys Lietuvos įmonėse. Šiuo metu vidaus auditorių galima rasti įmonėse, kuriose vidaus audito tarnybos yra privalomos pagal teisės aktus (pavyzdžiui draudimo įmonės, kredito įstaigos), stambiose įmonėse ir tik kai kuriose vidutinio dydžio įmonėse (Guptor M. (2006/12). T.y. vidaus auditas yra privalomas – viešajame sektoriuje ir komerciniuose bankuose (Lakis V., 2007/7).

Atsižvelgiant į įmonės dydį, veiklos pobūdį, organizacinę struktūrą, poreikius ir finansines galimybes, vidaus auditas įmonėje gali būti organizuojamas įvairiai. Įmonė gali turėti (Guptor M. (2006 /10):

- ✓ vieną ar kelis vidaus auditorius;
- ✓ steigti vidaus audito tarnybą (pareigybę);
- ✓ naudotis šia veikla besiverčiančių įmonių paslaugomis.

Vidaus auditorius yra samdomas nuolatiniam darbui įmonėje (nors gali būti ir išimčių). Vidaus auditoriaus atliekamas darbas paprastai apima daug platesnę sritį nei nepriklausomo auditoriaus, o jo veikla įvairesnė. Vidaus auditorius neapsiriboja vien finansiniu auditu, jis audituoja veiklą, tiria skundus, atlieka įvairius kitus tikrinimus. Vidaus auditoriams yra svarbūs ne tik praeities įvykiai, bet ir galimi įvykiai ateityje, nes vidaus auditorius padeda įmonei pasiekti jos tikslus (Lakis V., 2007/7).

Pasak Stačioko R., Rupšio R. (2005/3), teikdami savo paslaugas, vidaus auditoriai sąveikauja tiek su savo organizacijos nariais, tiek su kitais išorės aplinkos dalyviais. Pagal priklausomumą organizacijai vidaus audito klientai sąlygiškai gali būti skirstomi į:

- ✓ vidinius;
- ✓ išorinius.

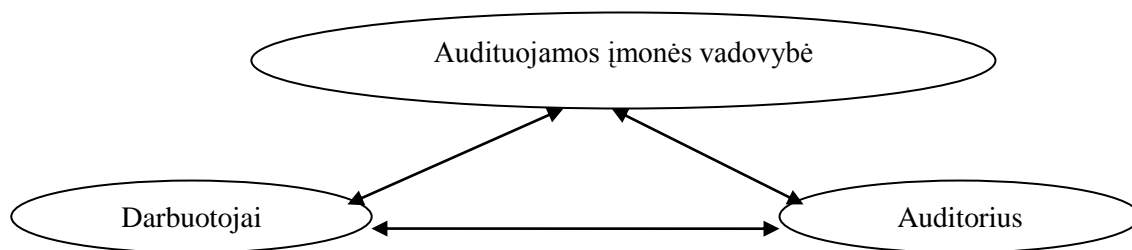
Vidiniais klientais gali būti vidutinio bei aukščiausiojo lygio vadovybė, vidaus audito komitetai, bendrovės valdyba ir kiti darbuotojai. Iš išorinių vidaus auditorių klientų būtų galima paminėti išorės auditorius, su kuriais paprastai bendrauja finansinių auditų metu (Stačiokas R., Rupšys R. (2005/3)).

Vidaus auditorius atlieka įvairius auditus: finansinės atskaitomybės, socialinį, personalo, veiklos, fizinės turto apsaugos sistemos, informacinių sistemų, vadybos, biudžeto sudarymo ir jų vykdymo rezultatų ir t.t. Kokios srities auditą atlikti priklauso nuo to, kokio pobūdžio informacijos reikia vyr. buhalteriu ar įmonės vadovui (Guptor M. (2006 /10)).

Vidaus auditoriai kontroliuoja, kaip įmonės padaliniai ir atskiri darbuotojai vykdo įmonės politiką, ir aktyviai dalyvauja formuojant įmonės politiką, kuriant vidaus kontrolės sistemą, analizuoja ir vertina atskirus faktus ir visą veiklą, teikia rekomendacijas, kaip pagerinti darbą (Lakis V., 2007/7).

Pasak Kamarauskienės I. (2007) ir Tamošiūnienės R., Savčuk O. (2007) neatsižvelgiant, kokiame sektoriuje veikia vidaus auditorius, jis vienodai planuoja, organizuoja audito procedūras, renka informaciją, ją analizuoja, vertina, teikia rezultatus, vykdo poauditinį stebėjimą, konsultuoja tiek audituojamus subjektus, tiek juridinių asmenų, kuriuose veikia vadovus dėl vidaus kontrolės sistemos tobulinimo, rizikos valdymo klausimais.

Praktiniame kasdieniniame darbe auditorius, rinkdamas ir apdorodamas informaciją, daugiausia bendrauja tik su audituojamos įmonės vadovybe ir darbuotojais (3 paveikslas) (Kustienė A. 2005).

3 pav. Įmonės vadovybės, darbuotojų ir auditoriaus ryšiai
Šaltinis: Kustienė A. (2005)

Vidaus auditorių uždavinys – kad darbuotojų neigiama reakcija į kontrolę sumažėtų, kad jie vienaip ar kitais įsijungtų į kontrolės sistemą. Jeigu darbuotojai nesupranta, kam reikalingas vidaus auditas arba mano, kad šis darbas nereikšmingas, arba stengiasi išvengti kontrolės, vidaus auditoriams sunku dirbti tokioje aplinkoje (Mackevičius J. 2001). Kai vidaus auditorius labiau domisi įmonei aktualiais klausimais ir kartu padeda įmonei siekti numatytų tikslų, vadovų požiūris į vidaus auditą (auditorių) yra palankesnis, (Belickas L. 2004/16).

Vadovaujantis nuostata, kad tiek vidaus auditoriai tiek audituojamieji siekia vieno tikslo, kad būtų pasiekti kuo geresni rezultatai, kuo mažesnėmis sąnaudomis, visas įmonės kolektyvas turėtų dirbti kaip viena komanda. Visi turėtų būti suinteresuoti šalinti darbo trūkumus, racionalizuoti darbą. Laikantis tokios filosofijos vidaus auditoriai ir audituojamieji būtų kaip partneriai, pirmieji nustato darbo trūkumus, o pastarieji tuos trūkumus šalina. Tokio bendradarbiavimo rezultatas būtų gerėjantys įmonės veiklos rezultatai. Tačiau praktikoje vieni į kitus žiūri įtariai, pasitikėjimo ir bendradarbiavimo stoka išprovokuoja kritines situacijas, o tuomet surasti visiems priimtina išeičių yra dar sunkiau. Kontroliuojamieji turėtų įsisąmoninti, kad kontrolė nėra ypatingas įvykis, kurio metu kažkas labai nori jį sukompromituoti. Gerai organizuotoje visuomenėje tai yra natūralus reiškinys ir tai reikia priimti kaip savaime suprantamą dalyką. O kai kada audituojamieji turi patys žengti pirmą žingsnį kontrolės link (Lakis V. 2005/42).

Vidaus auditoriai taip pat turi stengtis, kad santykiai su audituojamaisiais darbuotojais būtų geri, įspėjant darbuotojus apie vidaus auditą. Tokiu būdu mažiau trikdomas audituojamo padalinio darbas (Lakis V. 2005/42). Dar tiksliau santykius tarp auditorių ir audituojamųjų apibrėžia Laurinavičius V. (2003/39) teigdamas, kad labai svarbu, kad auditoriai būtų laikomi nepriklausomais nuo viduriniojo lygio vadovų bei galinčiais sąlygoti teigiamus pokyčius organizacijoje.

Vidaus auditoriai viešai nereiškia savo nuomonės dėl audituotos veiklos. O jeigu ir pareikštų, tai ji būtų priimta labai skeptiškai, nes vidaus auditorius yra to paties subjekto darbuotojas ir iš dalies yra taip pat atsakingas už esamą padėtį. Tik įmonės vadovas sprendžia, kokią informaciją ir kaip vidaus audito padalinys gali pateikti išorės kontroliuojančioms, teisėsaugos ir kitoms institucijoms (Lakis V., 2007/7).

Anot Mackevičius J. (2001), vidaus auditorių darbas turi dvejopą pobūdį (4 paveikslas).

4 Pav. Vidaus auditoriaus veiklos pobūdis
Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis Mackevičius J. (2001)

Visų pirma jis primityvus, reikalaujantis daug veiklos ir monotoniškas (pvz. tos pačios rūšies pirminių dokumentų tikrinimas). Antra vertus, vidaus auditorių darbas labai dinamiškas ir kūrybiškas. Auditorius pats gali nuspręsti, kokia seka tikrinti dokumentus, kada ir kokius testus ir procedūras atlikti, su kokiais darbuotojais bendrauti, kokius ir kaip pateikti klausimus ir t.t. kai kuriems audito darbams nepakanka vien profesinės kvalifikacijos, reikia ir profesinės intuicijos, nuojautos, taktiškumo, erudicijos, mandagumo ir pan.

Formalus vidaus auditoriaus darbo rezultatas – ataskaita su konkrečiais pastebėjimais. Tačiau tikrasis vidaus auditorių darbo rezultatas – pokyčiai įmonėje, kurie padėtų įgyvendinti organizacijai keliamus tikslus (Aleksnevičienė A. 2006/18).

Rizika yra neatsiejama kiekvieno verslo dalis. Ji yra visada, o jos dydis priklauso nuo įmonės pasirinktos veiklos pobūdžio ir aplinkos. Įmonių vadovai stengiasi nustatyti įvertinti, valdyti ir kontroliuoti įvykius ir aplinkybes, galinčius neigiamai veikti įmonės veiklą, tai yra jie siekia valdyti riziką. Šiame rizikos valdymo procese vidaus auditas gali tapti viena iš pagrindinių veiklos rizikos kontrolės ir jos mažinimo priemonių. Vidaus auditas padeda įmonės vadovui įvertinti esamą riziką ir ją geriau valdyti. Vidaus auditoriai stebi ir vertina, ar įmonės veiklos rizikos valdymo sistema yra veiksminga (Guptor M. (2006/12), todėl gali padėti įmonei sukurti tam tikrą verslo rizikos valdymo strategiją ir mechanizmą (Guptor M. 2006/4).

1.3.1. Vidaus auditoriaus tikslai ir uždaviniai

Vidaus auditorių darbo tikslai ir uždaviniai yra reglamentuoti visuotinai pripažintuose standartuose, kituose norminiuose aktuose. Tačiau jie yra rekomendacinio pobūdžio. Konkretūs tikslai priklauso nuo įmonės veiklos ypatumų ir vadovybės keliamų reikalavimų vidaus auditoriui. Esant reikalui jie greitai gali būti pakeisti. Todėl vidaus auditas yra kur kas lankstesnis už išorės auditą (Lakis V., 2007/7).

Įvairūs autoriai vidaus audito tikslus įvardija skirtingai.

✓ padidinti bendrą įmonės veiklos efektyvumą. Siekdami pagrindinio tikslo vidaus auditoriai nustato ir įvertina įmonės veiklos riziką (tiek išorinę, tiek vidinę), silpnąsias

veiklos vietas ir pateikia rekomendacijas, kaip patobulinti įmonės veiklos planavimo, organizavimo ir kontrolės procesus (Guptor M. (2006/12).

✓ patikrinti įmonės valdymo sistemą, personalo veiksmus, atskirų padalinių veiklą (Makara J., Palubinskiene S. 2005).

✓ įmonės vidinės kontrolės sistemos efektyvumo vertinimas (Guptor M. 2006/4) (Stoner 2005).

✓ kurti pridėtinę vertę savo įmonėms ar organizacijoms. (Montvydienė O. 2004/46).

✓ Numatyti rizikingas sritis ir teikti rekomendacijas kaip jas rizikas mažinti (Laisvoji enciklopedija)

Pasak Mackevičiaus J. (2005) vidaus auditorius turi objektyviai įvertinti savo galimybes ir stengtis kuo geriau suprasti realią situaciją, žinoti kad visų klaidų ir netikslumų neras, nes apskaitos ir kontrolės sistemos labai sudėtingos, jų terpė palanki klaidoms ir apgaulėi.

Laikui bėgant vidaus audito funkcijos gerokai pasikeitė, jų įvairovė ženkliai išaugo ir to pasėkoje įgalino vidaus auditą panaudoti įmonės rizikos valdyme (Stačiokas R., Rupšys R. (2005/2). Pagrindinė vidaus audito funkcija – sistemingai ir visapusiškai vertinti bei skatinti didinti organizacijos rizikos valdymo, kontrolės ir priežiūros procesų veiksmingumą ir taip padėti įgyvendinti organizacijai keliamus tikslus. Taigi vidaus auditoriai turėtų siekti suderinti tikrinimo veiklą su teikiamomis konsultacijomis ir taip tobulinti organizacijoje vykstančius procesus (Rupšys R. 2006/5). Kitas požiūris į vidaus audito funkciją atskleidžia būtinybę išlaikyti tai, kas jau pasiekta, išsaugoti aktyvų vertę ir paties verslo vertę (Petravičiūtė E. 2003/8).

Vidaus auditorius sprendžia įvairius uždavinius, turi tam tikrų teisių ir pareigų (1 lentelė).

Vidaus auditoriaus uždaviniai, teisės ir pareigos

Uždaviniai	1. Tikrinti ir įvertinti apskaitą, finansines ataskaitas, kitas operacijas, nustatyti jų logiškumą;
	2. Įsitikinti, ar viskas įmonėje daroma pagal nustatytą politiką, planus ir procedūras;
	3. Ieškoti būdų, kaip sumažinti kompanijos nuostolius ir išplėsti jos veiklą;
	4. Tikrinti turimų duomenų patikimumą ir numatyti jų panaudojimo galimybę;
	5. Įvertinti atliekamų darbų kokybę;
	6. Pateikti įmonės veiklos tobulinimo rekomendacijas.
Teisės	1. Savarankiškai pasirinkti audito atlikimo procedūras;
	2. Gauti (iš užsakovo ar trečiųjų asmenų) dokumentus, reikalingus auditui atlikti;
	3. Gauti reikiamus paaiškinimus raštu iš įmonės darbuotojų;
	4. Tikrinti užsakovo turtą, nuosavybę ir įsipareigojimus;
	5. Reikalauti iš užsakovo, kad būtų atliktas faktinis turto patikrinimas (inventorizacija, kontrolinis matavimas ir kt.);
	6. Kviesti reikalingus specialistus, ekspertus, padėjėjus;
	7. Naudotis kitų nepriklausomų auditorių, valstybės kontrolės pareigūnų, vidaus auditorių tikrinimo medžiaga.
Pareigos	1. Auditorius privalo profesionaliai atlikti auditą;
	2. Laikytis profesinės etikos;
	3. Informuoti užsakovą (jo įgaliotus asmenis) apie nustatytus pažeidimus ir piktnaudžiavimą;
	4. Laikyti paslapyje gautą informaciją, nenaudoti jos asmeniniams ir trečiųjų asmenų interesams (išskyrus įstatyme numatytus atvejus).

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis Lakis V., Mackevičius J. ir Rakštikas P. (1991), Kabašinskas J., Toliatienė I. 1997,

Pateiktoje lentelėje matome, kad vidaus auditoriai turi nemažai teisių, leidžiančių organizaciją išnagrinėti nuo pat šaknų. Uždavinių gausa taip pat liudija, kad vidaus auditorius turi būti protingas ir turėti nemenką žinių bagažą, kad sugebėtų atlikti jam pavestus darbus. Be to auditorius turi tam tikrų pareigų, kurios užtikrina jo darbo produktyvumą. Auditorių teisės ir pareigos atliekant konkrečius auditus yra skirtingos, o uždaviniai skiriasi nežymiai.

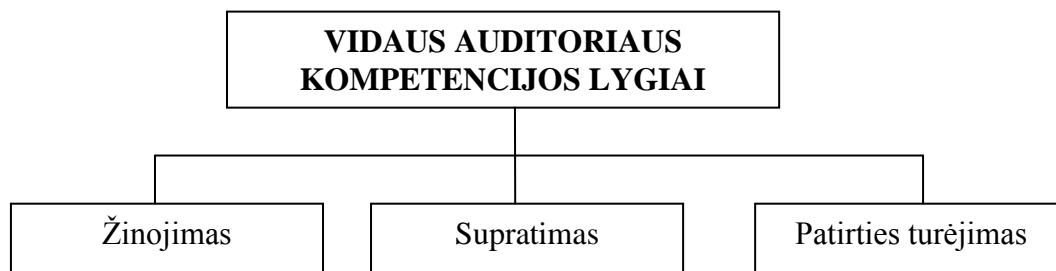
Apibendrinant galima teigti, kad vidaus auditoriui tenka labai rimtas įmonės vadovo pagalbininko vaidmuo. Jis ne tik vertina įmonės veiklą ir tai, kaip jai vadovaujama, nurodydamas silpnąsias veiklos ir vadybos veiklas, bet – svarbiausia – pasiūlo konkrečias priemones, vadybos ir veiklos efektyvumui gerinti (Guptor M. 2006/4). Tinkamas vidaus audito organizavimas padeda įmonei efektyviai veikti, stabiliai plėtotis, efektyviai naudoti įmonės išteklius, sumažinti komercinę, finansinę ir veiklos riziką, nes vidaus auditoriaus akiratyje yra visi įmonės procesai (Guptor M. (2006/12)).

1.3.2. Vidaus auditoriaus kompetencija ir savybės

Vidaus auditoriaus žinios turi būti labai plačios. Jis turi išmanyti ne tik apskaitą, finansinę atskaitomybę, bet ir institucijos, kurioje dirba, veiklą. Jis turi būti gerai išgilinęs į visas savo institucijos finansines ir nefinansines veiklos detales.

Asmenys, norintys tapti nepriklausomais auditoriais, paprastai turi atlikti tam tikrus reikalavimus ir išlaikyti kvalifikacinius egzaminus. Lietuvoje auditoriaus kvalifikacinius egzaminus gali laikyti tik tie asmenys, kurie turi aukštąjį ekonominį universitetinį išsilavinimą ir kurie yra atlikę ne trumpesnę kaip 3 metų auditoriaus padėjėjo praktiką audito įmonėje (Makara J., Palubinskienė S. 2005).

Vidaus audito profesinės praktikos standartai išskiria tris vidaus auditorių kompetencijos lygius (5 Paveikslas):

5 Pav. Vidaus auditorių kompetencijos lygiai
Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis Laurinavičius V. 2003/39.

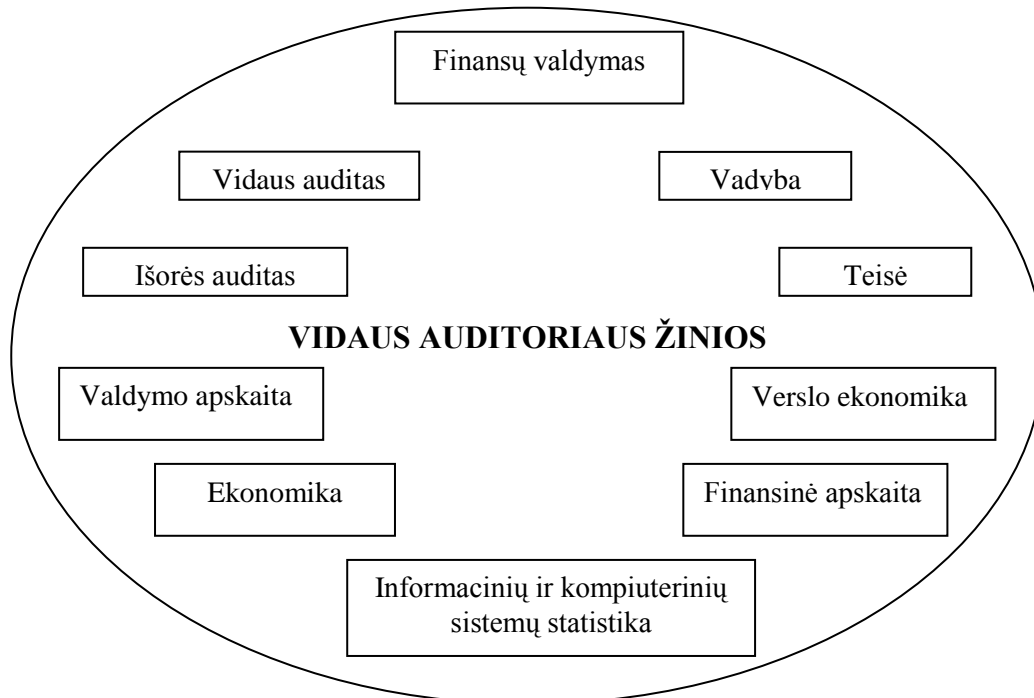
Žinojimas yra sugebėjimas atpažinti esamas ir galimas problemas ir nustatyti kokią tolesnę tyrimą reikia atlikti ir kokią pagalbą reikia gauti. Būtina žinoti pagrindines disciplinas, tokias kaip apskaita, mokesčiai, finansai, teisė, informacinės technologijos, kiekybiniai ir kokybiniai metodais ir begalę kitų. Supratimas reiškia sugebėjimą pritaikyti žinias, nustatyti reikšmingus nukrypimus ir atlikti tyrimą, reikalingą sprendimams priimti. Patirtis laikoma sugebėjimu pritaikyti žinias ir išspręsti problemas be didesnių techninių tyrimų pagalbos. Patirtis būtina vidaus audito standartų, procedūrų ir metodų taikymo srityje. (Laurinavičius V. 2003/39).

Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymas teigia, kad vidaus auditorius turi nuolat tobulinti savo žinias, įgūdžius ir kitas profesines savybes bei gebėjimus. Tokiu būdu plėsdamas savo kompetenciją. Taip pat teigia ir Vidaus auditorių profesinės etikos principai ir normos, kur tarp sąžiningumo, objektyvumo, konfidencialumo pateikiamas kompetencijos ir profesionalumo principas, kurio svarbiausia savybė yra išmintingumas. Išmintingas auditorius yra toks, kuris ne tik gerai žino audito teoriją ir praktiką, bet ir turi gerą nuojautą yra pakankamai apdairus ir

atsargus. Pagal minėtą principą vidaus auditorius turi nuolat kelti savo kvalifikaciją, gerinti atliekamo vidaus audito kokybę ir efektyvumą.

Auditoriaus kompetencijos ir profesionalumo laipsnis ypač išryškėja atliekant konkrečius audito darbus ir priimant sprendimus. Ypač kompetencijos ir profesionalumo problemos iškyla tais atvejais, kai audito įmonei pareiškiamas ieškinys. Kaip rodo rinkos ekonomikos šalių praktika, dabartiniams auditoriams vis dažniau tenka susidurti su finansiniais skandalais, korupcija, neetiškais verslo veiksmais. Neretai auditas būna labai sudėtingas ir komplikotas, sunku parinkti reikalingus testus ir procedūras, priimti sprendimus. Todėl daugelyje pasaulio šalių auditoriams keliami gana aukšti profesiniai kvalifikaciniai reikalavimai, išlaikyti tam tikrus kvalifikacinius egzaminus.

Auditoriaus profesija įpareigoja būti smalsiam, daug žinoti. Todėl auditorius privalo turėti gerą teorinį pasirengimą ir pakankamai didelį praktinį patyrimą. Kompetentingumo ir profesionalumo principas siekia, kad kiekvienas auditorius pats rodytų kuo daugiau iniciatyvos savo profesinei kvalifikacijai kelti, nuolat studijuotų audito standartus ir kitą norminę medžiagą, naujausią ekonominę literatūrą. Auditorius neturi pasitenkinti tuo, kad sėkmingai išlaikė kvalifikacinius egzaminus ir gavo teisę atlikti auditą. Šios specialybės darbuotojas turi išmanyti visus organizacijos reikalus. Tokiu būdu turi mokėti šiuos dalykus (6 paveikslas):

6 Pav. Vidaus auditoriaus studijuojami dalykai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis pateiktais literatūros šaltiniais

Profesinės etikos taisyklėse reikalaujama, kad vidaus auditorius privalo užtikrinti paimtų finansinių ataskaitų, apskaitos dokumentų bei kitų duomenų kopijų saugumą, parengtą ataskaitą ir išvadą aptarti su audituojamais bei atsakingais asmenimis, atsiskaityti vidaus audito vadovui,

be to, būti objektyvus ir nešališkas, susilaikyti nuo išankstinio viešo vertinimo, nuolat tobulinti savo žinias, įgūdžius ir kitas profesines savybes bei gebėjimus. Be to vidaus auditorius privalo atsisakyti atlikti vidaus auditą, jei gali iškilti viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktas (Buškevičiūtė E. 2006).

Daujotaitė D. (2002), pagrindinę vidaus auditoriaus savybę įvardija – objektyvumą. Auditoriai turi dirbti skaidriai bei profesionaliai ir patys turi būti įsitikinę, kad jokie pašaliniai veiksniai nedaro įtakos jų sprendimams. Vidaus auditoriams tampant organizacijos vidaus konsultantais ypač svarbu išlaikyti objektyvumą.

Vidaus auditorių kuriamą pridėtinę vertę didele dalimi lemia šios savybės (Žeimantas V., 2007):

- ✓ žinios apie organizaciją bei joje vykstančius procesus;
- ✓ supratimas apie pastaruosiu metu organizacijoje vykstančius pokyčius;
- ✓ kompetencija audituojamoje srityje;
- ✓ sugebėjimas pasiūlyti iniciatyvas ir galimus problemų sprendimo būdus, apie kuriuos nebuvo susimąstyta anksčiau;
- ✓ geriausios praktikos pavyzdžių įdiegimas;
- ✓ gebėjimas pasiūlyti kūrybiškus sprendimo variantus, kurių įgyvendinimo rezultatai viršija audito klientų lūkesčius.

Šių veiksnių visuma leidžia sukurti abipusiu pasitikėjimu grindžiamus santykius. Jeigu auditorius laikosi šių principų, jo klientams aišku, kad vidaus auditoriai žino ir domisi svarbiausiomis organizacijos problemomis bei yra kompetentingi pasiūlyti kūrybiškus sprendimus. Kitą vertus, minėtų veiksnių paisymas verčia pasitempti pačius vidaus auditorius ir savo veikloje taikyti geriausią praktiką, nuolat domėtis ir gilintis ne tik į tam tikras sritis, bet ir visos organizacijos veiklą (Žeimantas V., 2007).

Vidaus auditorius anot Kaziliūno A. (2006) turi būti: kvalifikuotas, komunikabilus, entuziastingas, turi turėti techninės patirties bei įgūdžių atlikti vidaus auditą.

Apibendrinant galima teigti, kad tinkamų savybių vidaus auditoriaus profesinę kompetenciją apibūdina:

- ✓ Dalykinės žinios. Auditorius privalo gerai žinoti konkrečius įstatymus ir teisės aktus, susietus su apskaita, auditu, mokesčiais ir kt. Jam reikia gerai išmanyti tarptautinius ir nacionalinius buhalterinės apskaitos ir audito standartus.
- ✓ Sugebėjimas apibendrinti. Auditorius privalo sugebėti ne tik surinkti, grupuoti ir kaupti informaciją kaip svarbiausią įrodymų šaltinį, bet ir ją apibendrinti raštu ar žodžiu. Jis turi mokėti paaiškinti ir interpretuoti surinktą informaciją

1.3.3. Vidaus auditorių veiklos problemos

Vidaus auditoriai, kaip ir kitų specialybių darbuotojai susiduria su tam tikromis problemomis, kurios trukdo efektyviai atlikti jų darbą, ar kitu būdu kenkia jų aplinkai.

Problemų skaičius priklauso nuo organizacijos brandos, kiek ilgai vidaus audito funkcija toje organizacijoje veikė. Daugelis problemų kyla dėl bendravimo, aiškinimo stokos (Montvydienė O 2004/46).

Pasak Kamarauskienės I. (2007/1) ir Kustienės A. (2002) vidaus auditorius iš esmės vienija tos pačios problemos:

- ✓ profesionalių, patyrusių vidaus auditorių trūkumas;
- ✓ nedidelis ar diferencijuotas skirtinguose sektoriuose veikiančių vidaus auditorių darbo užmokestis;
- ✓ nepakankamas techninis aprūpinimas;
- ✓ bendros auditorių sertifikavimo sistemos nebuvimas;
- ✓ nepakankamai užtikrintas nepriklausomumas;
- ✓ metodologinės pagalbos ir praktinių mokymų stygius.

Vidaus auditoriaus bendros sertifikavimo problemos nebuvimas sudaro vidaus auditoriaus profesinės kompetencijos suteikimo problemas. Vidaus auditorių asociacija, būdama vidaus audito instituto skyriumi Lietuvoje, rengia egzaminus vidaus auditoriaus atestuotam vardui (CIA) įgyti. CIA licencija – tai vienintelė pasaulyje pripažįstama vidaus auditorių atestacija, kurią organizuoja Vidaus auditorių institutas (JAV). Atestuotas vidaus auditorius – aukštos profesinės kvalifikacijos specialistas. Šio vardo suteikimas patvirtina vidaus auditoriaus profesinę kompetenciją, pasirengimą laikytis Tarptautinių vidaus audito standartų ir vidaus auditoriaus etikos kodekso normų, jo gebėjimą kokybiškai organizuoti bei atlikti vidaus audito procedūras, konsultuoti įmonės, įstaigos, organizacijos vadovus valdymo, veiklos ir vidaus kontrolės organizavimo klausimais. Šiuo atveju nėra bendro visų institucijų bendradarbiavimo dėl sertifikavimo sistemos sukūrimo (Kamarauskienė I. 2007/7).

Montvydienė O. (2007/41) taip pat sutinka, jog nemažesnė problema – metodologinės pagalbos ir praktinių mokymų problema. LR finansų ministerija atliko tam tikrą įdirbį, kuriant vidaus audito procedūras – metodikas, rengiant mokymų programas, mokymus. Tačiau metodikos pakankamai retai peržiūrimos bei atnaujinamos. Itin pasigendama specializuotos metodikos, patvirtinimo normatyviniais teisės aktais – veiklos, valdymo, viešųjų pirkimų, informacinių sistemų ir kitose audito srityse. Mokymo programos beveik nesikeičia, trūksta praktinių mokymų. Visa tai reikalauja pažangos bei vidaus audito sistemos efektyvumo didinimo (Kamarauskienė I. 2007/7).

Praktika rodo, kad egzaminai yra rengiami skubotai ir jų programos sudaromos neatsižvelgiant į ES vykstančius pasikeitimus, į naujus reikalavimus (Kairytė D. 2004/5).

Klientų skundai – problema, kuri lieka neišspręsta dėl auditoriaus neatidumo ir kitų dalykų, galbūt dėl auditoriaus profesinės kvalifikacijos, netinkamai atliekamų pareigų. Auditorių darbą apsunkina į lietuvių kalbą neišversti tarptautiniai audito standartai (TAS) ir ne visi patvirtinti Nacionaliniai audito standartai, todėl audito kontrolės komitetui kyla problemų svarstant, ar auditorius teisingai atliko auditą (Kairytė D. 2004/5).

1.3.4. Vidaus auditoriaus nepriklausomybė

Vienas svarbiausių tradicinio vidaus audito bruožų – vidaus auditoriaus nepriklausomybė (Kanapickienė R. 2006/05).

Laurinavičius V. (2003/39) išskiria tirs vidaus auditorių nepriklausomybės požymių grupes (7 paveikslas):

7 pav. Vidaus auditorių nepriklausomybės požymių grupės
Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis Laurinavičius V. (2003/39).

Procedūrinė (programinė) nepriklausomybė reiškia vadovybės nesikišimą į audito programų sudarymą ir audito procedūrų atlikimą bei laisvę nuo papildomų audito darbo priešžiūros reikalavimų. Tikrinimo nepriklausomybė reiškia laisvą priėjimą prie visų organizacijos dokumentų, turto ir personalo, vadovybės nesikišimą į tikrinimo apimties nustatymą bei auditorių asmeninių interesų, galinčių apriboti tikrinimo apimtį, nebuvimą. Ataskaitų pateikimo nepriklausomybė reiškia laisvę nuo išipareigojimų pakeisti ataskaitoje pateikiamų faktų reikšmingumo ar poveikio įvertinimą, spaudimo neįtraukti į audito ataskaitą reikšmingų pastebėjimų nebuvimą ir vengimo ataskaitose naudoti dviprasmybes.

Vidaus auditorių nepriklausomybė pirmiausia reiškia nepriklausomybę nuo audituojamos veiklos. Vidaus auditoriai neturi prisiimti atsakomybės už organizacijos, kurią jie audituoja, veiklą. Vidaus auditoriai negali būti nepriklausomi ta pačia prasme kaip ir išorės auditoriai, nes jie yra organizacijos darbuotojai (Laurinavičius V. 2003/39).

Vidaus auditoriai yra nepriklausomi, kai jie gali savo darbą atlikti nevaržomai, sprendimus priimti objektyviai ir nešališkai, nepriklausyti nuo kitų asmenų, o tai pasiekti padeda

jų statusas organizacijoje ir objektyvumas. Vidaus auditoriai turi būti visiškai tikri dėl savo darbo rezultatų ir nedaryti jokių išlygų dėl savo darbo kokybės. Tačiau iš kitos pusės, vidaus auditoriai yra tiesiogiai pavaldūs įstaigos, įmonės ar organizacijos vadovui. Nuo jo priklauso vidaus auditoriaus darbo sąlygos, atlyginimas, materialinis skatinimas bei kvalifikacijos kėlimo galimybės. Tokiu būdu kyla grėsmė, kad vidaus auditorius gali tapti priklausomu nuo vadovo, vidaus auditorius rizikuoja kaip ir kiti darbuotojai savo karjera ir ateities perspektyvomis. Taigi vidaus auditoriaus nepriklausomybė labai priklauso nuo organizacijos įstatų bei veiklos modelių, ne visada lemia asmeninis principingumas (Montvydienė O. 2004/45, Montvydienė O. 2007/13).

Vidaus audito profesinės praktikos standartai numato dvi pagrindines auditorių nepriklausomybės sąlygas (Laurinavičius V. 2003/39):

- ✓ Vidaus audito vadovas turi būti pavaldus asmeniui, kuris gali užtikrinti, kad bus sudarytos sąlygos tinkamai atlikti pareigas. Pirmiausia vidaus audito vadovas organizacijoje turi būti pavaldus asmeniui, kuris gali užtikrinti, kad bus sudarytos sąlygos tinkamai atlikti pareigas. Pageidautina, kad vidaus audito vadovas už savo veiklą atsiskaitytų direktorių valdybai, audito komitetui arba kitam atitinkamam valdymo organui, o administraciniu požiūriu būtų atsakingas organizacijos vadovui. Labai svarbu, kad audito vadovas palaikytų nuolatinį ryšį su valdyba. Tai padeda užtikrinti nepriklausomybę ir suteikia galimybę keistis informacija abi puses dominančiais klausimais.
- ✓ Vidaus auditorių nešališkumas, objektyvumas ir konfliktų vengimas. Objektyvumo pažeidimu yra laikomas, pavyzdžiui, auditoriaus atliekamas veiklos, už kurią jis buvo atsakingas mažiau nei prieš vienerius metus, vertinimas. Auditorius turi būti ne tik realiai objektyvus, bet nesuteikti kitiems pagrindo abejoti savo objektyvumu. Tokiu pagrindu gali būti, pavyzdžiui, dovanų iš audituojamųjų priėmimas.

Vidaus auditorių rezultatais sėkmingai naudojasi išorės auditoriai, tačiau vidaus auditoriai išorės – ne. Tai rodo, kad vidaus auditoriaus nepriklausomumas yra gerokai mažesnis nei išorės auditorių. Tai didina kompromiso tarp vidaus auditoriaus veiklos ir profesionalumo pavojų (Lakis V., 2007/7).

Vidaus audito paslaugų pirkimo atveju yra užtikrinama didesnė nepriklausomybė ir objektyvumas (Aleknevičienė E. 2006/18).

Anot Montvydienės O. (2007/13) ir Kamarauskienės I. (2007/7) labai svarbi valstybiniame ir privačiame sektoriuje dirbančių vidaus auditorių problema – nepriklausomumo užtikrinimas. Nors teisės aktais deklaruojamas vidaus audito nepriklausomumas, juridinio asmens vadovo bei vidaus audito tarnybos vadovo atsakomybė nepriklausomumui užtikrinti, kol

kas tai sunkiai įgyvendinamas principas. Nepriklausomumo principą labai lengva iškreipti per finansinį svertą. Vidaus audito praktika siūlo įvairius būdus, galinčius mažinti šio veiksnio pasireiškimo riziką, tačiau, kaip pripažįsta visi auditoriai praktikai, šią problemą galima tik sumažinti.

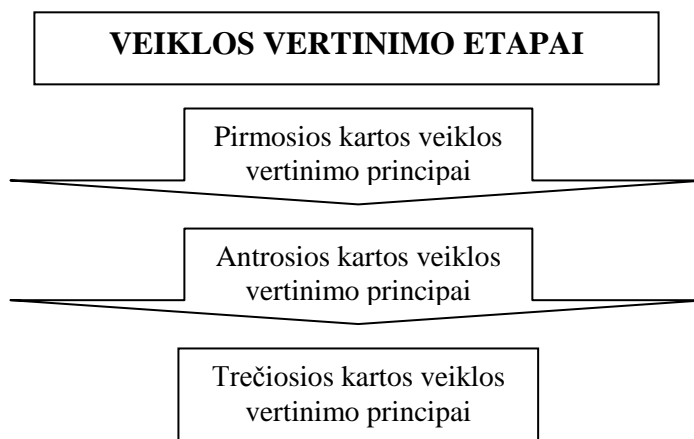
1.4. Vidaus auditoriaus veiklos matavimo rodiklių aspektai

Veiklos vertinimas plačiąja prasme apima didelį spektrą teorinių bei praktinių požiūrių, pats kartu būdamas daugelio definicijų bei interpretacijų objektu. Veiklos vertinimas užima vis svarbesnę vietą organizacijoje, kadangi šiuo sunkmečiu kiekvienam reikia įrodyti savo naudą ir vertę įmonei.

Veiklos vertinimas gali būti apibrėžtas kaip procesas išmatuojantis praėjusio veiksmo veiksmingumą ir efektyvumą. Veiklos matas gali būti apibūdinamas kaip priemonė naudojama praėjusių poelgių veiksmingumui ir efektyvumui nustatyti. Veiklos vertinimo sistema leidžia praneštus sprendimus ir poelgius panaudoti, kad veiksmingai ir efektyviai įvertinti praėjusius įvykius per perpratimą, sugretinimą, rūšiavimą, analizę ir interpretaciją. Veiklos vertinimo sistema yra labai svarbus organizacijos kontrolės komponentas tam tikra forma ir nėra bendro modelio, kuris išreikštų tiksliai šios sistemos struktūrą (Seminogovas B., R. Rupšys (2006)).

Pirmoji veiklos vertinimo sistema 1980- taisiais metais buvo tradicinė veiklos matavimo sistema. Ši sistema buvo pagrįsta apskaita ir finansų priemonėmis. Šios sistemos trūkumai privedė prie modernaus veiklos vertinimo struktūrų išsivystymo. Modernios sistemos, tokios kaip subalansuotų rodiklių sistema, Veiklos prizmė, Veiklos piramidė ir kitos, apėmė tiek finansines tiek nefinansines priemones. (Rupšys R. 2007).

Šiuolaikinės veiklos vertinimo koncepcijos raidą sąlygiškai galima skirstyti į tris etapus (8 paveikslas) (Rupšys R., Boguslauskas V. (2007/5)):

8 Pav. Veiklos vertinimo koncepcijos raida

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis Rupšys R., Boguslauskas V. (2007/5), Javaitienė K. (2007)

Pirmos kartos veiklos vertinimo principai traktuojami kaip tam tikras adityvas finansiniams rodikliams, kuris įgalina susidaryti išsamesnį vaizdą apie suinteresuotąsias šalis. Su antrąja veiklos vertinimo principų karta pasirodo vadinamieji strateginiai žemėlapiai, įgalinantys identifikuoti kuriamos vertės pobūdį ir kryptį. Galiausiai pasirodę trečiosios kartos vertinimo principai suponuoja tam tikrus reikalavimus finansinių ir nefinansinių rodiklių sąsajai bei strategijos įgyvendinimo kontrolei (Rupšys R., Boguslauskas V. (2007/5))

1.4.1. Vidaus auditoriaus veiklos vertinimo priemonės ir kriterijai

Vidaus auditoriaus veikla, kaip ir kiti organizacijoje vykstantys procesai, kasdien susiduria su vis didėjančia atsakomybe už atliktą darbą. Poreikis vertinti vidaus auditoriaus veiklą auga kasdien, nes organizacijos siekia įvertinti ar efektyviai dirba organizacijos naudai, ar kuria pridėtinę vertę ir pan. Todėl šiam procesui yra skiriama vis daugiau dėmesio.

Vidaus audito vertinimo priemonės plėtojosi lygiagrečiai su veiklos vertinimo sąvoka. Kadangi tradicinės veiklos vertinimo sistemos buvo apribotos iki siauros perspektyvos, vidaus audito veiklos priemonės tradiciškai buvo sutelktos ties produktyvumu ir efektyvumu. Organizaciniai pokyčiai ir pasikeitimai susiję su audito klientų lūkesčiais ir pridėtinės vertės suvokimu 1980-1990 metais darė įtaką vidaus auditui. Tai sąlygojo pasiūlyti multimatuojamą (plataus profilio) perspektyvą, kuri susideda iš daugelio priemonių. Pasak daugelio užsienio autorių tinkamų veiklos vertinimo priemonių naudojimas turi labai didelę įtaką vidaus audito veiklos vertinimui. Nors kai kurie vidaus auditoriai naudoja specifinius matavimus priklausomai nuo jų dydžio, tipo, ryšių, funkcijų ir t.t., tačiau dauguma vidaus audito vertinimo priemonių (9 paveikslas) gali būti klasifikuojamos į tokias kategorijas, kurios gali būti sujungtos į dar bendresnes.

9 Pav. Vidaus audito vertinimo priemonių klasifikacija
Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis Rupšys R. (2007).

Vidaus audito vertinimo priemonių yra kur kas daugiau nei nurodyta 9 paveiksle. Taip pat yra išskiriama - klientų pasitenkinimas, darbuotojų pasitenkinimas, patirtis, karjeros galimybės, požiūris į valdymą, metodologija, darbuotojų skaičius, požiūris išorės auditorius, efektyvumas, paslaugų įvairovė, rekomendacijų priimtumas, ekonomika, ugdytas, kasmetinis vidaus audito planas, taikomi geriausios praktikos pavyzdžiai, įgyvendintų rekomendacijų dalis, vadovybės pavedimų skaičius, pasitenkinimas ir t.t. (Rupšys R. (2007), Rupšys R., Boguslauskas V. (2007/5)).

Vidaus audito veiklos vertinimo matai turi būti parinkti labai kruopščiai, kadangi tai įtakoja vertinimo kokybę. Rekomenduojama laikytis šių rekomendacijų:

- ✓ Vengti nesubalansuotų matų rinkinių;
- ✓ Neignoruoti veiklos priemonių priežasties padarinio kelio;
- ✓ Vengti tų pačių priemonių dubliavimosi;
- ✓ Matų komplektas turi garantuoti deramą visaapimančios veiklos vertinimą.

Pasak Kurtienės A. (2002) vidaus auditorius didžiausią įtaką daro audituojamajam, o poveikis pasireiškia teigiamas arba neigiamas (2 priedas).

Kiekybiškai įvertinti vidaus auditoriaus poveikį, kaip ir jo darbo efektyvumą (pageidautinų veiklos rezultatų ir panaudotų tiems rezultatams pasiekti kompleksinių išteklių, indėlių, kaštų bei kitų resursų santykis (Puškonis S. (2004)) yra labai sudėtinga, galima tik analitiškai identifikuoti ir aprašyti. Rupšys R. (2007) taip pat patvirtina, kad veiklos vertinimas yra ne tik nuolat nenutrūkstantis, bet ir pakankamai sudėtingas ir kompleksiškas procesas.

Egzistuoja ir specifinė vidaus audito poveikio priskyrimo problema, nes neaišku, kam turėtų būti priskirti rezultatai, kurie atsirado tikrinimo priemonių pritaikymo pasėkoje: ar auditoriui, ar tiems asmenims, kurie išklaušė auditorių rekomendacijas ir jas įgyvendino. Tokiu

atveju vienareikšmiškas priskyrimas neįmanomas. Kiekybiškai įvertinti įmanoma tik audito išlaidas (Kustienė A. (2002)).

Nepakanka vien tik svarstyti vidaus audito tarnybos (auditoriaus) atliktų patikrinimų medžiagą. Būtina bent kartą per metus įvertinti vidaus audito tarnybos (auditoriaus) veiklos efektyvumą. Todėl reikia parengti tam tikrus vertinimo kriterijus, kuriuos žinotų tiek įmonės vadovybė, tiek vidaus audito tarnybos darbuotojai. Šie kriterijai turėtų būti suderinti su pagrindiniais vidaus audito tarnybos tikslais. JAV vidaus auditorių institutas ištyrė daugelio kompanijų vidaus audito tarnybų darbą ir nustatė, kad vertinant ją svarbiausia atsižvelgti, kaip vidaus audito tarnyba padeda siekti šių tikslų (Mackevičius J. 2001):

- ✓ Turto saugumo;
- ✓ Finansinių ataskaitų tikrumo;
- ✓ Įmonės pagrindinių tikslų įgyvendinimo;
- ✓ Užtikrina įmonės veiklos efektyvumą;
- ✓ Klaidų išvengimo;
- ✓ Kaip laikomasi audito įstatymų ir teisės aktų.

Apie vidaus audito tarnybos darbą turi pareikšti nuomonę ne tik įmonės vadovybė, bet ir kitos įmonės tarnybos. Taip pat labai svarbu, kad pati vidaus audito tarnyba bandytų įvertinti savo darbo efektyvumą. Tik kritiškai ir savikritiškai įvertinus kiekvieno darbuotojo darbą galima parengti priemones vidaus audito tarnybos darbo efektyvumui didinti (Mackevičius J. 2001).

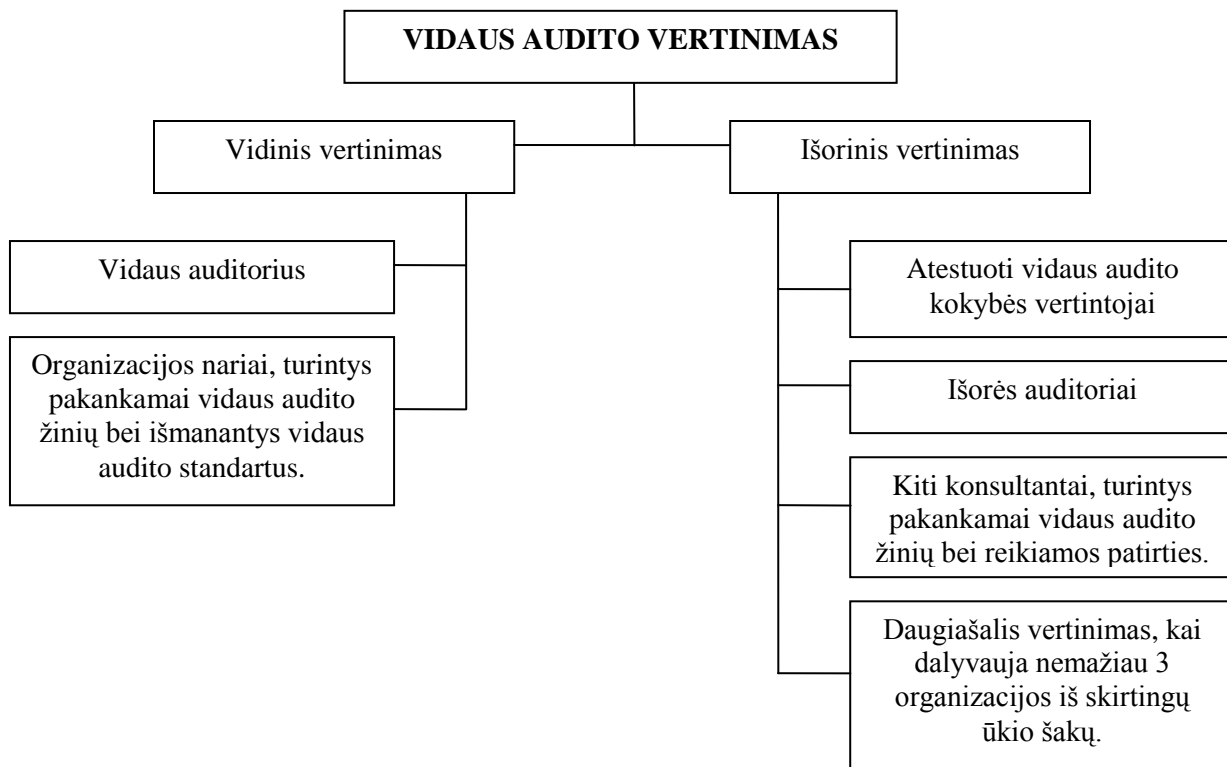
Daugelis stambių užsienio audito įmonių parengė metodikas, kaip įvertinti vidaus audito tarnybų darbą ir nustatyti „pasiklivimo jomis lygį“. Metodikos apima gana daug klausimų dėl įvairių vidaus audito tarnybos veiklos aspektų (3 priedas) (Mackevičius J. 2001).

1.4.2. Vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimas

Vidaus auditoriai organizacijoje dažniausiai atlieka tikrintojų ir konsultantų vaidmenį. Tačiau kyla klausimas kas tikrins ir vertins pačius vidaus auditorius ir užtikrins jų darbo kokybę? Tarptautiniai vidaus audito profesinės praktikos standartai (vidaus audito standartai) kaip tik atsako į šį klausimą, nustatydami reikalavimus vidaus audito veiklos kokybei bei jos vertinimui. Vertinant vidaus audito veiklos kokybę, atkreipiamas dėmesys į tai, ar vidaus audito veikla atitinka Vidaus audito standartų reikalavimus, įvertinamas vidaus audito veiklos efektyvumas bei jų sukuriama pridėtinė vertė, nustatomos vidaus audito veiklos pagerinimo galimybės (Rupšys R. 2006/9).

Vidaus audito standartas Nr. 1300 numato, kad vidaus audito skyriaus vadovas turėtų parengti ir įdiegti kokybės užtikrinimo ir tobulinimo programą, apimančią visus vidaus audito

veiklos aspektus ir leidžiančius stebėti ir kontroliuoti vidaus audito veiklos efektyvumą. Vidaus audito standartai numato, kad turi būti atliekamas tiek vidinis, tiek išorinis vertinimas (10 paveikslas) (Rupšys R.2006/9).

10 Pav. Vidaus audito vertinimo skirstymas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Rupšys R. 2006/9, Rupšys R. 2006/5.

Vidiniai įvertinimai turėtų apimti tiek nuolatinę vidaus auditoriaus veiklos peržiūrą ir vertinimą, tiek periodinius vidinius vertinimus. Nuolatinė peržiūra apima (Rupšys R. 2006/9, Rupšys R. 2006/5):

- ✓ Audito planų laikymosi tikrinimą;
- ✓ Audito įrodymų, pagrindžiančių audito ataskaitoje pateiktus stebėjimus, peržiūrą;
- ✓ Audito tikslų pasiekimo tikrinimą;
- ✓ Galimybių vidaus auditoriams mokytis, ugdyti įgūdžius bei gilintis reikiamose srityse sudarymą.

Mackevičius J. (2001) teigia, jog norint, kad vidaus auditas būtų efektyvus, reikalinga psichologiškai švari aplinka, visų įmonės darbuotojų palankumas.

Vidaus audito standartai reikalauja, kad išoriniais vertintojais būtų organizacijai nepriklausantys asmenys. Parenkant išorės vertintojus turėtų būti kreipiamas dėmesys į jų nepriklausomumą, sąžiningumą ir objektyvumą bei kompetenciją. Vertinant potencialių išorės

vertintojų nepriklausomumą, turėtų būti atsižvelgiama į galimus interesų konfliktus (Rupšys R. 2006/9).

Vidaus auditorius yra atskaitingas įmonės, kurioje jis dirba ir kurios veiklą jis tikrina, vadovybei. Jis pateikia įmonės vadovams savo išvadas ir rekomendacijas ir nuo pastarų priklauso, kaip bus įvertintas vidaus auditoriaus darbas ir jo rekomendacijų įgyvendinimas (Lakis V., 2007/7).

Siekiant nustatyti pasitikėjimo vidaus auditu lygį, vidaus auditorius gali būti vertinamas išorės auditoriaus, kai nustatomas vidaus auditoriaus tinkamumas ir efektyvumas vykdant savo funkcijas. Tam tikslui vertinamos šios sritys (Lakis V., 2007/7):

- a) Nepriklausomumo laipsnis. Vidaus auditorius turi turėti galimybę netrukdomai vykdyti auditą ir kreiptis į aukščiausiuosius įmonės vadovus bei laisvai susisiekti su išorės auditoriumi;
- b) Veiklos sfera. Išorės auditorius įvertina vidaus audito funkcijas ir atliekamo darbo panaudojimo galimybę;
- c) Profesinė priežiūra. Vidaus auditas turi būti tinkamai planuojamas, vykdomas, dokumentuojamas ir prižiūrimas, kad jis būtų atliekamas profesionaliai;
- d) Kompetencija. Vidaus auditorius turi turėti pakankamai žinių ir patyrimo, kad galėtų atlikti sudėtingus darbus;
- e) Ataskaitos. Vidaus auditoriaus ataskaitos turi būti kokybiškos ir vadovų rimtai nagrinėjamos.

Kaip rekomenduoja LST EN ISO 19011:2002, kiekvieną auditorių reikėtų vertinti pagal šiuos požymius: asmeninės savybės, bendros žinios ir įgūdžiai, specifinės žinios ir įgūdžiai. Vertinimui turi būti pasirinkti reikiami kriterijai ir vertinimo metodai. Vertinimo rezultatai turi leisti numatyti priemones pateiktiems neatitikimams pašalinti. Vertinimo rezultatus tikslinga įforminti atskiru dokumentu (Vanagas P. 2006).

Audito kokybės kontrolės komitetas nustatęs audito atlikimo kokybės pažeidimus, auditoriams skiria drausmines nuobaudas (Montvydienė O. 2007/13).

Laurinavičius V. (2003/39) išskiria tokius vidaus audito kokybės užtikrinimo lygius: individualus ir padalinio. Individualus kokybės užtikrinimo lygis reiškia vidaus auditorių profesionalumą, pareigą atidžiai atlikti auditą ir nuolatinį profesinį tobulėjimą. Padalinio lygiu vidaus audito kokybė užtikrinama sukuriant ir įgyvendinant kokybės garantavimo ir tobulinimo programą.

Vidaus audito kokybės vertinimai yra naudingi tiek patiems vidaus auditoriams, tiek įmonės vadovybei. Vertinimų rezultatai vidaus auditoriams leidžia įvertinti, ar jų veikla atitinka Vidaus audito standartus, išmatuoti savo veiklos efektyvumą, sukuriama pridėtinę vertę ir

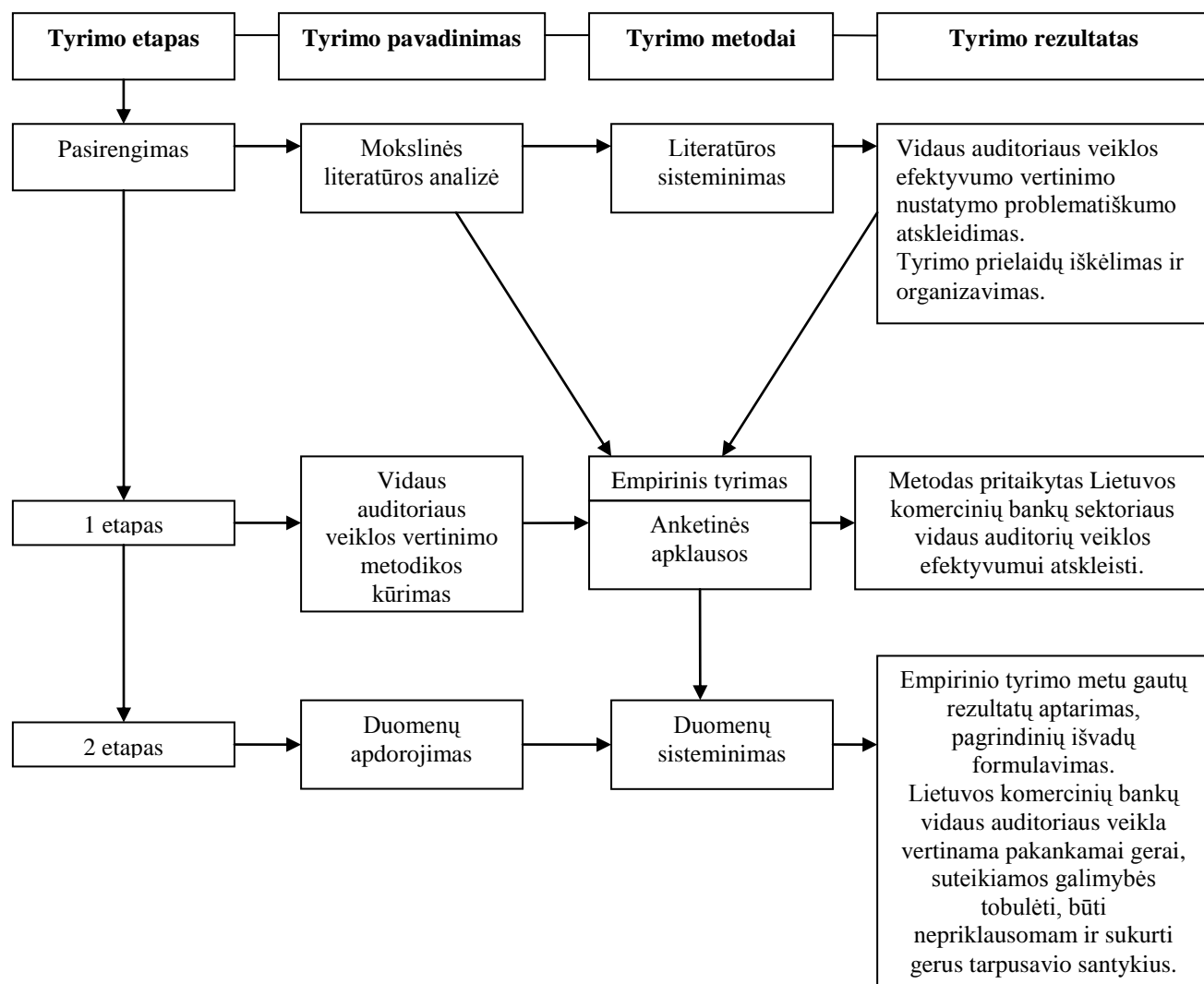
nustatyti tobulintinas sritis. Įmonės vadovybei rezultatai padeda suprasti, kokia yra vidaus audito padalinio teikiamų paslaugų kokybė, ko verti jos vidaus auditoriai ir kokia yra reali vidaus audito padalinio sukuriama pridėtinė vertė (Rupšys R. 2006/5).

Nors pirmosios vidaus audito užuomazgos pastebėtos dar 1995 m., tačiau vidaus auditoriai kol kas neskuba vertinti savo veiklos kokybės. Kita vertus, Lietuvoje nėra tiek daug atestuotų šios srities specialistų, turinčių pakankamai žinių bei reikimą patirtį ir galinčių tinkamai įvertinti vidaus audito veiklos kokybę. Taigi vidaus auditui, o ypač jo vertinimo srityje dar yra daug erdvės tobulėti (Rupšys R. 2006/9, Rupšys R. 2006/5).

2. LIETUVOS KOMERCINIŲ BANKŲ VIDAUS AUDITORIAUS VEIKLOS EFEKTYVUMO VERTINIMO METODIKA

2.1. Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimo tyrimo tikslas ir metodika

Vidaus auditorių veiklos efektyvumo tyrimas atliekamas remiantis tam tikrais tyrimo etapais, kurie pateikti žemiau pateiktame paveiksle.

11 Pav. Tyrimo etapai

Pirmoje darbo dalyje atlikta mokslinės literatūros analizė padėjo pagrindus antrai daliai, kurioje patvirtinamos arba paneigiamos suformuluotos hipotezės, įvykdyti tam tikri uždaviniai ir tikslai.

Tyrimui atlikti buvo pasitelkti 3 etapai, t.y. pasirengimas – kur mokslinės literatūros analizė padėjo atskleisti vidaus auditorių veiklos vertinimo trūkumus, bei efektyvumo išmatavimo problemas. Antrame etape buvo pasirinktas tinkamiausias metodas, vidaus

auditoriaus veiklos efektyvumui atskleisti – anketinė apklausa. Pirmiausiai buvo sudarytas klausimynas, kurio pagalba apklausiami Lietuvos komercinių bankų darbuotojai ir patys bankų vidaus auditoriai. Anketa sudaryta tam, kad išsiaiškinti audituojamųjų požiūrį į vidaus auditorių veiklą, ištirti vidaus auditorių naudingumą organizacijai, vidaus auditorių veiklos vertinimo efektyvumą tam tikrose srityse ir pan.

Tyrimo tikslas: Pagrįsti vidaus auditoriaus veiklos specifiškumą ir jos vertinimo aspektus ir ištirti vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą Lietuvos komercinių bankų sektoriuje.

Tyrimo uždaviniai:

- ✓ Ištirti vidaus auditoriaus aplinką Lietuvos komercinių bankų sektoriuje;
- ✓ Išanalizuoti Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veiklos efektyvumą.
- ✓ Išskirti reikšmingus veiksnius, kuriant vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimo metodiką;

Hipotezės: Darbe atlikta Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos analizė, leidžia suformuluoti tokias tyrimo hipotezes:

- ✓ Vidaus auditoriaus veiklos efektyvumas nustatomas kokybiniais socialinių tyrimų metodais.
- ✓ Dėl besikeičiančios šalies padėties Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veikla yra vis labiau vertinama ir apčiuopiama, išryškėja auditorių veiklos efektyvumas, kuris pasireiškia per vidaus kontrolės sistemos tobulinimą ir organizacijos pridėtinės vertės kūrimą.

Tyrimo objektas: Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veikla.

Tyrimo metodų parinkimas ir pagrindimas:

Kadangi vidaus auditorių veiklos efektyvumą išmatuoti kiekybiškai yra sudėtinga, todėl buvo pasitelkta anketinė apklausa. Apklausa – tai susistemintas informacijos iš respondentų rinkimas pateikus anketą (A. Valackienės 2004). Anketa – tai klausimų lapas, tam tikroms žinioms surinkti (Tidikis R. 2003).

Anot R. Tidikio (2003), anketinis metodas yra vienas populiariausių sociologinio tyrimo metodų. Pateikus keletą klausimų, greitai galima gauti daugybę informacijos, tačiau yra svarbu, kad gaunami duomenys būtų patikimi.

Susistemintas informacijos rinkimas reiškia, kad stengiamasi gauti kuo tikslesnius rezultatus, kurių patikimumą būtų galima įvertinti matematiniais statistiniais metodais. O tai, anot A. Valackienės (2004), pasiekama užduodant tik kruopščiai suformuluotus, neutralius ir vienprasmius klausimus. Kai apklausa gerai parengta, gaunama ne mažiau patikima informacija nei naudojant kitus informacijos rinkimo metodus.

Tyrimui atlikti pasirinktas anketinės apklausos metodas, nes jis turi šiuos privalumus:

- ✓ Gaunama vertingos medžiagos, suteikiančios pagrindą pažvelgti į tikrovę objektyviau, įveikti kartais susidariusią subjektyvią stereotipinę nuomonę, kategoriškus kai kurių žmonių vertinimus;
- ✓ Užtikrina pakankamą atranką;
- ✓ Suteikia šansą, galimybę instruktuoti respondentus ir respondentų galimybę konsultuotis su apklausos organizatoriumi;
- ✓ Anketos organizatorius iš respondentų reakcijos preliminariai gali spręsti apie problemos reikšmę, anketos klausimų sudarymo ir išdėstymo techniką.

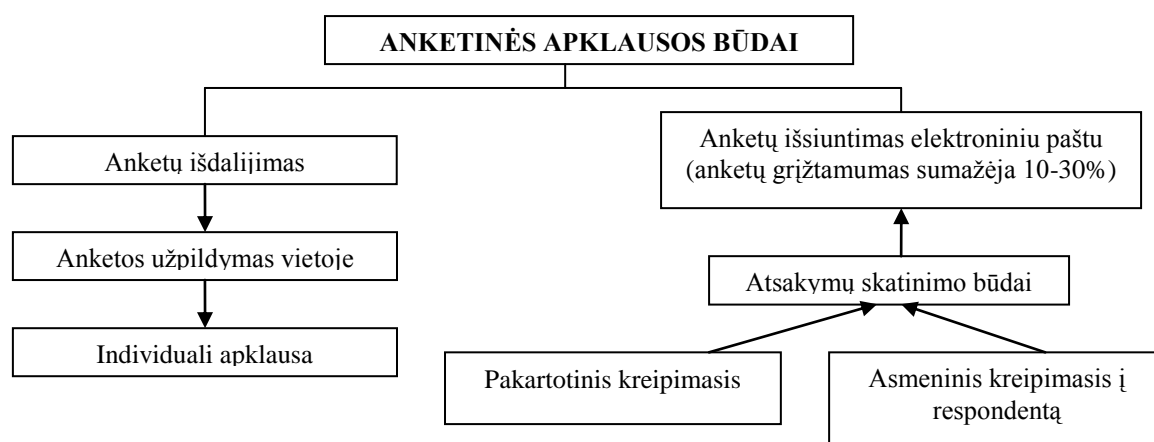
Tyrimas atliktas 2009 kovo mėnesį, kur buvo apklausti 8 Lietuvos komerciniai bankai iš 11, kadangi 2 atsisakė dalyvauti apklausoje, o 1 neužpildė anketų. Šis tyrimas Nacionalinio lygmens t.y. atliktas Lietuvoje, nors kai kurie komerciniai bankai ne Lietuvos, ir jų pagrindinės būstinės ne Lietuvoje. Tokiu atveju apklaustas Lietuvoje esantis padalinys. Šis tyrimas buvo atliktas vieną kartą ir kartojamas nebus, nes tai žvalgybinis tyrimas, siekiant nustatyti vidaus auditorių veiklos efektyvumą. Tai yra pirminių duomenų rinkimas, kadangi anksčiau tokio pobūdžio surinktos informacijos nėra. Empirinio tyrimo matavimo metodas yra kokybinis, kadangi išmatuoti efektyvumą kiekybiškai yra labai sudėtingas uždavinys, nes organizacijai gaunant didesnę pelną negalime vien teigti, jog tai dėl efektyvaus vidaus auditoriaus darbo, tai įtakoja begalė veiksnių, kurių galbūt vienas – efektyvi vidaus auditoriaus veikla. Grafinių duomenų pagalba bus analizuojama vidaus auditoriaus veikla, bei nustatinėjami priežastiniai ryšiai.

Kiti socialinių tyrimų metodai buvo atmesti kadangi yra kur kas brangesni ir reikalauja daugiau laiko sąnaudų, priėjimo galimybės taip pat suvaržytos, kadangi patys vidaus auditoriai dirba daugiausiai bankų pagrindinėse būstinėse, kurios yra kituose Lietuvos miestuose.

2.2. Tyrimo instrumento sudarymas

Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos efektyvumui nustatyti buvo pasirinktas tyrimo instrumentas – anketa. Anketą galima apibūdinti ir kaip klausimyną sudarytą tam tikriems klausimams atskleisti. Tai vienas populiariausių ir greičiausių tyrimo metodų padedančių surinkti pakankamai daug informacijos, kuri priklauso nuo klausimų formulavimo pateikimo ir net išdėstymo.

Buvo pasirinkti du anketinės apklausos pateikimo būdai, kai anketos siunčiamos elektroniniu paštu ir anketas dalijant individualiai.

12 Pav. Naudojami anketinės apklausos metodai
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis A. Valackiene (2004)

Pirmiausiai anketos buvo siunčiamos elektroniniu paštu, kurį galima surasti kiekviename Lietuvos komercinio banko tinklapyje. Prieš atsiunčiant anketą buvo skambinta telefonu į bankų kontaktų centrus arba pagrindiniu banko nurodytu informacijos telefonu, siekiant prisistatyti, paaiškinti koks tyrimas yra atliekamas ir paklausti ar būtų galimybė užpildyti parengtas anketas. Išgirdus teigiamą atsakymą ir pasitikslinus kokių adresu reikia siųsti anketas, naudojantis elektroniniu paštu buvo išsiųstos anketos ir pakartotinas prisistatymas, tyrimo tikslas, kontaktai, kuriais gali siųsti užpildytas anketas ir pan. (4 Priedas). Keletas Lietuvos komercinių bankų (18%) iš karto atsisakė pildyti bet kokias anketas, kadangi tai yra jiems uždrausta. Tuo tarpu kiti buvo itin paslaugūs ir suteikė vidaus auditorių kontaktus, ir galimybę tiesiogiai bendrauti su jais. Nors anketos buvo išsiųstos 80% Lietuvos komercinių bankų, tačiau gražinti respondentai neskubėjo. Tokiu būdu siekiant padidinti respondentų aktyvumą, buvo naudojami atsakymų skatinimo būdai, tokie kaip: kreipimasis pakartotinai, rašant laiškus ar skambinant telefonu, bei asmeninis kreipimasis į respondentą.

Anketinė apklausa buvo sudarinėjama remiantis R. Tidikio (2003), A. Valackienės (2004) ir I. Luobikienės (2006) patarimais ir rekomendacijomis. Šie autoriai didžiausią dėmesį skyrė anketos klausimams ir atsakymams, kurie pasak jų turi būti atrinkti ir paruošti itin atidžiai, aiškiai suformuluoti ir pateikti atitinkamoje anketos vietoje.

Pagal anketos užpildymo techniką skiriami atviri ir uždari klausimai. Atviri klausimai respondentams suteikia galimybę savarankiškai formuluoti atsakymą, kuris atspindi jo stilių, informuotumą, kalbą ir kt. uždaruose klausimuose pateikiami galimi atsakymų variantai (Luobikienė, 2006, p. 78). Anketoje vyrauja uždari ir uždari - atviri klausimai. Uždari – atviri klausimai tai tokie klausimai, kuriems yra pateikiami atsakymų variantai ir galimybė pačiam parašyti savąjį, t.y. išskirtas vienas iš pateiktų atsakymo variantų išreikšti savo nuomonę.

Anketa yra anoniminė t.y. nei vardo nei pavardė respondentas nenurodo, taip pat neakcentuojama, iš kurio Lietuvos banko darbuotojas yra, kadangi tiriama bankų sektorius, o ne kiekvienas bankas individualiai. Tokiu būdu siekta gauti kuo daugiau užpildytų anketų, nes bankai nelinkę teikti informacijos apie save.

Anketa sudaryta remiantis teoriniu klausimo žinojimu ir kita sukaupta informacija. Rengiant anketą buvo laikomasi bendrų anketos reikalavimų, kuriuos nurodo R. Tidikis (2003) ir A. Valackienė (2004). Taigi buvo išpildyti šie reikalavimai:

- ✓ Logiškai ir motyvuotai paaiškinta, kodėl atliekamas šis tyrimas ir pateikiama trumpa anketos užpildymo instrukcija;
- ✓ Sugalvoti klausimai nėra abstraktūs ir primityvūs, nes jie susiję su nagrinėjama tema, tiesioginiu vidaus auditorių darbu;
- ✓ Pateikti atsakymai atspindi realią tikrovę ir tiriamos problemos turinį;
- ✓ Pateikti atsakymai yra išsamūs, aprėpiantys visus galimus variantus, bei kai kuriuose palikta galimybė įrašyti savo atsakymą;
- ✓ Klausiamojo nevargina klausimų gausa ir didelė anketos apimtis, to pasakoje respondentas nepavargsta ir atsako į visus pateiktus klausimus;
- ✓ Anketa pažintinės reikšmės, skatina respondentą domėtis ja, skatina analizuoti ir objektyviai vertinti save ir aplinkinius, reiškinius ir įvykius.

Nors anketa sudaryta pagal visus reikalavimus, tačiau anot R. Tidikio (2003) respondentas gali atsakyti pirmai minčiai kilus, o ne gerai apmąstęs savo poziciją. Todėl neatmetama tikimybė, kad respondantai atsakys ne visiškai taip kaip yra iš tikro.

Vidaus auditorius darbas privačiame ir valstybiniame sektoriuje iš esmės nedaug kuo skiriasi. Privačiame sektoriuje balansą tarp kontrolės ir efektyvumo gali šiek tiek nusverti efektyvumas, nes savininkas gali nenorėti daug išteklių skirti kontrolei ir labiau siekia efektyvumo. Tuo tarpu valstybiniame sektoriuje labiau linkstama į kontrolę, o efektyvumas lieka antrame plane, nors vidaus auditorius turi stengtis išlaikyti pusiausvyrą tarp kontrolės ir efektyvumo. Tokiu būdu buvo pasirinkta apklausti privačių įmonių vadovus.

Tyrimui atlikti buvo paruoštos dvi atskiros anketos skirtos Lietuvos komercinių bankų darbuotojams ir patiems vidaus auditoriams. Anketų pavyzdžiai pateikti 5 ir 6 prieduose. Anketas sudaro du lapai, kuriuose pateikta 13 klausimų banko darbuotojams ir 17 – vidaus auditoriams. Dauguma klausimų anketose kartojasi, norint atskleisti tiek audituojamųjų, tiek pačių vidaus auditorių požiūrius į tuos pačius klausimus. Tačiau kai kurie klausimai yra pateikti tik vidaus auditoriui arba tik banko darbuotojams, pavyzdžiui, banko darbuotojams yra pateiktas klausimas susijęs su jų užimamomis pareigomis, norint išsiaiškinti kokias pareigas jie užima, tačiau vidaus auditoriui tokio klausimo nėra, nes tai jau tai žinoma. Vidaus auditorių klausimyne

yra tokių klausimų į kuriuos gali atsakyti tik jie patys, pavyzdžiui, ar gali naudotis įmonės dokumentais, ar sudarytos visos sąlygos tobulinimuisi, kokie jo ir vadovybės santykiai ir pan.

Dviejų anketų išskyrimas siekė atskleisti vienos ir kitos pusės nuomones, bei išvengti vidaus auditorių įtakos pildant anketas. Taip nuspręsta, kadangi atliekant pirminę užklausa banke, supažindinus (telefonu) su nagrinėjama tema, dažniausiai banko darbuotojai iš karto jungdavo su banko vidaus auditoriais. Tokiu būdu iškilo būtinybė apklausti ir juos, norint išvengti vidaus auditorių atsakymų į banko darbuotojams skirtas anketas. Pateikus vieną anketą būtų kilusi grėsmė gauti šiek tiek netikslią informaciją, kadangi patys save darbuotojai visada įvertins puikiai ar labai gerai. Lentelėje pateikiama anketos struktūra.

2 lentelė

Tyrimo instrumento struktūra

Teiginių / klausimų pobūdis	Teiginių / klausimų skaičius		Tipas	
	Anketa darbuotojams	Anketa vidaus auditoriams	Anketa darbuotojams	Anketa vidaus auditoriams
Įžanginiai	4	3	1 uždaras, 3 uždari - atviri	1 uždaras, 2 uždari - atviri
Vidaus auditoriaus aplinkos ir santykių apžvalga	4	8	4 uždari	8 uždarų
Vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimas	4	4	3 uždari, 1 uždaras -atviras	3 uždari, 1 uždaras -atviras
Viso	12	15	8 uždari, 4 uždari - atviri	12 uždarų, 3 uždari -atviri

Pateikta lentelė rodo, kad anketa suskirstyta į tris dalis: įžanginę, vidaus auditoriaus aplinkos ir santykių apžvalgą bei vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimą.

Įžanginėje dalyje pateikiami bendri klausimai, kuriais siekiama išsiaiškinti kiek respondentas žino apie vidaus auditą savo organizacijoje, t.y. kas įsteigė vidaus auditą, kodėl ir kam pavaldus vidaus auditorius.

Vidaus audito santykių ir aplinkos apžvalgoje stengiasi sužinoti, kokie respondentų santykiai su vidaus auditoriais ir atvirkščiai, priklausomai nuo anketos. Taip pat tirama, kurias vidaus auditoriaus savybės savybes vertina patys vidaus auditoriai ir jų audituojamieji. Tokiu būdu stengiasi išsiaiškinti kokia aplinka gaubia vidaus auditorių, kaip jis atlieka savo darbą ir ar sudarytos sąlygos efektyviai jį atlikti. Ši dalis atskleidžia nemažai informacijos, kuri padės pamatyti vidaus auditoriaus veiklos vertinimą iš kitos pusės.

Paskutinė anketos dalis yra pagrindinė, kadangi joje atskleidžiama vidaus auditoriaus veiklos efektyvumas. Šioje dalyje numatyti klausimai atskleidžia ar vidaus auditoriai dirba

efektyviai, kokiose srityse jam sekasi dirbti produktyviausiai, bei kokie galimi veiklos efektyvumo didinimo būdai. Tai pagrindinė anketos dalis, kuri atskleidžia tyrimo esmę.

Anketos pradžioje pateiktas įžanginis žodis, anketos tikslas, pildymo technika bei kam bus naudojami gauti rezultatai. Taip pat labai aiškiai, išsiskiriančiai pažymėta, kad anketa yra anoniminė. Pateikta keletas anketos pildymo variantų, kad respondentas, pildantis kompiuteriniu variantu, galėtų išsirinkti jam priimtinausią. Pabaigoje parašyta padėka už anketos užpildymą.

Respondentams sudaromos visos sąlygos netrukdomai, neįtakojant ir neprimetant savo nuomonės užpildyta anketa. Savarankiška ir nepaskubtomis užpildyta anketa, suteiks daugiau naudos, kadangi atsakymai, bus apgalvoti ir atitiks tikrovę. Anketos pildymas trunka apie 5 minutes.

Pildant vidaus auditoriaus veiklos vertinimo anketa į dauguma klausimų galima atsakyti tik pažymėjus tinkamą atsakymo variantą, kai kuriuose numatyti klausimai su galimybe įrašyti savo atsakymą. Atvirų klausimų nėra, todėl respondentas neturi galvoti kaip jam kiekvienu atveju atsakyti. Kadangi anketos buvo pateiktos elektronine forma, tai ranka įrašyti taip pat nereikėjo, tai užtikrino papildomą anonimiškumą.

Tikimasi, kad anketa sudaryta aiškiai ir nesudarys respondentams jokių problemų pildant ją. Anot R. Tidikio (2003) anketai pildyti reikia sudaryti palankias sąlygas, kad respondentas galėtų savarankiškai, niekieno netrukdomas, atvirai ir neskubėdamas atsakyti į klausimus.

2.3. Anketos klausimų pasirinkimo pagrindimas

Anketos kokybė, objektyvumas bei teisingas tikrovės atspindys labai priklauso nuo teisingo klausimų pateikimo. Klausimų turinys, jų formulavimas, eiliškumas ir tarpusavio ryšys anketoje turi atitikti tam tikrus reikalavimus. Todėl sudarinėjant anketos klausimus buvo laikomasi R. Tidikio (2003) reikalavimų.

Autoriaus pateikti metodiniai reikalavimai, į kuriuos buvo atsižvelgta:

✓ Išlaikyta būtinumo ir pakankamumo, užtikrinant empirinę hipotezių tikrinimą ir tyrimo programoje iškeltų uždavinių sprendimą, konsensusas;

✓ Anketoje nėra nereikalingų klausimų;

✓ Anketos autorius atsižvelgė į respondentų informuotumą apie tiriamą dalyką.

Šių reikalavimų išpildymas susijęs su apklausos rezultatų kokybės faktorių užtikrinimu, tokių kaip respondentų nuoširdumas ir atsakymų patikimumas.

Klausimų tikslas - pažinti tiriamą situaciją ar reiškinį ir gauti patikimą ir išsamią informaciją, kurios pagalba būtų galima daryti tam tikras išvadas.

Klausimyne panaudota viena iš anketos klausimų skalių – ranginė skalė. Ranginė skalė – tai vienas dažniausių duomenų grupavimo būdų (Valackienė A., 2004). Jo esmė ta, kad visi atsakymai eina didėjančia arba mažėjančia tvarka. Anketoje skirtoje bankų darbuotojams, ranginės skalė panaudota 6 ir 15 klausime, tie patys klausimai pateikti ir anketoje skirtoje vidaus auditoriams.

Sudarinėjant anketos klausimus buvo remiamasi klausimų rengimo rekomendacijomis, kurias pateikia R. Tidikis (2003). Taigi buvo atkreiptas dėmesys į tokius dalykus, kaip:

- ✓ Klausimo turinys. Kiekvieno klausimo svarba apmąstyta ir išnagrinėta. Apgalvota respondento galimybė atsakyti ir pageidaujamos informacijos gavimo tikimybė.
- ✓ Klausimo formulavimas. Klausimai suformuluoti aiškiai, suprantamai ir logiškai.
- ✓ Klausimo vieta klausimyne. Anketos klausimai suskirstyti į tris blokus, todėl jie neišbarstyti. Klausimai su atsakymais pateikti viename anketos lape, siekiant nepraleisti kitų galimų pasirinkimo atvejų.
- ✓ Suteikta galimybė išvengti atsakymo, t.y. numatytas atsakymo variantas „iš dalies“ arba „ne visada“.

Atviri klausimai klausimynuose nebuvo naudojami, kadangi jie reikalauja daug laiko ir apmąstymų, be to yra tikimybė kad respondentas šį klausimą iš viso praleis ir neatsakys arba netgi atsisakys iš viso pildyti anketą pamatęs jog tai užtruks daug laiko. Tokiu būdu nebus gauta reikalinga informacija ir bus sunkiau daryti tam tikras išvadas.

Klausimyne pateikti įvairių tipų klausimai. Įžanginėje dalyje pateikiami kontaktiniai klausimai, kuriais siekiama užmegzti ryšį su respondentu, teigiamai jo motyvacijai apklausos atžvilgiu gauti. Klausimai kas įsteigė vidaus audito departamentą, kokių tikslų ir pan. padeda užmegzti kontaktą analizuojama tema.

Anketose yra tiesioginių klausimų, kurie yra labai konkretūs, prašantys atsakyti „Taip“ arba „Ne“. Nors kai kurie autoriai teigia, jog tokie klausimai neduoda apčiuopiamos naudos, tačiau šiame tyrime galima sužinoti tam tikros informacijos, susijusios su vidaus auditoriaus veikla, pavyzdžiui, vidaus auditoriams užduotas klausimas dėl planų sudarinėjimo atskleidžia, kad tiesioginę įtaką tolesniam vidaus auditoriaus darbo organizavimui ir efektyviam jo veiklos valdymui.

Anketoje daugiausiai dominuoja aprašomieji klausimai, kurie pateikia visus galimus atsakymų variantus. Tokiu atveju apklausiamajam tereikia pasirinkti atsakymą iš pateiktųjų ir nereikia galvoti ką parašyti, kaip atviruose klausimuose. Klausimo rengėjui tai suteikia nemažai informacijos, kadangi apgalvojęs visus galimus variantus ir suformulavęs daug informacijos teikiančius atsakymus, jis gauna maksimalią naudą.

Kiekvienas anketoje pateiktas klausimas teikia tam tikros informacijos, todėl 3 lentelėje aptartas kiekvieno klausimo pagrindimas, t.y. kodėl tam tikras klausimas yra aktualus Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimui

Vidaus auditoriaus veiklos efektyvumui atskleisti buvo sudarytos dvi anketos skirtos Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriams ir darbuotojams. Anketų atskirimu buvo siekiama gauti skirtingų respondentų grupių atsakymus, kadangi per pirmines užklausas telefonu, dažniausiai buvo nukreipiama pas vidaus auditorius, t.y. darbuotojai manė, jog klausimynas skirtas tik vidaus auditoriams. Anketų išskyrimas pritraukė daugiau respondentų.

Dviejų apklaustųjų grupių nuomonės padės atskleisti vidaus auditorių veiklos nevienašališkas vertinimo nuomones, t.y. vidaus auditoriaus ir darbuotojų santykius, nepriklausomybės vertinimą, veiklos efektyvumo vertinimą ir pan.

Anketinių klausimų pagrindimas

Nr.	Klausimas		Klausimo pagrindimas
	Vidaus auditoriui skirta anketa	Banko darbuotojui skirta anketa	
1.		Kokias pareigas užimate?	Respondento pažinimo klausimas. Respondentų kompetentingumo nagrinėjama tema išskyrimas.
2.	Kas Jūsų nuomone įsteigė vidaus auditoriaus pareigybę Jūsų organizacijoje?		Šis klausimas padės atskleisti kaip gerai respondentai žino, kas Jų organizacijoje įsteigė vidaus auditoriaus pareigybę. Tai paruošiamasis klausimas siekiant nustatyti, kam pavaldus vidaus auditorius, įkūrėjams ar kitiems organams.
3.	Kaip jūs manote, kokia pagrindinė vidaus auditoriaus pareigybės įkūrimo priežastis Jūsų organizacijoje?		Vidaus auditoriaus įkūrimo priežastis leis netiesiogiai atskleisti sritis, kurioms vidaus auditorius teikia didelį dėmesį ir šiandien.
4.	Kam pavaldus vidaus auditorius Jūsų organizacijoje?		Šio klausimo tikslas nustatyti vidaus auditoriaus pavaldumą, kuris atskleis ar vidaus auditoriui suteikiama galimybė audituoti pačius aukščiausius organus.
5.	Kurios vidaus auditoriaus savybės Jūsų nuomone yra svarbiausios?		Šis klausimas atskleis labiausiai vertinamas vidaus auditoriaus savybes, pagal kurias bus daromos prielaidos ir išvados apie vidaus auditoriaus pažinimą ir kompetenciją.
6.	Kaip vertinate vidaus auditoriaus savybes ir įgūdžius?		Atsakymai į šį klausimą parodys, kaip vertinama vidaus auditoriaus kompetenciją ir gebėjimą dirbti toje aplinkoje, kurioje jis yra.
7.	Ar sutinka su šiais teiginiais?		Pateiktas nemažas skaičius teiginių atskleis valdininkų pžiūrį į vidaus auditoriaus veiklą, partnerystės ryšius, nepriklausomumo klausimą bei auditorių darbo vaisių vertinimą.
8.	Ar sudarinėjami vidaus audito planai?		Vidaus audito sudarymo klausimas turi tiesioginės įtakos tolesniam vidaus audito darbo organizavimui ir efektyviam vidaus audito veiklos valdymui, todėl šis klausimas yra labai svarbus.
9.	Kokie Jūsų santykiai su vadovybe?		Šis klausimas sustiprins ankstesnius panašius klausimus ir patikrins ar respondentas atsakė nuoširdžiai ir teisingai. Tokiu būdu bus atskleista aplinka, kurioje dirba vidaus auditorius.
10.	Ar jūsų organizacija yra sudariusi visas sąlygas Vidaus auditorių tobulinimuisi ir mokymuisi?		Atsakymai į šį klausimą padės nustatyti ar organizacija investuoja į savo darbuotoją, ar laiko jį perspektyviu ir naudingą organizacijai.
11.	Ar vidaus auditoriaus veikla yra svarbi Jūsų organizacijai?		Šis tiesioginis klausimas atskleis vidaus auditoriaus veiklos svarbą organizacijai, ko pasekoje galės daryti išvadas dėl vidaus auditoriaus veiklos vertinimo.
12.	Kaip manote, ar vidaus auditorių veikla, jūsų organizacijoje, yra efektyvi?		Šio klausimo atsakymai leis išsiaiškinti kaip vertinama vidaus auditoriaus veikla, ir ar jie mato konkrečius pokyčius.
13.	Ar vidaus auditoriaus veikla prisideda prie organizacijos pridėtinės vertės kūrimo?		Šiuo klausimu norėta išsiaiškinti ar vidaus auditorius yra išskirtinai naudingas ir svarbus kuriant organizacijos pridėtinę vertę.
14.	Kokias sritis galėtumėte išskirti, kuriose labiausiai atsispindi vidaus auditoriaus veiklos efektyvumas?		Sričių, kuriose labiausiai atsiskleidžia vidaus auditoriaus veiklos efektyvumas, išskyrimas parodytų, kur vidaus auditoriai labiausiai triūšia ir kur jiems geriau sekasi.
15.	Kuris būdas, Jūsų nuomone, yra geriausias norint padidinti vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą?		Šio klausimo atsakymai atskleis organizacijoje vyraujančius trūkumus, kuriuose vidaus auditorius turi pasistengti.

Tinkamai parinkti ir suformuluoti anketos klausimai bei respondentų parinkimas turi labai didelę įtaką tyrimui. Apklausos dalyviai išmanantys nagrinėjamą temą ir susiję su ja gali suteikti daugiau naudingos informacijos kuri turi didelės įtakos tyrimo realumui ir tikrovei.

2.4. Tyrimo eiga ir gautų rezultatų analizė

Tyrimo eiga labai priklauso ne tik nuo paruoštos anketos kokybiškumo, tačiau ir nuo atrankos, klausimyno pateikimo būdų ir pan. Užpildytos anketos taip pat neduos daug naudos jei jos nebus teisingai apdorotos, t.y. išanalizuotos naudojantis atitinkamai darbo metodais, padedančiais gauti maksimalią naudą.

Vidaus auditoriaus veiklos efektyvumui atskleisti buvo pasirinktas Lietuvos komercinių bankų sektorius.

Respondentai privalėjo būti šių bankų darbuotojai, kitu būdu gauta informacija neatskleistų būtent šio sektoriaus vidaus auditorių veiklos efektyvumo ir naudingumo. Respondentai bankuose buvo atrenkami netikimybinio tikslinės grupės formavimo būdu, kai tyrėjas į formuojamą grupę įtraukia asmenis, kurie yra tipiškiausi tiriamojo požymio atžvilgiu. Kitaip tariant, tyrėjas formuoja grupę, priklausomai nuo savo specifinių tikslų. Tokiu būdu buvo suformuotos dvi grupės:

1. Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių, kurie turėjo atsakyti į vidaus auditoriams paruoštus anketinius klausimus;
2. Lietuvos komercinių bankų darbuotojų (audituojamųjų), kurie turėjo atsakyti į darbuotojams paruoštus klausimynus.

Šių grupių atranka vyko tokiu būdu: Pirmame etape atsitiktiniu būdu buvo atrinkti vidaus auditoriai iš kiekvieno Lietuvos komercinio banko, kuriuose yra ne vienas vidaus audito darbuotojas, o visas departamentas. Antrame etape atsitiktiniu būdu buvo parenkami Lietuvos komercinių bankų darbuotojai susiję su nagrinėjama tema.

Pagal galimybes buvo siekiama apklausti visų 11 Lietuvos komercinių bankų darbuotojus ir vidaus auditorius (pildant po vieną anketą darbuotojui ir vidaus auditoriui), kad būtų gauta objektyvi, patikima ir tikroviška šio sektoriaus vidaus audito veiklos vertinimo situacija.

Konkretus apklaustųjų skaičius nebuvo akcentuojamas, nes tyrimas yra gan siauras ir atliekamas tose institucijose, kur informacija lengvai nedalinama. Lietuvos komerciniai bankai labai konkuruoja tarpusavyje, idant tapti pačiais populiariausiais, pelningiausiais ir t.t., todėl kova jų kova jų sektoriuje yra aštri ir visa informacija susiusiu su jų kompanija yra mažai viešinama.

Tyrimas yra žvalgybinio pobūdžio, kuriuo siekiama informacijos pateiktoms hipotezėms patvirtinti arba paneigti.

Tyrime tikėtasi apklausti tuos Lietuvos komercinių bankų darbuotojus, kurie turi reikalų su vidaus auditoriais ir gali juos vertinti. Be to pačių vidaus auditorių apklausa buvo siekta nustatyti ar jų padėtis organizacijose pasikeitė, ar suteikiamos visos galimybės dirbti efektyviai ir naudingai įmonei.

Anketos buvo išsiųstos 9 – iems Lietuvos komerciniams bankams, kadangi 2 (18%) atsisakė iš karto pildyti bet kokias anketas. Tokiu būdu siųstų anketų grįžtamumo kvota sudarė vos 20%. Pakartotinai paraginus užpildyti, bei tiesiogiai filialuose padalinus anketas, grįžtamumo kvota padidėjo iki 89% t.y. anketas gražino 8 Lietuvos komerciniai bankai, tai sudarė 8 anketas užpildytas bankų darbuotojų ir 7 – vidaus auditorių. Taigi bendras anketų užpildymo procentas sudaro 68%.

Ne itin aktyvus Lietuvos komercinių bankų klausimyno pildymas tik patvirtina, jog bankai nelinkę teikti informacijos apie savo veiklas. Atsisakiusieji pildyti bet kokias anketas motyvavo tuo, jog negali atskleisti jokių komercinių paslapčių. Kai kurie atsisakiusieji motyvavo darbo gausa ir laiko trūkumu, tačiau buvo ir labai malonių bankų darbuotojų, kurie maloniai užpildė anketas ir siūlė savo pagalbą.

Apklaustos metu užfiksuota tam tikra vidaus auditorių veiklos vertinimo būseną būdinga tam laikotarpiui, kai buvo atliktas tyrimas. Tyrimas yra trumpalaikis, konstatuojamojo požiūrio.

Gauti anketinės apklausos duomenys apdorojami SPSS programa, kurios pagalba nustatinėjami pateiktų atsakymų ryšiai, priežastys, ir kt. vertinimai. Tai kokybinis tyrimas.

Tyrimo duomenys suvesti į atitinkamą SPSS programos lentelę, kurios pagalba buvo paskaičiuoti procentiniai ir kiekiniai skaičiai, kurių pagalba, Microsoft Excel programa, buvo sudarinėjamos lentelės, paveikslai, o vėliau tyrime interpretuojami ir aiškinami.

Išnagrinėjus teoriją, sudarytas priklausomo nuo audituojamųjų, nesuprantančio ir nesugebančio efektyviai atlikti savo pareigas ir pan. vidaus auditoriaus įvaizdis. Kadangi Lietuvoje pirmasis savarankiškas struktūrinis vidaus audito padalinys buvo įsteigtas Lietuvos komerciniuose bankuose ir veikiantis jau 14 metų, tai šiame sektoriuje vidaus auditoriaus veikla turėtų būti labiausiai išplėtota. Be to norėta išsiaiškinti ar šis komercinių bankų padalinys turi didelės įtakos komercinių bankų pelnams, kurie paskutiniaisiais metais augo tokiu dideliu tempu, kad verta susimąstyti, jog tokie veiksniai, kaip: vidaus kontrolės sistemos valdymas, veiklos planavimas ir organizavimas, rizikos valdymas ir kt., kurie priklauso nuo vidaus auditoriaus turėjo lemiamos įtakos bankų stiprėjimui, ir konkurencijos aštrėjimui.

Hipotezių pagrindimui arba paneigimui bus naudojami anketoje gauti duomenys. Kiekvienai hipotezei atskleisti bus atkreiptas dėmesys į šiuos klausimus:

- ✓ Šios hipotezės „Vidaus auditoriaus veiklos efektyvumas nustatomas kokybiniais socialinių tyrimų metodais“ patvirtinimui arba paneigimui turės įtakos vidaus auditoriaus veiklos analizė teoriniu aspektu.
- ✓ Antrosios hipotezės „Dėl besikeičiančios šalies padėties Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veikla yra vis labiau vertinama ir apčiuopiama, išryškėja auditorių veiklos efektyvumas, kuris pasireiškia per vidaus kontrolės sistemos tobulinimą, tiesiogiai prisidedant prie organizacijos pridėtinės vertės kūrimo“ patvirtinimui arba paneigimui turės įtakos paskutiniai klausimai, kurie atskleis vidaus auditorių veiklos efektyvumo vertinimą, sritis kurias respondentai išskiria, kaip labiausiai atspindinčias veiklos efektyvumą.

3. LIETUVOS KOMERCINIŲ BANKŲ VIDAUS AUDITORIAUS VEIKLOS EFEKTYVUMO TYRIMO REZULTATAI

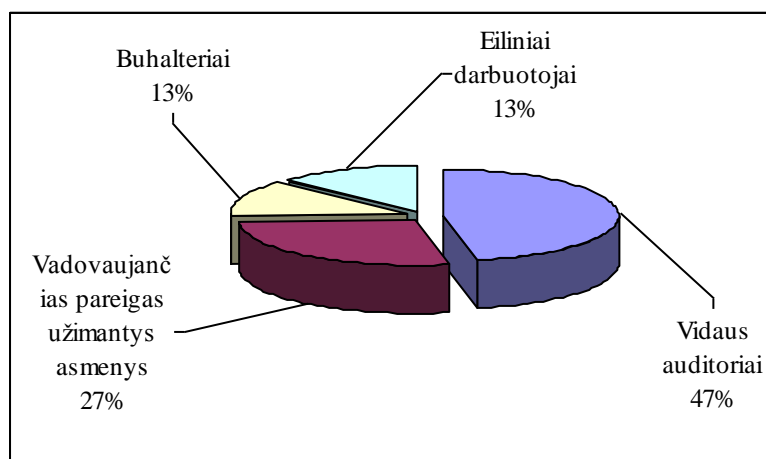
Lietuvos komercinių bankų veiklos efektyvumas bus analizuojamas anketinio tyrimo pagalba, kur numatytos 2 anketos skirtos Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriams ir darbuotojams. Anketinio tyrimo pasirinkimą sąlygojo, vidaus auditoriaus veiklos vertinimo specifiškumas, veiklos efektyvumo atskleidimo sudėtingumas ir išmatuojamumo problema.

Anketinėje apklausoje siekiama atskleisti vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą Lietuvos komerciniuose bankuose, kur bus aptariamos jo veiklos sritys, įvertinant rizikos kontrolę, vidaus kontrolės sistemos valdymą, įmonės veiklos priežiūrą ir konsultavimą.

3.1. Vidaus auditoriaus vaidmuo Lietuvos komercinių bankų sektoriuje

2009 metais kovo mėnesį atliktas Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimo tyrimas atskleidė daug naujos informacijos, kuri teoriniuose šaltiniuose nebuvo akcentuojama, arba akcentuojama priešingai.

Šiame tyrime dalyvavo 68% Lietuvos komercinių bankų, kur buvo pildomos dvi anketos skirtos bankų darbuotojams ir vidaus auditoriams. Anketas užpildė 7 bankų vidaus auditoriai ir 8 bankų darbuotojai. Aktyviausi buvo vadovaujamas pareigas užimantys bankų darbuotojai (50%), įmonių buhalteriai ir eiliniai darbuotojai sudarė 25%. Taigi galime teigti, kad į dvių anketų klausimus atsakė kompetentingi respondentai, kadangi vidaus auditoriai ir vadovai sudarė didžiausią respondentų dalį, o buhalteriai ir eiliniai darbuotojai – mažesniąją (13 Pav.).

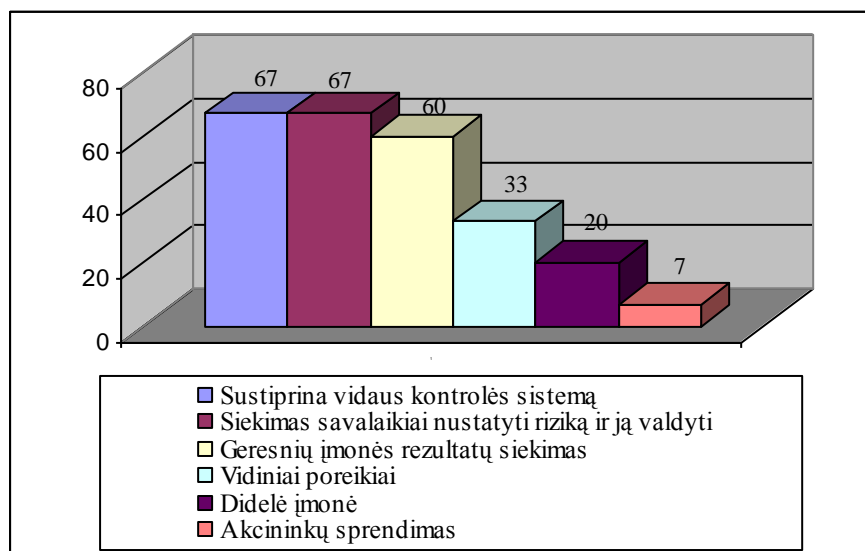

13 Pav. Užpildytų anketų respondentų pasiskirstymas, procentais.

Nors vidaus auditoriaus pareigybės (vidaus audito departamento) įsteigimas Lietuvos komerciniuose bankuose vyko jau labai seniai, tačiau darbuotojai gerai žino, kas jų banke įsteigė šias pareigybes. Aktyviausia šioje srityje buvo bankų valdyba, kurią nurodė daugiau nei pusė

apklaustųjų (67%), keletas (27%) įvardijo akcininkus ir vienas respondentas teigė, jog įsteigė Direktorių taryba. Šios pareigybės įsteigimas turėjo labiausiai rūpėti bankų savininkams, t.y. bankų akcininkams, kurie labiausiai suinteresuoti, jog organizacija dirbtų efektyviai ir duotų kuo didesnę pelną. Tačiau neretai akcininkai tampa ir valdybos nariais, todėl jų interesai yra įgyvendinami valdyboje, be to banko valdyba yra pavaldi akcininkams, todėl ji turi daryti tokius sprendimus, kurie duotą naudą tiek pačiai įmonei, tiek savininkams.

Tyrime buvo nagrinėjama, kokias pagrindines vidaus auditorių įkūrimo priežastis išvelgia apklaustieji. Apklaustųjų pasiskirstymas parodytas 14 paveiksle.

14 Pav. Pagrindinės Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus pareigybės įkūrimo priežastys, procentais.

Pateiktame paveiksle matome, kad respondantai išskiria tris svarbiausias priežastis, dėl kurių jų manymu buvo įkurta vidaus auditoriaus pareigybė. Vidaus kontrolės sustiprinimas, rizikos nustatymo ir valdymo savalaikiškumas ir geresnių įmonės rezultatų siekimas yra svarbiausios sritys kuriose vidaus auditoriai turėjo plušėti. Tačiau tai nereiškia, jog tai neaktualu ir šiandien. Tai rodo, jog už šias sritis vidaus auditorius yra atsakingas ir šiandien, jas prižiūrėdamas, stebėdamas ir analizuodamas parodo, jog jo indėlis į organizacijos tobulėjimą yra kur kas didesnis ir svarbesnis.

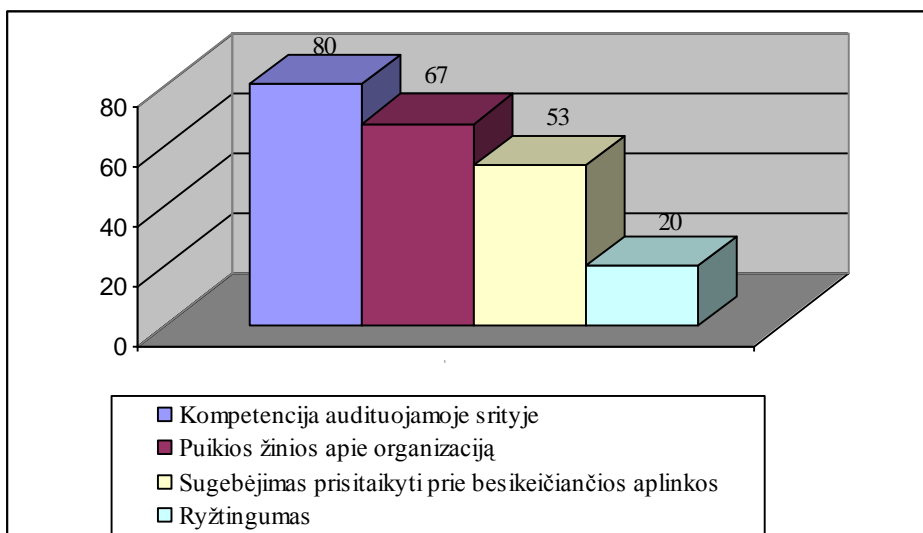
Vidaus audito profesinės praktikos standartuose teigiama, kad geriausia, kai vidaus audito vadovas už savo veiklą atsiskaito direktorių valdybai, audito komitetui arba kitam atitinkamam valdymo organui, o administraciniu požiūriu yra atskaitingas organizacijos vadovui. Tyrime buvo išsiaiškinta, kad dauguma bankų vidaus auditoriai yra pavaldūs audito komitetui (67%). Nė vienas respondentas nenurodė vidaus auditoriaus pavaldumo įmonės valdybai ar akcininkams. Tačiau 25% nagrinėjamų bankų vidaus auditoriai yra pavaldūs banko prezidentui ar kitiems

neįvardintiems organams (8%). Galime teigti, kad pavaldumo sistema beveik visuose bankuose sudaryta remiantis vienu modeliu, tačiau siekiant maksimalios vidaus auditorių veiklos naudos, jų pavaldumą būtų tikslinga perkelti akcininkams, siekiant audituoti aukštesnių vadovų ar net patį prezidento darbą.

3.2. Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus savybių ir aplinkos vertinimas

Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriai, kaip ir kiti banko darbuotojai dirba tam tikroje aplinkoje, kurią patys susikuria. Darbas draugiškoje, saugioje ir atviroje aplinkoje yra kur kas lengvesnis, malonesnis ir produktyvesnis, nei slogioje ir nemalonioje aplinkoje.

Pirmiausiai išsiaiškinsime, kaip kolegų yra vertinamas pats vidaus auditorius, bei kaip jis pats save pateikia. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad svarbiausios vidaus auditoriaus savybės yra kompetencija audituojamoje srityje, puikios žinios apie organizaciją, bei sugebėjimas prisitaikyti prie besikeičiančios aplinkos (15 Paveikslas)

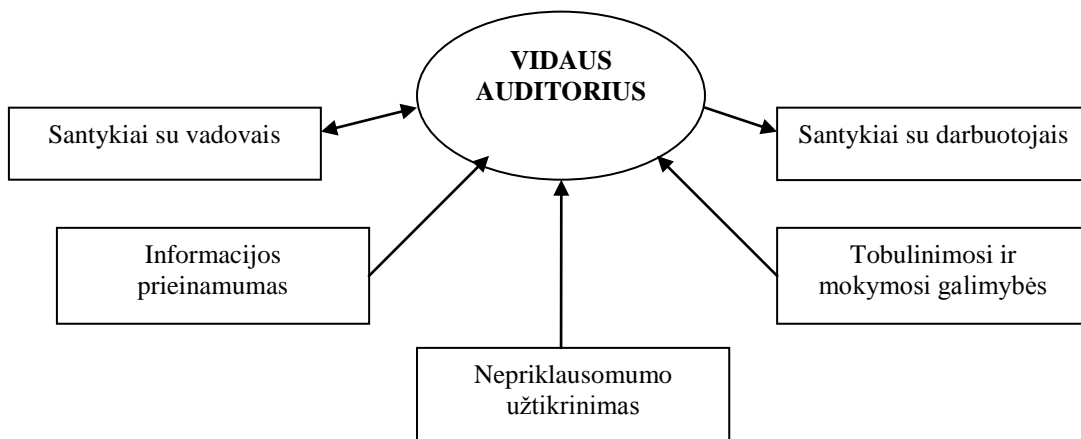
15 Pav. Svarbiausios vidaus auditoriaus savybės, procentais

Žinios tai pagrindinis vidaus auditoriaus ginklas, kuris užtikrina veiklos kokybę ir efektyvumą. Todėl jos ir išskiriamos kaip svarbiausios. Žinios apie organizaciją taip pat vidaus auditoriui suteikia daug naudingos informacijos, kadangi išgilinęs į įmonės veiklą ir specifiką, vidaus auditorius gali duoti įmonei kur kas daugiau, siekdamas organizacijos tikslų, vertindamas ir tobulindamas rizikos valdymą, kontrolę ir valdymo procesą. Sugebėjimas prisitaikyti prie besikeičiančios aplinkos vidaus auditoriui taip pat svarbus, kadangi jis padės atkreipti dėmesį į kitus dalykus ar sferas, į kurias ekonomikos pakilimo laikotarpiu nebuvo kreipiamas dėmesys.

Tiriant vidaus auditoriaus asmenines savybes, paaiškėjo, kad darbuotojai jas vertina vidutiniškai, kai tuo tarpu patys vidaus auditoriai mano, jog jos yra puikios. Bendras žinias ir

įgūdžius beveik visi respondentai vertina puikiai. Papildomos žinios ir įgūdžiai taip pat įvardijamos kaip geros, t.y. pakankamos. Tai rodo, kad vidaus auditoriai yra pasirengę gerai atlikti savo darbą ir duoti įmonei visą ką jie gali.

Vidaus auditoriaus veiklai didelės įtakos turi vadovų ir darbuotojų požiūris ir susiformavę tarpusavio santykiai, informacijos prieinamumas, tobulinimosi ir mokymosi galimybės, nepriklausomumo užtikrinimas ir pan. Tyrimas padėjo atskleisti minėtų komponentų įtaką vidaus auditoriaus veiklai (16 paveikslas).

16 Pav. Vidaus auditorių santykių ir galimybių užtikrinimas

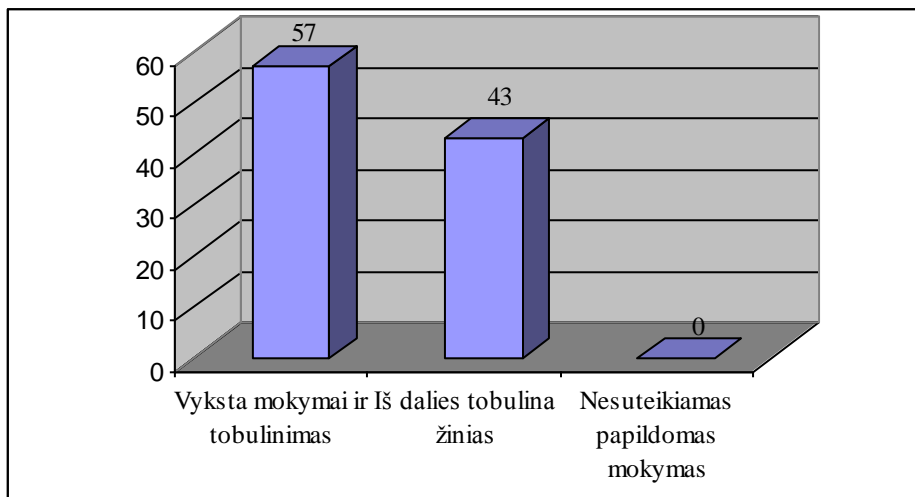
Anketinės apklausos rezultatai parodė, kad santykiai tarp vadovų ir vidaus auditorių yra pakankamai geri, 60% vidaus auditorių pripažįsta, jog jų santykiai su vadovais yra vidutiniški, o 40% - apibūdina puikiai. Kadangi anketinėje apklausoje dalyvavo keturi vadovaujamas pareigas užimantys darbuotojai, kurie yra susiję su vidaus auditu, taigi galime nustatyti vadovų nuomonę apie vidaus auditorius. Visi vadovai teigė, jog auditorius gali pavadinti savo partneriais, kiti bankų darbuotojai, ne visi sutiko su šiuo teiginiu. 60% vidaus auditorių audituojamuosius gali pavadinti savo partneriais. Tai rodo, kad vidaus auditorių ir vadovų santykiai yra pakankamai geri, kadangi jie vieni kitus vadina partneriais. Šis faktas leidžia 16 paveiksle tarp vidaus auditoriaus ir vadovų dėti dvipusę rodyklę, kuri žymi abipusius gerus santykius. Vidaus auditorių ir banko darbuotojų santykiuose matyti, jog didesnę iniciatyvą rodo vidaus auditoriai, tokiu atveju, 16 paveiksle brėžiame viapusę rodyklę nukreiptą į darbuotojus, kuri reiškia jog, darbuotojai dar ne itin supranta ir vertina vidaus auditorių darbą.

Informacijos prieinamumas vidaus auditoriui yra labai svarbus, kadangi tai suteikia daugiau galimybių nagrinėti bankų veiklą ir ieškoti nišų, kurios dar neužpildytos. Klausimyne pateiktas teiginys apie dokumentų prieinamumą parodė, kad visi auditoriai gali prieiti ir pasinaudoti tais banko dokumentais, kurie reikalingi jo tiesioginiam darbui. Priėjimas prie informacijos vidaus auditoriui suteikia laisvę, niekieno neprašant ir neperspėjant patikrinti, analizuoti ir valdyti tam tikras žinias, kurios vėliau priverčia ruošiant ataskaitą ar

rekomendacijas. Taigi 16 paveiksle informacijos prieinamumas pažymėtas rodykle nukreipta į vidaus auditorių, kuris ją gauna.

Nepriklausomybė taip pat labai svarbus dalykas vidaus auditoriui. Nors išsiaiškinome, jog vidaus auditoriaus santykiai su vadovais yra pakankamai geri, tačiau tai dar nereiškia, kad vidaus auditorius yra nepriklausomas. Teorijoje išsiaiškinome, kad nepriklausomumas reiškia, nevaržomą darbą, objektyvų ir nešališką sprendimų priėmimą ir pan. Vidaus auditoriams buvo pateiktas teiginys nepriklausomumo įvertinimui atskleisti. Pateikti atsakymai atskleidė, kad Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorius yra nepriklausomas, taip pasisakė 87% vidaus auditorių. Todėl galime teigti, kad vidaus auditorius savo veiklą atlieka niekieno neįtakojamas, savarankiškai ir objektyviai. Nepriklausomumą 16 paveiksle taip pat žymėsime rodykle nukreipta į vidaus auditorių, kadangi bankų vadovai jam ją suteikia.

Tobulinimosi ir mokymosi būtinumas leidžia prisitaikyti prie besikeičiančios aplinkos, kurią respondentai įvardijo, kaip vieną iš svarbiausių vidaus auditoriaus savybių. Tačiau ar bankai investuoja į savo darbuotojus ir juos tobulina patikrinome anketinėje apklausoje, užduodami klausimą apie tobulinimosi ir mokymosi sąlygas. Išnagrinėjus atsakymus paaiškėjo, kad nėra nė vieno banko, kuris nesuteiktų galimybės tobulėti, atvirkščiai Lietuvos komerciniai bankai stengiasi suteikti visas sąlygas vidaus auditorių tobulinimuisi ir mokymuisi (17 paveikslas).

17 Pav. Vidaus auditorių tobulinimo ir papildomo mokymo galimybės bankuose, procentais.

Pateikti duomenys rodo, kad Lietuvos komercinių bankų vadovai supranta nuolatinės kvalifikacijos kėlimo būtinybę, kadangi turi nuolat taikytis prie besikeičiančios aplinkos tobulėti kartu su naujų technologijų išradimu ir visais kitais būdais stengtis gauti naujausios informacijos. Kadangi tobulinimosi ir mokymosi galimybės vidaus auditoriams yra suteikiamos, tai 16 paveiksle šis aspektas nukreiptas vidaus auditoriaus link.

Teisingas vidaus audito plano sudarymas turi tiesioginės įtakos tolesniam vidaus audito darbo organizavimui ir efektyviam vidaus audito veiklos valdymui. Dėl šios priežasties tyrime buvo pateiktas klausimas apie vidaus auditoriaus planų sudarinėjimą. Tyrimo duomenys atskleidė, kad visuose (100%) nagrinėjamuose Lietuvos komerciniuose bankuose vidaus audito planai buvo sudarinėjami, t.y. vidaus auditas yra atliekamas pagal numatytą seką. Vidaus audito planų sudarymas užtikrina nuoseklus ir atidaus audito vykdymą, o tai leidžia pasiekti visus užsibrėžtus tikslus, efektyvų vidaus audito veiklos valdymą ir pačios veiklos efektyvumą.

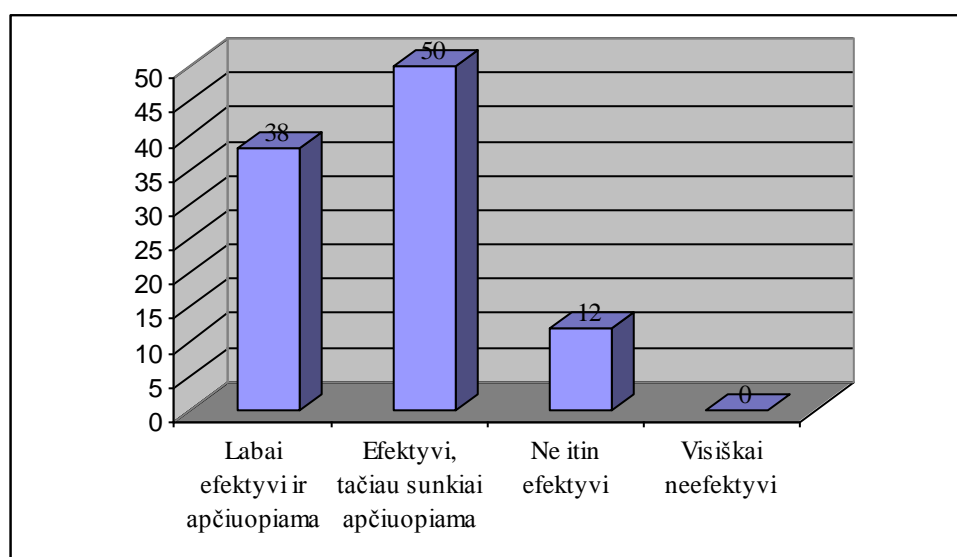
Vidaus auditoriaus pateikiamos veiklos ataskaitos ir rekomendacijos yra labai svarbios įmonei, kadangi vidaus auditorius jose išdėsto pastebėjimus, problemas, nuokrypius ir t.t. apie įmonę, bei numato perspektyvas kaip reikia spręsti nesklandumus. Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veiklos tyrime buvo siekta išsiaiškinti, ar bankų valdyba, akcininkai ar prezidentas, priklausomai nuo to, kam yra pavaldus vidaus auditorius (vidaus audito departamentas), nagrinėja vidaus auditorių pateikiamus planus, ar atsižvelgia į suformuluotas rekomendacijas. Tyrimas parodė, kad visi (100%) komercinių bankų valdininkai vidaus auditorių ataskaitas nagrinėja ir analizuoja, bei įvertina vidaus auditoriaus rekomendacijas kaip labai svarbias ir visada į jas atsižvelgia. Tai rodo, kad Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veikla yra vertinama ir į ją atsižvelgiama, kaip į rimtą bankų veiklos analizės aspektą. Įvertindami nelengvą vidaus auditoriaus darbą valdininkai parodė, kad vidaus auditoriai sulaukia supratimo tiek iš įmonės darbuotojų, tiek ir iš įmonės vadovybės, kadangi be jų pagalbos ir paramos vidaus auditoriui atskleisti įmonės problemas būtų sudėtingiau. Vadovai šiuo atveju prisiima atsakomybę už vidaus auditorių įmonės vidaus kontrolės vertinimą, ko pasėkoje yra išvengiami įmonės veiklos nuostoliai.

Kiekvienos įmonės vadovai darbuotojams turi tam tikrų uždavinių, tikslų ar vilčių kažką atlikti. Jų įgyvendinimas pateisina ar nepateisina vadovų lūkesčių ir pageidavimų. Tyrime norėta atskleisti ar vidaus auditoriai pateisina įmonės vadovų lūkesčius, t.y. ar jie patenkinti auditorių darbu. Rezultatai parodė, kad tiek vidaus auditorių tiek kitų darbuotojų nuomone vadovų lūkesčiai vidaus auditorių atžvilgiu yra pateisinami, ko pasėkoje išpildomi visi vadovų pageidavimai ir reikalavimai. Tai įtakoje visi aptarti dalykai, kuriuos vidaus auditoriams duoda bankai, t.y. tobulėjimas, nepriklausomumas, stiprūs tarpusavio ryšiai ir pasitikėjimas, suteikiant galimybes naudotis visa reikiama informacija.

3.3. Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veiklos efektyvumo vertinimas

Vidaus auditoriaus veiklos vertinimo svarba organizacijoms tampa vis aktualesnė ir svarbesnė, nes ši sritis vis labiau plečiasi ir tampa vis labiau įvairialypė. Organizacijos nori gauti kuo apčiuopiamesnę įvertinimą, kad galėtų pamatyti vidaus auditoriaus kuriamą vertę organizacijai.

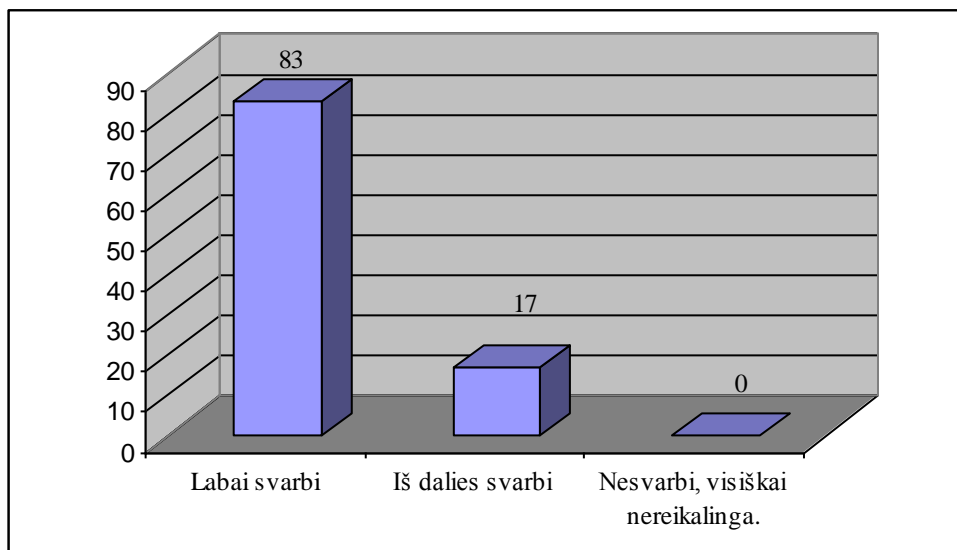
Tyrimo pagalba nustatėme, jog vidaus auditoriams yra sudarytos visos sąlygos atlikti savo darbą, tačiau ar jis atliekamas efektyviai nustatysime šioje tyrimo analizės dalyje. Anketinėje apklausoje užduotas tiesioginis klausimas apie vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą parodė, kad respondentų nuomone, vidaus auditoriaus veikla Lietuvos komerciniuose bankuose yra efektyvi (18 paveikslas).

18 Pav. Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veiklos efektyvumo vertinimas, procentais.

Pateikta diagrama rodo, kad pusė (50%) respondentų teigia, jog vidaus auditorių veikla yra efektyvi, tačiau sunkiai apčiuopiama, o mažesnioji dalis 38% mano, jog labai efektyvi ir apčiuopiama. Apžvelgus respondentų pasiskirstymą paaiškėja, kad vidaus auditorių nuomone veikla yra efektyvi ir apčiuopiama. Vidaus auditoriaus veiklos apčiuopiamumo klausimas yra labai diskutuotinas, kadangi padidėjus įmonės pelnui, negalime teigti, jog tai sąlygojo vien vidaus auditoriaus veiksmi. Nustatyti vidaus auditoriaus įnašo dalį sudėtinga.

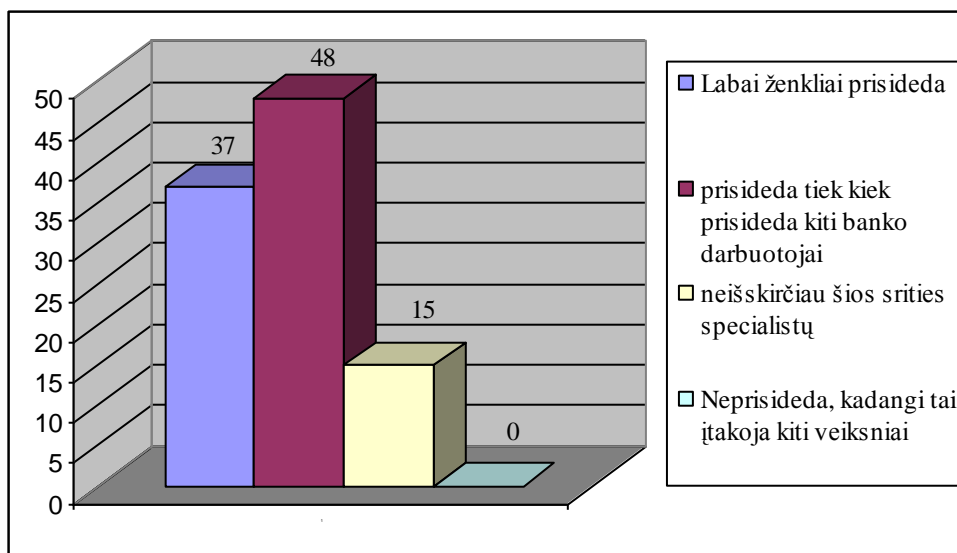
Vidaus auditoriaus veiklos vertinimo efektyvumą patikrinome kitu kontroliniu klausimu, kuris klausė ar vidaus auditoriaus veikla respondentams atrodo svarbi (19 paveikslas).

19 Pav. Vidaus auditoriaus veiklos svarba, procentais.

Kadangi didžioji dauguma respondentų nurodė vidaus auditoriaus veiklą kaip labai svarbią, tai netiesiogiai patvirtino, jog vidaus auditoriaus veikla yra ir efektyvi, nes jei svarbi tai reiškiasi, kad naudinga, o jei naudinga tai ir efektyvi.

Literatūroje pabrėžiama, kad vidaus auditoriaus veikla prisideda prie įmonės pridėtinės vertės kūrimo. Pridėtinė vertė – skirtumas tarp firmos pagamintos produkcijos rinkos kainos bei gamybai pirktų prekių ir paslaugų kainų. Tyrime siekėme išsiaiškinti ar vidaus auditoriaus veikla prisideda prie pridėtinės vertės kūrimo. Gauti duomenys atskleidė, jog vienu ar kitu atveju prisideda (20 paveikslas).

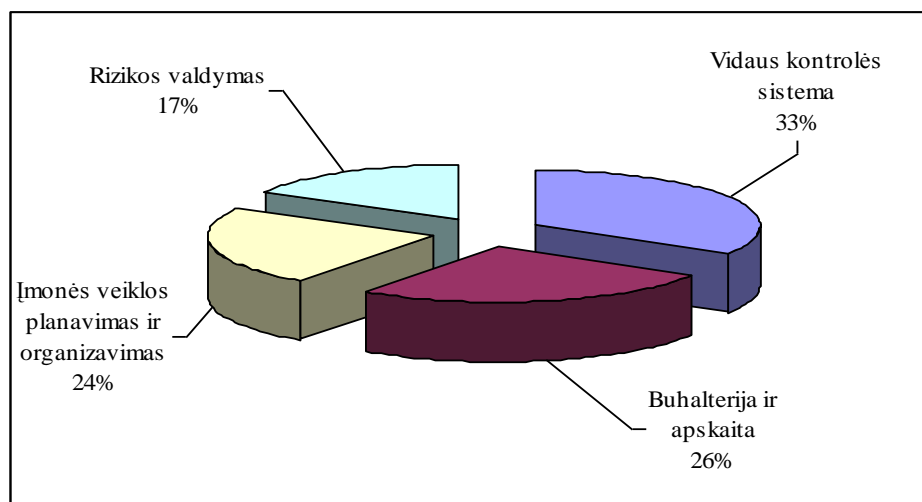

20 Pav. Respondentų nuomonė, apie vidaus auditoriaus veiklą pridėtinės vertės naudai, procentais.

Pateikta diagrama rodo, kad respondantai neišskiria vidaus auditoriaus, kaip labiausiai kuriančio įmonės pridėtinę vertę, kadangi dauguma jų, 48%, teigia, jog vidaus auditorius prisideda prie pridėtinės vertės kūrimo, tiek kiek prisideda ir kiti įmonės darbuotojai. Tačiau yra

dalis (37%) manančių, jog vidaus auditorių indėlis, kuriant pridėtinę vertę įmonei, yra kur kas didesnis ir jie ženkliai prisideda prie jos kūrimo. Pastarąją nuomonę pareiškė 80% pildžiusių vidaus auditorių. Kita dalis (15%) neišskiria šios srities specialistų. Galime daryti išvadą, kad darbuotojai neišskiria vidaus auditorių, kaip geresnių darbuotojų, ir nurodo, jog visi vienodai prisideda prie pridėtinės vertės kūrimo. Apklaustieji neteigia, jog vidaus auditorių įnašo nėra, tačiau neišvardija kaip vieno iš pagrindinių darbuotojų kuriančio pridėtinę vertę organizacijai.

Vidaus auditoriaus veiklos efektyvumas nepasireiškia visose organizacijos srityse, kadangi auditorius nėra „policininkas“, kuris stebi visus be išimties. Šis darbuotojas stebi atitinkamas sritis, kurios yra jo kompetencijos rėmuose, todėl tyrime suformuluotas klausimas atskleidžia, labiausiai vidaus auditoriaus paliestas banko sferas. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pavaizduotas 21 paveiksle.

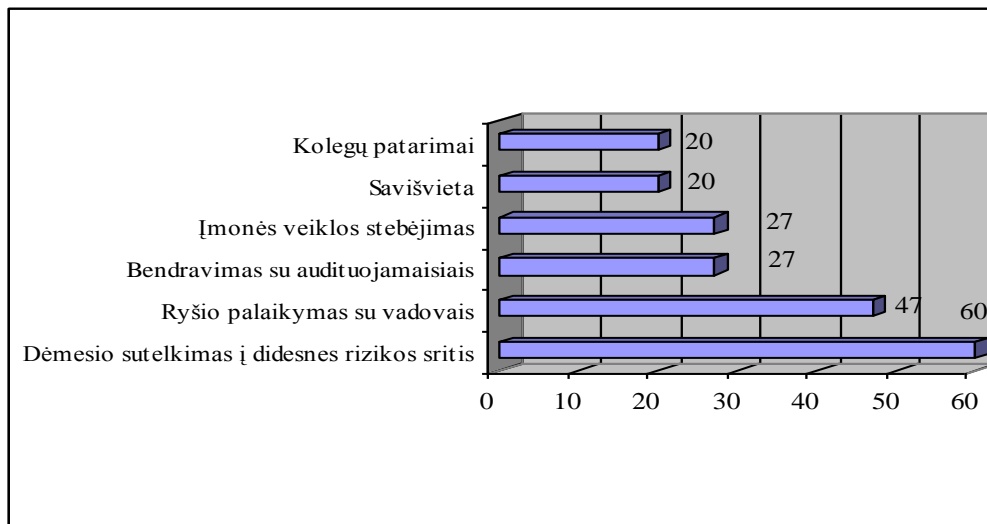

21 Pav. Bankų sritys, kuriose labiausiai atsispindi vidaus auditoriaus veiklos efektyvumas, procentais.

Pateiktas paveikslas rodo, kad vidaus kontrolės sistemoje vidaus auditoriai dirba efektyviausiai, taip tvirtina 33% apklaustųjų. Veiklos naudingumas ir efektyvumas pasireiškia buhalterijoje ir apskaitoje (26%), įmonės veiklos planavime ir organizavime (24%), o mažiausiai vadyboje (17%). Kadangi įmonės kontrolės sistema yra veiksmų visuma, įgalinanti įmonę efektyviai pasiekti numatytus tikslus, todėl jai vidaus auditorius skiria didesnę dėmesį, to pasėkoje efektyvumas didesnis. Buhalteriai ir apskaitai vidaus auditorius taip pat duoda didelę naudą, kadangi jis remiasi ir atidžiai tikrina visus rodiklius. Rekomenduodamas tam tikrus pokyčius vidaus auditorius prisideda prie įmonės veiklos planavimo ir organizavimo tokiu būdu šioje srityje didėja jo veiklos efektyvumas.

Nors apklaustieji teigia, kad vidaus auditoriaus veikla efektyvi, tačiau visada yra nišos, kurias galima patobulinti, tačiau kaip tai padaryti buvo paklausta respondentų. Respondentai

išskiria ne vieną būdą, kaip padidinti vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą. Veiklos efektyvumo didinimo variantai pagal populiarumą pateiktas 22 paveiksle.

22 Pav. Populiariausi vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo didinimo būdai, procentais

Norint efektyviai atlikti vidaus auditą, 60% respondentų nuomone, reiktų labiausiai sutelkti dėmesį į rizikos sritis. Kitas labai svarbus veiksnys ryšio palaikymas su vadovais (47%) ir audituojamaisiais (27%). Įmonės veiklos stebėjimas taip pat svarbus veiksnys, kurį vidaus auditorius turėtų daryti, norint gauti gerus veiklos rezultatus.

Nors tyrime atskleista, kad ryšys tarp vidaus auditorių ir vadovų yra stiprus, bendravimas su audituojamaisiais šiek tiek silpnesnis, o įmonės veiklos stebėjimas ir pažinimas įvardijamas, kaip viena iš pagrindinių vidaus auditorių savybių, tačiau dėmesys į įmonės rizikas nebuvo akcentuotas. Todėl šis veiksnys respondentų įvardijamas, kaip pagrindinis ir populiariausias. Tokiu būdu tai tarsi rekomendacinio pobūdžio patarimas, į kurį atsižvelgus galime galime būtų pasiekti didesnių rezultatų įmonės naudai.

Atlikus tyrimą hipotezę „Vidaus auditoriaus veiklos efektyvumas nustatomas kokybiniais socialinių tyrimų metodais“ galima patvirtinti, kadangi išmatuoti vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą sudėtinga, dėl jo funkcijų gausos ir visa aprėpiančios veiklos. Be to teorijoje nėra pateikta nė vieno kiekybinio vidaus auditoriaus veiklos vertinimo metodo, kuris nusakytų šio specialisto efektyvumo laipsnį ar pan. Todėl vidaus auditoriaus veikla gali būti išmatuojama tik kokybiniais metodais.

Antrąją hipotezę „Dėl besikeičiančios šalies padėties Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veikla yra vis labiau vertinama ir apčiuopiama, išryškėja auditorių veiklos efektyvumas, kuris pasireiškia per vidaus kontrolės sistemos tobulinimą, tiesiogiai prisidedant prie organizacijos pridėtinės vertės kūrimo“ galime patvirtinti tik iš dalies, dėl keleto priežasčių. Nors apklaustieji jau pastebi ir vertina vidaus auditoriaus veiklą, įvardindami ją efektyvia, tačiau

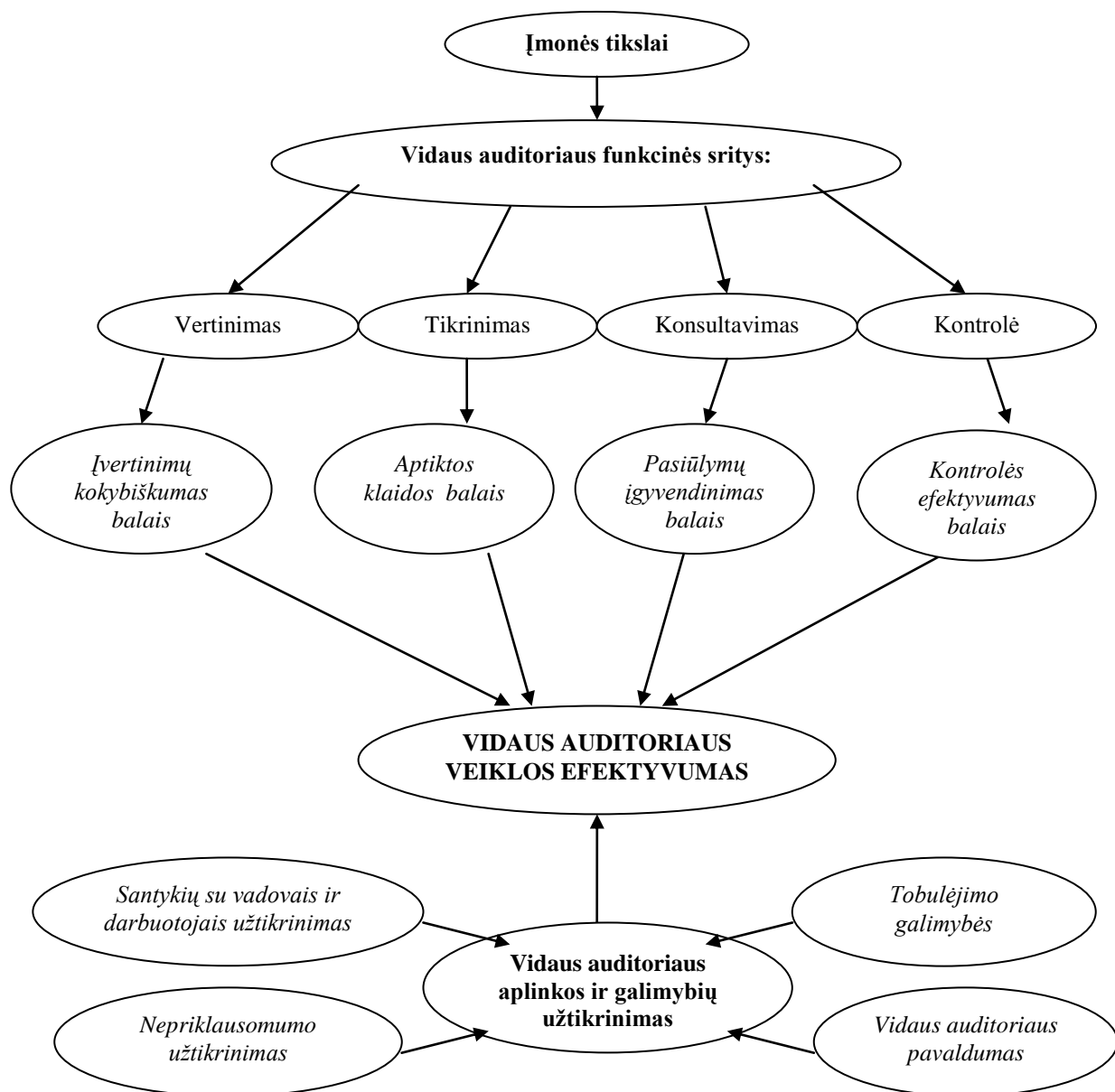
dėl veiklos apčiuopiamumo nuomonės išsiskyrė, nes 50% teigė, jog ji sunkiai apčiuopiama. Apklausoje paaiškėjo, kad pagrindinė sritis, kurioje pasireiškia vidaus auditoriaus veikla yra vidaus kontrolės sistemos tobulinimas. Tačiau dėl tiesioginio vidaus auditoriaus prisidėjimo prie įmonės pridėtinės vertės kūrimo, negalime kategoriškai teigti, kadangi respondentai išvelgia kiekvieno darbuotojo naudą.

3.4. Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos vertinimo metodikos sudarymas ir pritaikymas

Vidaus auditoriaus veiklą vertinti galima pasitelkiant tam tikrus metodus, tačiau nėra sukurta optimalaus, kuris apimtų visas atitinkamo sektoriaus sritis.

Kiekvienas sektorius turėtų turėti savo, unikalų vertinimo metodą, kuris užtikrintų efektyvią vidaus auditoriaus veiklą padedančiai organizacijai siekti savo tikslų, kadangi kiekvienas sektorius turi savo specifiką ir užduodami uždaviniai vidaus auditoriui yra skirtingi. Vienose įmonėse iš vidaus auditoriaus reikalaujama daugiau kontrolės, kitose – konsultavimo paslaugų ir pan.

Lietuvos komerciniams bankams siūlyčiau atkreipti dėmesį į šias pagrindines vidaus auditoriaus veiklos sritis, kurios labiausiai atspindi jo veiklos efektyvumą:

23 Pav. Vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimo metodika

Vidaus auditoriaus veikla Lietuvos komerciniuose bankuose gali būti vertinama atsižvelgiant į 23 paveiksle pateiktą metodiką, kuri suformuluota atsižvelgiant į įmonės tikslus, funkcinės sritis ir vidaus auditoriaus aplinką bei galimybių užtikrinimą. Išanalizavus teorinę medžiagą bei atlikus anketinę apklausą atskleistos pačios svarbiausios vidaus auditoriaus sritys, į kurias reiktų atsižvelgti, norint įvertinti jo veiklos efektyvumą.

Metodika suformuluota pagal įmonės tikslus, kurie įmonėse būna panašūs, tačiau tuo pačiu ir skirtingi. Atsižvelgiant į juos išskirtos funkcinės sritys, kurios vidaus auditoriui yra labai reikšmingos, kadangi neša pridedamąją vertę įmonei. Kiekvienai sričiai priskiriamas vertinimo aspektas, balais, vertinimui – įvertinimų kokybiškumas balais, tikrinimui – aptiktos klaidos

balais, konsultavimui – pasiūlymų įgyvendintas balais, kontrolei – kontrolės efektyvumas balais. Surinkti skaičiai vertinami balais, kur 10 reiškia maksimalų skaičių, 1 – minimalų balų skaičių. Tokiu būdu būtų galima apčiuopti vidaus auditoriaus veiklą, suskaičiuojant minėtus dalykus. Iš kitos pusės yra labai svarbi vidaus auditoriaus aplinka ir jam suteikiamos galimybės, todėl sudarytoje metodikoje (23 paveikslas) matyti atskirai išskirtos sudarytos įmonės, šiuo atveju banko, galimybės. Kur išskirimas nepriklausomumo užtikrinimas, santykių su vadovais ir darbuotojais užtikrinimas, tobulėjimo galimybės ir vidaus auditoriaus pavaldumas. Visi minėti aspektai padės atskleisti vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą išmatuojant jo funkcines veiklas bei aplinką, kurią sukuria įmonė.

Vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą Lietuvos komerciniuose bankuose geriausiai būtų vertinti kiekvienais metais. Tai atlikti gali banko vadovas (prezidentas) arba banko darbuotojas susijęs su vidaus auditu, ar buvęs vidaus auditoriais anksčiau. Tokiu būdu būtų pasiekta didesnė nauda, nes minėti asmenys išmanys apie nagrinėjamą veiklą.

Įvertinti vidaus auditoriaus funkcines sritis atsižvelgus į įmonės tikslus būtų sudėtinga, kadangi atliktas tyrimas pilnai neatskleidžia visų funkcijų efektyvumo. Galima daryti prielaidą, kad konsultavimo funkcija yra vertinama 10 balų, kadangi respondentai 100% nurodė, jog yra visada atsižvelgiama į vidaus auditoriaus rekomendacijas, t.y. pasiūlymus. Kadangi tyrimas atskleidė, jog vadovų lūkesčiai yra patenkinami, tai rodo jog vidaus auditoriai įmonės veiklą vertina pakankamai gerai, taigi ir vertinimų kokybiškumo balas gali būti aukštas. Padarytų klaidų skaičiaus, t.y. tikrinimo efektyvumo įvardinti negalime, kadangi tai nebuvo tyrime tirta, o kontrolė taip pat tiksliai neįvardinta.

Atliktas tyrimas atskleidė Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus aplinką, kurioje jis dirba, ir sudarytas galimybes. Atlikus anketinę apklausą respondentų atsakymai parodė, kad santykiai su vadovais ir darbuotojais yra pakankamai geri ir daugiau nei pusė apklaustųjų auditorius gali pavadinti savo partneriais. Nepriklausomumo problema Lietuvos komerciniuose bankuose vidaus auditoriams beveik nebekelia problemų atliekant savo darbą, kadangi pasisakė 87% vidaus auditorių pasisakė, jog jie yra nepriklausomi. Tobulėjimo galimybės Lietuvos komerciniuose bankuose yra labai išvystytos, kadangi 57% respondentų nurodė, jog bankas tobulina jų žinias. Vidaus auditorius daugiausiai pavaldus audito komitetui (67%), tačiau nė vienas nepavaldus akcininkams, kas turėtų būti, nes jie yra bankų savininkai ir jiems turėtų būti teikiami pasiūlymai ir rekomendacijos.

Aptarus visas funkcines sritis ir aplinką bei galimybes galima teigti, jog vidaus auditoriaus veikla yra pakankamai efektyvi, atnešanti naudą organizacijai ir padedanti kitiems jos darbuotojams.

Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimas Gintarė Šiaudkulytė

Išnagrinėjus vidaus auditoriaus veiklą ir galimybes, galima teigti, jog Lietuvos komerciniuose bankuose yra sudarytos visos sąlygos efektyviai dirbti ir pasiekti įmonei naudingų rezultatų, tačiau reikia ištirti funkcines sritis, kurios

Ištyrus ataskaitų nagrinėjimo klausimą, paaiškėjo, kad vidaus auditorių veiklos ataskaitos visuose Lietuvos komerciniuose bankuose yra nagrinėjamos ir analizuojamos (100%), bei įvertina vidaus auditoriaus rekomendacijas kaip labai svarbias ir visada į jas atsižvelgia. Tai rodo, kad vidaus auditoriaus veikla yra vertinama ir branginama, nes jų darbas nėra įdedamas į stalčių ar apžvelgiamas neatidžiai. Šio specialisto nuomone Lietuvos komerciniuose bankuose yra svarbi ir vertinama.

Tokiu būdu galime teigti, kad vidaus auditoriaus veikla Lietuvos komerciniuose bankuose yra efektyvi, ir vertinama, tačiau kokiose srityse labiausiai reikia išsiaiškinti atskirai, kas ir padaryta anketinėje apklausoje užduodant papildomus klausimus.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Apžvelgus literatūros analizę, nustatytas vidaus auditoriaus veiklos specifiškumas dėl jo vaidmenų ir funkcijų gausos organizacijoje, neaprepiamų kompetencijų poreikio, nepriklausomybės užtikrinimo problemos ir nuoseklios veiklos vertinimo metodikos stokos. Visi šie veiksniai sąlygoja vidaus auditoriaus veiklos vertinimo problemas susijusias su kiekybiniu efektyvumo išreiškimu.

Ištyrus vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą Lietuvos komerciniuose bankuose paaiškėjo, kad vidaus auditoriaus veikla lyginant su kitomis Lietuvos įmonėmis yra pažengusi kur kas toliau ir požiūris į vidaus auditorius yra priešingas, nei nurodoma teorijoje. Anketinis tyrimas atskleidė, kad Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių santykiai su vadovais yra kur kas geresni, nei kitose Lietuvos įmonėse. 60% vidaus auditorių pripažįsta, jog jų santykiai su vadovais yra vidutiniški, o 40% - apibūdina puikiai, o vadovai tikino, jog vidaus auditorių gali pavadinti savo partneriu. Tai rodo tarpusavio santykių tobulėjimą ir barjerų sunaikinimą, padedantį vidaus auditoriaus efektyviai atlikti savo pareigas. Informacijos prieinamumas vidaus auditoriams Lietuvos komerciniuose bankuose yra kur kas palankesnis. Priklausomumo klausimas šiame sektoriuje taip pat beveik išspręstas, kadangi 87% vidaus auditorių teigė esantys nepriklausomi. Tobulinimo ir mokymosi galimybės Lietuvos komerciniuose bankuose yra suteikiamos visiems auditoriams, tačiau vieni bankai labiau atkreipia į tai dėmesį, siekdami nuolatinės pažangos, kiti – mažiau. Išnagrinėjus veiksnius, kurie atskleidžia vidaus auditoriaus aplinką ir vaidmenį jai, galima teigti, kad Lietuvos komerciniuose bankuose vidaus auditoriaus aplinka yra pakankamai atvira. Kadangi tyrimo metu atskleista, kad vidaus auditoriui Lietuvos komerciniuose bankuose yra sudarytos visos sąlygos atlikti savo darbą efektyviai, tokiu būdu buvo vertinama jo vykdoma veikla. 83% Respondentų nuomone vidaus auditoriaus veikla yra labai svarbi bankui, kadangi ji labiausiai prisideda prie vidaus kontrolės sistemos tobulinimo, buhalterijos ir apskaitos analizės ir įmonės veiklos planavimo ir organizavimo. Efektyvių ir veiksmingų rekomendacijų skaičius gali tiesiogiai parodyti vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą. Kadangi tyrime išsiaiškinta, kad vadovai atsižvelgia į vidaus auditorių pateikiamas rekomendacijas, tai galime teigti, kad jos naudingos įmonei. Tam tikrų sprendimų naudingumas ir aktualumas, tam tikra dalimi kurią įmonės pridėtinę vertę, kurią skaičiais įvardinti būtų sudėtinga, nes pastebėjimus ir pasiūlymus įgyvendina daugelis kitų darbuotojų, nuo kurių taip pat priklauso jų įgyvendinimo kokybė. Tiesioginis klausimas apie vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą atskleidė, kad (50%) respondentų nuomone, jog vidaus auditorių veikla yra efektyvi, tačiau sunkiai apčiuopiama, o mažesnioji dalis 38% mano, jog labai efektyvi ir apčiuopiama. Tai

tik patvirtina jog vidaus auditoriaus veikla sunkiai išmatuojama, tačiau suprantama jos nauda įmonei.

Siekiant užtikrinti vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimą, buvo suformuota veiklos vertinimo metodika, kuri apima vidaus auditoriaus funkcines sritis suformuotas pagal įmonės tikslus ir jo aplinkos ir galimybių vertinimą. Modelis gali būti taikomas Lietuvos komerciniuose bankuose, siekiant optimizuoti vidaus auditorių veiklą įgyvendinant užsibrėžtus įmonės tikslus. Norint pritaikyti šią metodiką reiktų atlikti darbuotojų ir vidaus auditorių apklausą, bei išsamiai išanalizuoti vidaus auditoriaus veiklą. Tokiu būdu tai padės atskleisti vidaus auditoriaus veiklos privalumus ir trūkumus, per funkcinių sričių išmatavimą balais, kuris leis įžvelgti jo veiklos efektyvumą. Vidaus auditoriaus veiklos ir įmonės pažinimas leis vertintojui geriau pažinti vykstančius veiksnius, todėl rekomenduotina vertintoją skirti iš tos pačios įmonės, t.y. įmonės darbuotoją, susijusį su vidaus audito veikla.

Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veiklos didesniai efektyvumui užtikrinti patys bankų vidaus auditoriai turėtų imtis iniciatyvos rašant straipsnius leidiniuose ir išskiriant veiklos efektyvumo vertinimo problemą, analizuojant susiklosčiusias tam tikros situacijas, numatyti galimus sprendimo būdus ir pan. Tai padėtų vidaus auditoriams dar pagilinti žinias, dalintis praktika bei iš jų pasimokyti kitiems Lietuvos įmonių auditoriams, kurie ketina tapti bankų auditoriais ir neturi tiek patirties audituojamoje srityje. Be to tai pagilintų išorės auditorių žinias.

Vidaus audito veiklos rezultatų viešinimas per įvairias komunikavimo priemones, tokias kaip: televizija, spauda, radijas, apskrito stalo diskusijas ir pan. sustiprintų vidaus auditorių vaidmenį ne tik bankų sektoriuje, bet ir kitose įmonėse, kurios neižvelgia vidaus auditorių veiklos naudingumo. Šis būdas paskatintų įmones kurti naujas pareigybes ir tokiu būdu padidinti savo veiklos efektyvumą. Be to tai įtikintų įmonių vadovus, kad vidaus auditoriaus kaštai nėra dideli lyginant su nauda, kurią jis atneša įmonei.

Mokslinę prielaidą teigiančią, kad Lietuvos komercinių bankų vidaus auditorių veikla darbuotojų yra vertinama, tačiau efektyvumas dar sunkiai apčiuopiamas, o pridėtinės vertės kūrimas neišskiriamas ir nepabrėžiamas, galima patvirtinti, kadangi atliktas tyrimas parodė, jog Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklą pakankamai gerai žino ir vertina išskirdami efektyviausias veiklos sritis. Efektyvumas matomas per sukurtą palankią aplinką bei vykdomas funkcines sritis, tačiau apčiuopiamumo problema išlieka. Pridėtinės vertės kūrimas ypatingai neakcentuojamas išskiriant kiekvieno darbuotojo naudą.

LITERATŪRA

1. Aleknavičienė E. (2006) *Metas pagalvoti apie vidaus audito tarnybą* Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos Nr. 18, p. 9
2. Belickas L. (2004) *Įmonių valdymas: vidaus audito įtaka* Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos Nr. 16, p. 10
3. Buškevičiūtė E. (2006) *Viešieji finansai* Kaunas technologija KTU
4. Daujotaitė D. (2002) *Finansų kontrolės sistemos reforma viešajame sektoriuje*, LTU, Vilnius. Prieiga per internetą [2009 03 20] http://daujotaite.home.mruni.lt/wp-content/uploads/2008/10/viesasis_administravimas_2___p71-77_1.pdf , p. 76
5. Idzikowska G. (2003) *International audit as a tool for effective business management* Ekonomika ir vadyba Kn. 1, p. 24-27
6. Gray I., Manson S. (2001) *The audit process principles, practice and cases*. II edition
7. Guptor M. (2006) *Atlikime auditą patys : vidaus audito nauda šiuolaikinei įmonei* Apskaitos ir mokesčių apžvalga. Nr. 10, p. 40-43
8. Guptor M. (2006) *Kaip padidinti veiklos efektyvumą. Veiklos ir vadybos auditas (2)* Vadovo pasaulis Nr.4,
9. Guptor M. (2006) *Vidaus audito vaidmuo šiuolaikinėje įmonėje* Vadovo pasaulis. Nr. 2, p. 34-37
10. Guptor M. (2006) *Vidaus finansų auditas- priemonė įmonės turtui apsaugoti* Vadovo pasaulis Nr.7-8
11. Javaitienė K. (2007) *Racionali vidaus audito etapų seka - galimybė atlikti informatyvų vidaus auditą* Jaunųjų mokslininkų darbai Nr. 1(12), p. 128-136
12. Kabašinskas J., Toliatienė I. (1997) *Auditas* Amžius
13. Kairytė D. (2004) *Auditorių nuomonės ir siūlymai* Sąskaitų apskaita, mokesčiai, auditas. Nr. 5 (165)
14. Kamarauskienė I. (2007) *Vidaus audito problemos ir sprendimai* Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos Nr. 7, p. 10
15. Kanapickienė R. (2006) *Įmonės vidaus kontrolė* Sąskaitų apskaita. Nr. 5, p. 36-39
16. Kaziliūnas A. (2006) *Kokybės analizė, planavimas ir auditas* Mykolo Riomerio universitetas monografija Vilnius p. 241-243.
17. Kulik E. *Vidaus auditas daugeliui dar miglota sąvoka* Prieiga per internetą http://www.vlk.lt/vlk/old_sd/sd_iki04/2001/01%20Nr5-2.htm
18. Kustienė A. (2002) *Vidaus audito poveikis ir jo įvertinimo problemos* Apskaitos ir finansų aktualijos integruojantis į Europos Sąjungą. - p. 68-73

19. Kustienė A., Lakis V. (2002) *Vidaus audito planavimas* Tiltai. Nr. 4, p. 69-75
20. Kustienė A. (2005) *Auditas* metodinė medžiaga, Lietuvos žemės ūkio universitetas, ekonomikos ir vadybos fakultetas, apskaitos ir finansų katedra, p. 4-21.
21. Lakis V. (2005) *Vidaus auditorių bendradarbiavimas su įmonės darbuotojais* Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos Nr. 42, p. 10
22. Lakis V. (2007) *Išorės ir vidaus audito panašumai ir skirtumai* Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos. Nr. 7, p. 22-23
23. Lakis V., Mackevičius J., Rakštikas P. (1992) *Auditas* Vilnius
24. Laisvoji enciklopedija Wikipedija. Prieiga per internetą http://lt.wikipedia.org/wiki/Vidaus_auditas#Vidaus_audito_pavaldumas_ir_strukt.C5.AB ra
25. Laurinavičius V. (2003) *Vidaus audito sėkmė: nepriklausomybė ir kvalifikacija* Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos. Nr. 39, p. 18
26. Lietuvos Respublikos Audito įstatymas 1999 m. birželio 15 d. Nr. VIII-1227 Vilnius
27. Lietuvos respublikos vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymas 2002 m. gruodžio 10 d. Nr. IX-1253 Vilnius Prieiga per internetą [2009 03 20] http://209.85.129.132/search?q=cache:ljk2DmavVkIJ:www.skelbimas.lt/istatymai/vidaus_kontroles_ir_vidaus_audito_istatymas.htm+vidaus+auditoriaus+savyb%C4%97s+kompetencijos&cd=22&hl=lt&ct=clnk&gl=lt
28. Lileikienė A., Šaparnis G., Tamošiūnas T. (2004) *Magistro darbo rengimo metodika* ŠU, VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla
29. Luobikienė, I.(2006). *Sociologinių tyrimų metodika* Kauno technologijos universitetas, Kaunas, Technologija
30. Mackevičius J. (2001) *Auditas teorija, praktika, perspektyvos*. Lietuvos mokslas, Vilnius
31. Mackevičius J. (2005) *Audito rizikos veiksnių vertinimas Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai* Nr.33 KVDU
32. Makara J., Palubinskienė S. (2005) *Vidaus audito atsiradimo problemos Lietuvos įmonėse* Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 1(5), p. 137-144
33. Montvydienė O. (2004) *Vidaus auditorių nepriklausomybė* Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos Nr. 45, p. 15
34. Montvydienė O. (2004) *Vidaus auditorių tikslas kurti pridėtinę vertę savo organizacijoms : "AAM aktualijų" pokalbis su Šiaurės šalių finansų grupės "Nordea Bank AB" Vidaus audito kompetencijos centro vadovu Franku Alvernu, CIA* Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos Nr. 46, p. 21

35. Montvydienė O. (2007) *Audito kokybės kontrolės komiteto veikla* Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos Nr. 13, p. 15
36. Montvydienė O. (2007) *Vidaus audito veiklos dešimtmetis* Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos Nr. 41, p. 16
37. Montvydienė O. (2007) *Vidaus auditoriai jau pripažįstami ir vertinami : "AAM aktualijų" inreivių su Vidaus auditorių asociacijos (VVA) prezidente Irma Kamarauskiene* Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos Nr. 1, p. 15
38. Montvydienė O. (2007) *Vidaus auditorių nepriklausomumo problema* Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos Nr. 13, p. 15
39. Petkevičiūtė A., Kustienė A. (2007) *Vidaus audito tarnybos (pareigybės) nebuvimo įmonėse priežastys* Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros perspektyvos integracijos į Europos Sąjungą kontekste p. 114-116
40. Petravičiūtė E. (2003) *Kontroliuojami kontrolieriai*. Sąskaitų apskaita, mokesčiai, auditas Nr. 8 (156) p.
41. Prieiga per internetą http://vpk.5ci.lt/Default.aspx?Element=I_Manager2&TopicID=&IMAction=ViewArticle&ArticleID=2682
42. Prieiga per internetą http://www.inaudit.lt/index.php?page_id=13
43. Prieiga per internetą http://www.theiia.org/chapters/index.cfm/view.news_detail/cid/303/newsid/3838
44. Puškoniš S. (2004) *Veiklos auditas* Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, monografija
45. Rupšys R., Boguslauskas V. (2007) *Measuring Performance of Internal Auditing: empirical Evidence = Vidaus audito veiklos vertinimas : empiriniai įrodymai* Engineering economics Vol. 55, Issue 5. p.9-15.
46. Rupšys R. (2006) *Kas vertins vidaus auditorių veiklos kokybę?* Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos Nr. 9, p. 1-2
47. Rupšys R. (2007) *Practical aspects of the integration of internal audit activity measures = Praktiniai vidaus audito veiklos matavimo rodiklių integravimo aspektai* ekonomika ir vadyba p. 108-113
48. Rupšys R. (2006) *Vidaus audito kokybės įvertinimas : ko verti įmonės vidaus auditoriai* Vadovo pasaulis Nr. 5, p. 37-39
49. Seminogovas B., R. Rupšys (2006) *Creating strategy maps for internal audit activity in the context of BSC = Strateginių schemų sudarymas vidaus audito veiklai subalansuotų rodiklių sistemos kontekste* Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai Nr. 39, p. 215-227

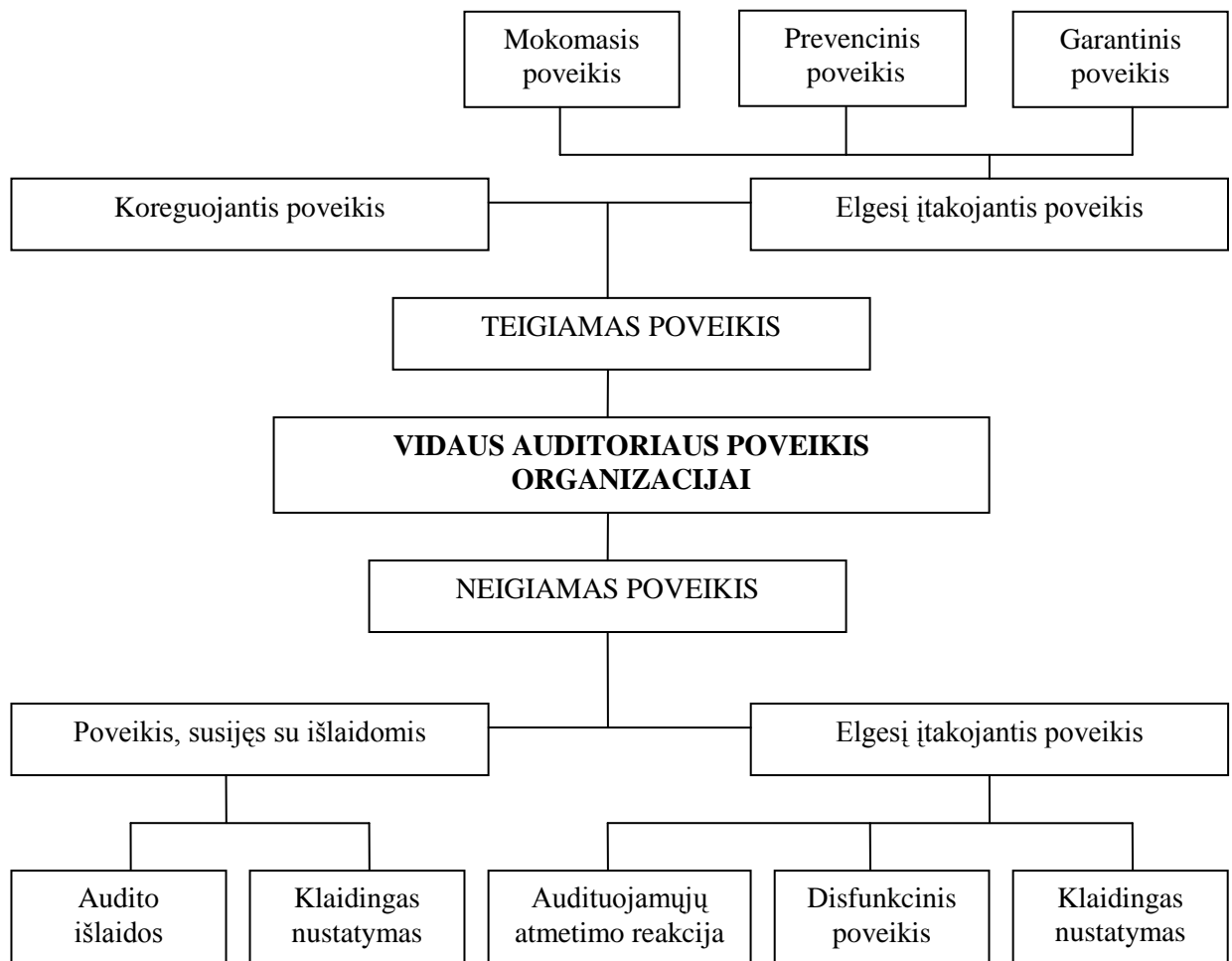
50. Stačiokas R., Rupšys R. (2005) *Internal audit reporting relationships: the analysis of reporting lines* = *Vidaus audito pavaldumo ryšiai: pavaldumo grandinės analizė* Inžinerinė ekonomika. Nr. 3 (43), p. 49-53
51. Stačiokas R., Rupšys R. (2005) *The analysis of perceptions of the internal audit by the members of organization* Ekonomika ir vadyba - P. 359-363
52. Stačiokas R., Rupšys R. (2005) *Application of internal audit in enterprise risk management* = *Vidaus audito panaudojimas bendrovių rizikos valdyme* Inžinerinė ekonomika. Nr. 2 (42), p. 20-25
53. Stačiokas R., Rupšys R. (2005) *Internal audit and its role in organizational government* = *Vidaus auditas ir jo vaidmuo organizacijos valdyme* Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. Nr. 33, p. 169-180
54. Stoner J.A.F., Freeman R.E. (2005) *Vadyba*
55. Tamošiūnienė R., Savčuk O. (2007) *Risk management in Lithuanian organizations-relation with internal audit and financial statements quality* = *Rizikos valdymas Lietuvos organizacijose - sąsajos su vidaus auditu ir finansinių ataskaitų kokybe* Verslas: teorija ir praktika T. 8, Nr. 4, p. 204-213
56. Tidikis R. (2003) *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*, Vilnius, LTU
57. Valackienė A. (2004) *Sociologinis tyrimas* Kaunas, KTU, technologija.
58. Valackienė A. (2006) *Krizių valdymas ir sprendimų priėmimas* Kaunas, KTU, technologija
59. Vanagas P. (2006) *Visuotinė kokybės vadyba* Kaunas
60. Žeimantas V., (2007) *Įmonės vidaus auditas –vaistai nuo nemigos*. Verslo žinios, 2007 03 27, Nr. 58, 16p., Mano finansai. Prieiga per internetą [2009 03 20] <http://209.85.129.132/search?q=cache:IMhpIj8Ha6QJ:archyvas.vz.lt/news.php%3Fstrid%3D1002%26id%3D600086+vidaus+auditoriaus+savyb%C4%97s&cd=10&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>

PRIEDAI

Vidaus audito sąvokos

Eil. Nr.	Vidaus audito sąvokos apibrėžimas	Autorius
1.	Vidaus audito standartai vidaus auditą apibrėžia kaip nepriklausomą, objektyvią tikrinimo ir konsultavimo veiklą, skirtą pridėtinei vertei kurti ir organizacijos veiklai gerinti.	Rupšys R. 2006/9, Rupšys R. 2006/5, Petravičiūtė E. 2003/8; Daujotaitė D. 2002
2.	K. Spencer Pickett teigia, kad vidaus auditas yra nepriklausoma vertinimo funkcija sukurta įmonės viduje kaip tarnyba ir apimanti įmonės vidaus kontrolės adekvatumo ir efektyvumo tyrimą ir įvertinimą.	Mackevičius J. 2001, Valackienė A. 2006
3.	D. Galloway taip pat apibūdina vidaus auditą kaip vertinimo funkciją, sukurta įmonės viduje, kaip tarnybą, tačiau nurodo kitą jos tikslą, būtent, teikti konsultacijas įmonės vadovybei ir kitų valdymo lygių darbuotojams, kad jie geriau atliktų savo funkcijas.	Mackevičius J. 2001, Valackienė A. 2006
4.	L. Gawyer nuomone, vidaus auditas - tai sisteminis ir objektyvus įmonės veiklos ir vidaus kontrolės vertinimas siekiant nustatyti, ar finansinė ir veiklos informacija yra teisinga ir patikima, ar rizika nustatyta ir valdoma, ar laikomasi įmonės politikos ir procedūrų, ar atitinka standartus, ar ištekliai naudojami efektyviai ir ekonomiškai, ar pasiekti numatyti tikslai.	Mackevičius J. 2001, Valackienė A. 2006
5.	JAV vidaus auditorių instutas pateikia tokį apibrėžimą: vidaus auditas yra nepriklausoma kontrolės forma, veikianti įmonės viduje ir apimanti įmonės veiklos tikrinimą ir įvertinimą.	Mackevičius J. 2001, Valackienė A. 2006
6.	Vidaus auditas traktuojamas kaip veiksminga atitinkamos institucijos valdymo sistemos priemonė, padedanti išvengti klaidų, nuostolių ir įvairių pažeidimų, geriau organizuoti padalinių darbą, išaiškinti vidaus rezervus ir taupyti.	Daujotaitė D. 2002
7.	Vidaus auditas - tai nepriklausoma, objektyvi tyrimo ir konsultavimo veikla, skirta pridėtinei vertei kurti ir organizacijos veiklai gerinti. Vidaus audito funkcija - sistemingai ir visapusiškai vertinti ir skatinti gerinti organizacijos rizikos valdymo, kontrolės ir priežiūros procesų veiksmingumą ir taip padėti įgyvendinti organizacijai keliamus tikslus.	43 šaltinis

Vidaus audito teigiamas ir neigiamas poveikis

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Kustiene A. (2002)

Metodikos, vidaus audito tarnybos darbui įvertinti

- Kokia vidaus audito tarnybos organizacinė struktūra?
- Kokie vidaus audito tarnybos įgaliojimai ir funkcijos?
- Ar vidaus audito tarnybos vadovas atsiskaito įmonės vadovybei ir stebėtojų tarybai?
- Ar vidaus auditas pakankamai nepriklausomas? Jeigu taip, tai koku būdu ir kokiomis priemonėmis tai pasiekama?
- Ar vidaus audito tarnyba turi teisę spręsti, kokius įmonės padalinius audituoti?
- Kokia vidaus audito personalo profesinė kompetencija ir patirtis?
- Kokios naudojamos priemonės vidaus audito personalui parinkti, jo kvalifikacijai kelti? Kokios karjeros galimybės vidaus audite?
- Ar vidaus auditoriai išlaiko objektyvumą atlikdami savo pareigas?
- Ar vidaus audito tarnyba turi audito metodiką?
- Ar sudaromi audito planai?
- Kokie naudojami audito testai ir procedūros?
- Kokia tvarka pateikiamos ataskaitos ir rekomendacijos vadovybei?
- Kaip tvarkomi audito darbo dokumentai? Ir kt.

Kreipimasis laiške į Lietuvos komercinius bankus dėl anketos užpildymo

Esu Šiaulių universiteto magistrantė ir atlieku Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos efektyvumo vertinimą. Anketos pagalba gauti duomenys bus naudojami, išskiriant bankų sektorių, o ne kiekvieną banką atskirai, todėl informacija gauta iš Jūsų banko darbuotojų nebus akcentuojama įvardijant Jūsų banką. Finansiniai duomenys ar kiti svarbūs duomenys šioje anketinėje apklausoje nebus reikalingi. **Anketa anoniminė.**

Ar būtų galimybė vidaus auditoriams ir kitiems banko darbuotojams susijusiems su vidaus auditu užpildyti pateiktas anketas?

Labai ačiū už suteiktą galimybę.

Užpildytas anketas galite siųsti šiuo el. paštu gintare@stiklita.lt arba gintare_siaudkulyte@yahoo.co.uk, arba faksu 841 437314.

(Kalba nekeista)

Anketa bankų darbuotojams

ANKETA

Lietuvoje pirmasis savarankiškas struktūrinis vidaus audito padalinys buvo įsteigtas komerciniuose bankuose. Praėjus 14 metų nuo vidaus auditoriaus darbo pradžios, vidaus auditas bankų sektoriuje žengė didelį žingsnį pirmyn. Dabar vidaus auditoriaus veikla ne tik tikrina ir kontroliuoja, tačiau ir konsultuoja bei vertina. Vidaus auditorius tampa patikimu vadovo partneriu.

Šios anketo tikslas yra išanalizuoti Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą. Pateikti atsakymai bus naudojami magistro darbo rengimui, akcentuojant Lietuvos bankų sektorių, ne kiekvieną banką atskirai.

Anketinę apklausą vykdo Šiaulių universiteto, Socialinių mokslų fakulteto, ekonomikos magistrantė Gintarė Šiaudkulytė. Jūs užtruksite tik 5-7 minutes.

Anketa skirta bankų darbuotojams.

ANKETA YRA ANONIMINĖ

Tinkamą variantą pažymėkite kryželiu „X“, laisvą atsakymo variantą įrašykite. Pildantys anketą kompiuteriniame variante, tinkamą variantą **paryškinkite raudona spalva** arba **pabraukite**.

1. Jūs esate:

- Vadovaujamas pareigas užimantis asmuo;
- Buhalteris;
- Eilinis darbuotojas;
- Kita (įrašykite).....

2. Kas, jūsų nuomone, įsteigė vidaus audito pareigybę Jūsų organizacijoje?

- valdyba;
- akcininkai;
- Kita (įrašykite)

3. Kaip Jūs manote, kokia pagrindinė vidaus audito pareigybės įkūrimo priežastis Jūsų organizacijoje?

- sustiprina vidaus kontrolės sistemą;
- akcininkų sprendimas;
- vidiniai poreikiai;
- didelė įmonė;
- siekimas savalaikiai nustatyti riziką ir ją valdyti;
- geresnų įmonės rezultatų siekimas.

4. Kam pavaldus vidaus auditorius Jūsų organizacijoje?

- Audito komitetui;
- Įmonės valdybai;
- Akcininkams.
- Prezidentui;
- Kita (įrašykite)

5. Kurios vidaus auditoriaus savybės Jūsų nuomone yra svarbiausios?

- Sugebėjimas prisitaikyti prie besikeičiančios aplinkos;
- ryžtingumas;
- puikios žinios apie organizaciją;
- kompetencija audituojamoje srityje.

6. Kaip vertinate vidaus auditoriaus savybes ir įgūdžius? Atsakymą apibraukite arba pabraukite.

<i>Asmeninės savybės</i>	Patenkinamos Vidutiniškos	Geros	Puikios
<i>Bendros žinios ir įgūdžiai</i>	Patenkinamos Vidutiniškos	Geros	Puikios
<i>Papildomos žinios ir įgūdžiai</i>	Patenkinamos Vidutiniškos	Geros	Puikios

7. Ar vidaus auditoriaus veikla Jums atrodo svarbi Jūsų organizacijai?

- Taip, labai svarbi
- Iš dalies.
- Nesvarbi

8. Ar sutinkate su šiais teiginiais? (kiekvienoje eilutėje jums tinkamiausią variantą žymėkite kryželiu, "X")		
	Sutinku	Nesutinku
Vidaus auditoriaus ataskaitos yra nagrinėjamos ir analizuojamos.	☐	☐
Vidaus audito rekomendacijos yra labai svarbios ir į jas visada atsižvelgiama.	☐	☐
Vidaus auditorius pateisina įmonės vadovų lūkesčius.	☐	☐
Vidaus auditorius yra mano partneris.	☐	☐

9. Kaip manote, ar vidaus auditorių veikla Jūsų organizacijoje yra efektyvi?

- Labai efektyvi ir apčiuopiama;
- Efektyvi, tačiau sunkiai apčiuopiama;
- Ne itin efektyvi;
- Visiškai neefektyvi.

10. Ar vidaus auditoriaus veikla tiesiogiai prisideda prie pridėtinės vertės kūrimo, Jūsų organizacijoje?

- Taip, labai ženkliai prisideda;
- Neišskirčiau šios srities specialistų;
- Neprisideda, kadangi tai įtakoja kiti veiksniai;
- Prisideda tiek kiek prisideda kiti darbuotojai.

11. Kokias sritis galėtumėte išskirti, kuriose labiausiai atspindi vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą?

- Vidaus kontrolės sistema;
- Buhalterija ir apskaita;
- Įmonės veiklos planavimas ir organizavimas;
- Rizikos valdymas;
- Kita (įrašykita)

12. Kuris būdas Jūsų nuomone, yra geriausias norint padidinti vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą?

- ryšio palaikymas su vadovais;
- dėmesio sutelkimas į didesnes rizikos sritis;
- bendravimas su audituojamaisiais;
- savišvieta;
- Įmonės veiklos stebėjimas;
- Patarimai pas kolegas

Dėkoju už nuoširdžius atsakymus

Anketa vidaus auditoriams

ANKETA

Lietuvoje pirmasis savarankiškas struktūrinis vidaus audito padalinys buvo įsteigtas komerciniuose bankuose. Praėjus 14 metų nuo vidaus auditoriaus darbo pradžios, vidaus auditas bankų sektoriuje žengė didelį žingsnį pirmyn. Dabar vidaus auditoriaus veikla ne tik tikrina ir kontroliuoja, tačiau ir konsultuoja bei vertina. Vidaus auditorius tampa patikimu vadovo partneriu.

Šios anketos tikslas yra išanalizuoti Lietuvos komercinių bankų vidaus auditoriaus veiklos efektyvumą. Pateikti atsakymai bus naudojami magistro darbo rengimui, akcentuojant Lietuvos bankų sektorių, ne kiekvieną banką atskirai.

Anketinę apklausą vykdo Šiaulių universiteto, Socialinių mokslų fakulteto, ekonomikos magistrantė Gintarė Šiaudkulytė. Jūs užtruksite tik 5-7 minutes.

Anketa skirta bankų vidaus auditoriams.

ANKETA YRA ANONIMINĖ

Tinkamą variantą pažymėkite kryželiu „X“, laisvą atsakymo variantą įrašykite. Pildantys anketą kompiuteriniame variante, tinkamą variantą **paryškinkite raudona spalva** arba pabraukite.

1. Kas, jūsų nuomone, įsteigė vidaus audito pareigybę Jūsų organizacijoje?

- valdyba;
- akcininkai;
- Kita (įrašykite)

2. Kaip Jūs manote, kokia pagrindinė vidaus audito pareigybės įkūrimo priežastis Jūsų organizacijoje?

- sustiprina vidaus kontrolės sistemą;
- akcininkų sprendimas;
- vidiniai poreikiai;
- didelė įmonė;
- siekimas savalaikiai nustatyti riziką ir ją valdyti;
- geresnų įmonės rezultatų siekimas.

3. Kam pavaldus vidaus auditorius Jūsų organizacijoje?

- Audito komitetui;
- Įmonės valdybai;
- Akcininkams.
- Prezidentui;
- Kita (įrašykite)

4. Kurios vidaus auditoriaus savybės Jūsų nuomone yra svarbiausios?

- Sugebėjimas prisitaikyti prie besikeičiančios aplinkos;
- ryžtingumas;
- puikios žinios apie organizaciją;
- kompetencija audituojamoje srityje.

5. Kaip vertinate vidaus auditoriaus savybes ir įgūdžius? Atsakymą apibraukite arba pabraukite.

<i>Asmeninės savybės</i>	Patenkinamos	Vidutiniškos	Geros	Puikios
<i>Bendros žinios ir įgūdžiai</i>	Patenkinamos	Vidutiniškos	Geros	Puikios
<i>Papildomos žinios ir įgūdžiai</i>	Patenkinamos	Vidutiniškos	Geros	Puikios

6. Ar vidaus auditoriaus veikla Jums atrodo svarbi Jūsų organizacijai?

- Taip, labai svarbi
- Iš dalies.
- Nesvarbi

7. Ar sutinkate su šiais teiginiais? (kiekvienoje eilutėje jums tinkamiausią variantą žymėkite kryželiu, "X")		
	Sutinku	Nesutinku
Galiu bet kada pasinaudoti banko dokumentais, reikalingais tiesioginiam mano darbui.	☐	☐
Audituojamuosius galiu pavadinti savo partneriais.	☐	☐
Aš esu nepriklausomas	☐	☐
Vidaus auditoriaus ataskaitos yra nagrinėjamos ir analizuojamos	☐	☐
Vidaus auditoriaus pateikiamos rekomendacijos yra labai svarbios ir į jas visada atsižvelgiama	☐	☐

8. Ar yra sudarinėjami vidaus audito planai?

Taip;

Ne.

9. Ar Jūs pateisinate įmonės vadovų lūkesčius?

Taip

Ne

Iš dalies.

10. Kokie Jūsų santykiai su vadovybe?

Įtempti;

Vidutiniški;

Puikūs.

11. Ar Jūsų organizacija yra sudariusi visas sąlygas Jūsų tobulinimuisi, mokymuisi?

Taip;

Ne;

Iš dalies;

12. Kaip manote, ar vidaus auditorių veikla Jūsų organizacijoje yra efektyvi?

Labai efektyvi ir apčiuopiama;

Efektyvi, tačiau sunkiai apčiuopiama;

Ne itin efektyvi;

Visiškai neefektyvi.

13. Ar Jūsų veikla tiesiogiai prisideda prie pridėtinės vertės kūrimo?

Taip, labai ženkliai prisideda;

Neišskirčiau šios srities specialistų;

Neprisideda, kadangi tai įtakoja kiti veiksniai;

Prisideda tiek kiek prisideda kiti darbuotojai.

14. Kokias sritis galėtumėte išskirti, kuriose labiausiai atsispindi Jūsų veiklos efektyvumas?

Vidaus kontrolės sistema;

Buhalterija ir apskaita;

Įmonės veiklos planavimas ir organizavimas;

Rizikos valdymas;

Kita (įrašykite)

15. Kuris būdas, Jūsų nuomone, yra geriausias norint padidinti Jūsų veiklos efektyvumą?

ryšio palaikymas su vadovais;

dėmesio sutelkimas į didesnes rizikos sritis;

bendravimas su audituojamaisiais;

savišvieta;

Įmonės veiklos stebėjimas;

Patarimai pas kolegas

Dėkoju už nuoširdžius atsakymus